

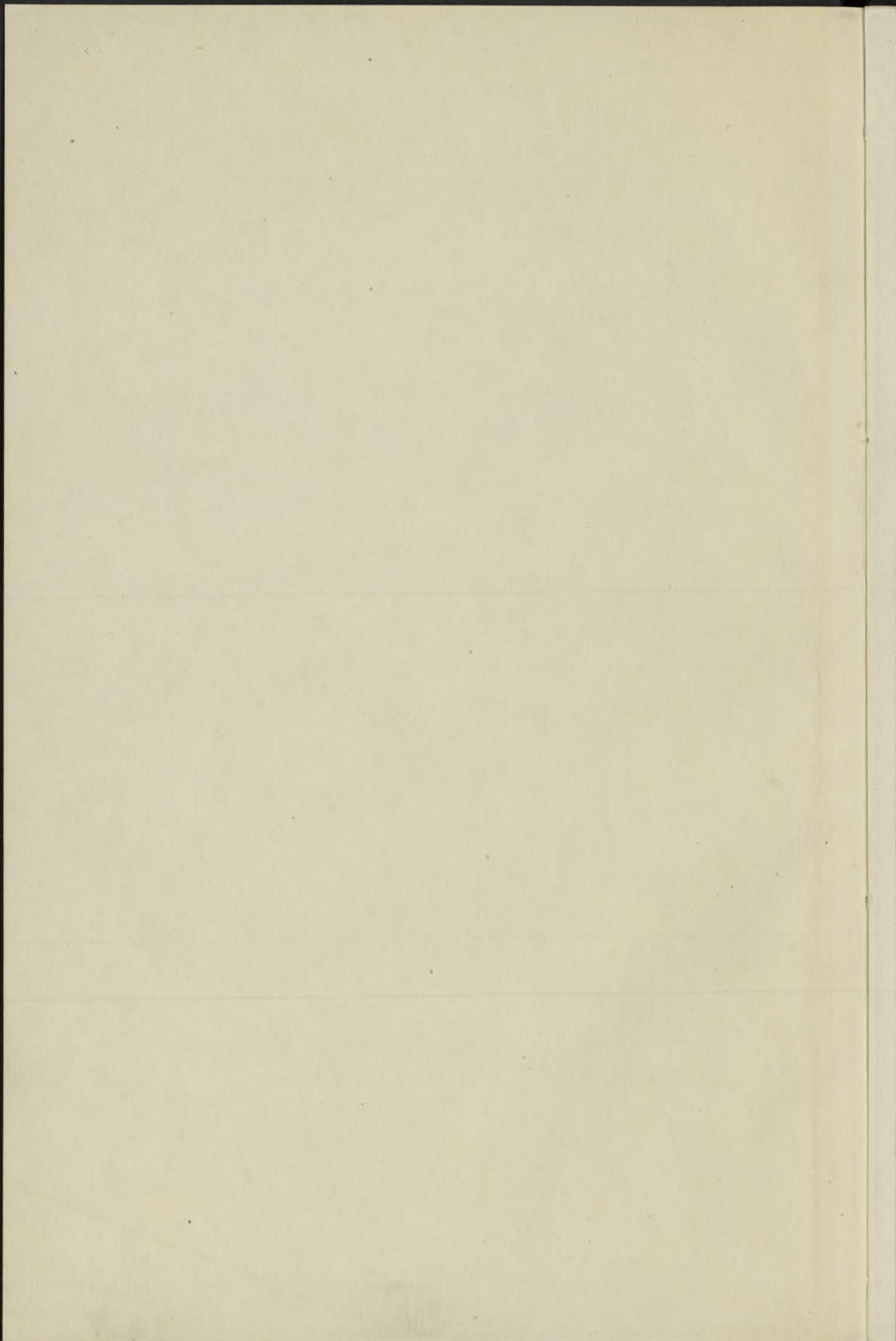
9609

III

P. 57

Handwritten text, possibly a name or title, which is very faint and difficult to decipher.

Polskie Archiwum Wojenne

SPRAWOZDANIE ZARZĄDU
POLSKIEGO ARCHIWUM
WOJENNEGO

(1915—1916)

(od 17 stycznia 1915 do 31 grudnia 1916)

W KRAKOWIE
NAKŁADEM POLSKIEGO ARCHIWUM WOJENNEGO
DRUK W. L. ANCZYCA I SPÓŁKI
1917

Polskie Archiwum Wojenne jest instytucją wyłącznie naukową, gromadzącą dla przyszłego dziejopisarstwa materiały archiwalne i muzealne, dotyczące udziału Polaków w wojnie światowej oraz współczesnej sprawy polskiej w ogólności.

Polskie Archiwum Wojenne posiada Komitety w Krakowie, Lwowie, Warszawie, Lublinie, Wiedniu i Fryburgu, nadto przeszło 50 ekspozytur w Polsce i poza Polską.

Polskie Archiwum Wojenne gromadzi swoje zbiory z myślą przekazania ich po wojnie Stolicy Polski.

Polskie Archiwum Wojenne liczy na pomoc i ofiarność społeczeństwa i prosi zarówno o datki pieniężne jak o dary w przedmiotach bibliotecznych, archiwalnych i muzealnych.

Handwritten signature

SPRAWOZDANIE ZARZĄDU

POLSKIEGO ARCHIWUM

WOJENNEGO

(1915—1916)

(od 17 stycznia 1915 do 31 grudnia 1916)

W KRAKOWIE
NAKŁADEM POLSKIEGO ARCHIWUM WOJENNEGO
DRUK W. L. ANCZYCA I SPÓŁKI
1917

Treść sprawozdania.

	Str.
I. Założenie Polskiego Archiwum Wojennego, jego cele i zadania	3
II. Działalność Zarządu	10
III. Organizacja lokalna P. A. W.	19
IV. Sprawozdania kasowe	
1. Sprawozdanie kasowe Zarządu P. A. W.	34
2. » » lwowskiego Komitetu P. A. W.	36
3. » » wiedeńskiego » » 	36
4. » » szwajcarskiego » » 	38
V. Wykaz Ofiarodawców:	
A. Datki pieniężne	40
B. Dary w przedmiotach	43
VI. Poczest Członków P. A. W.:	
A. Członkowie wiedeńskiego Komitetu P. A. W.	45
B. » lwowskiego » » 	46
VII. Wykaz bieżących czasopism znajdujących się w zbiorach P. A. W.	47
VIII. Instrukcje i odezwy:	
1. Instrukcja dla delegatów i Komitetów lokalnych P. A. W.	50
2. Instrukcja dla piszących wspomnienia, dzienniczki i pamiętniki	51
3. Odezwa w sprawie zbierania materiałów do folkloru wojennego	54

I. Założenie Polskiego Archiwum Wojennego, jego cele i zadania.

Wartość historyi dla każdego narodu, jej wielka waga, jako czynnika wychowawczego oraz niezwykła doniosłość dla pielęgnowania i rozbudzania ideałów narodowych — to sprawy powszechnie znane i stwierdzone, nie wymagające nowych uzasadnień. Szczególne jednak znaczenie ma historia dla narodu, który — jak nasz — od wieku przeszło pozbawiony bytu państwowego i rozdzielony na części, w niej pragnie mieć swego przewodnika, wskazującego mu drogę do lepszej przyszłości, w jej ożywym źródle czerpie nadzieję i wiarę w odzyskanie wolności i w ziszczenie ideałów narodowych. Obok poezji: wieszce historia była dla nas w ciągu wiekowej niewoli niewygasłym zniczem, rozpalającym wciąż gorącą miłość Ojczyzny i zagrzewającym do wytrwania. A jeśli dziś po wielu latach, w tej największej — jaką znają dzieje — wojnie, znowu przypomnieliśmy światu dawnego bohatera polskiego, jeśli mimo katastrofalnych klęsk, jakie ta wojna ściągnęła na ziemię naszą, dźwigamy się szybko i odradzamy do nowego życia, to trzeba z całym naciskiem zaznaczyć, że zawdzięczamy to w znacznej mierze historyi, tym podnietom i ideałom, które czerpaliśmy ze skarbnicy wspomnień dziejowych, przykładom i wzorom, jakie nam stawiały przed oczy czyny ojców, dziadów i pradziadów naszych, naukom i wskazówkom, jakich nam dostarczyło doświadczenie, dobra i zła dola w naszej wiekowej wędrówce. Dzieje wskazują drogę, po której Naród kroczy od stuleci do

celu swych przeznaczeń i chronią Go przed zejściem na manowce i bezdroża; w dziejach odzwierciedla się cały Jego żywot, jako jeden nieprzerwany łańcuch pokoleń, którego ostatnie ogniwo my stanowimy, z dziejów odradza się wiecznie nasz swoisty charakter, nasz nieskażony ideał narodowy, który odziedziczyliśmy po przodkach i który przekazać winniśmy następcom. W perspektywie dziejów występują wyraźnie zadania i obowiązki nasze wobec przyszłych pokoleń. Jesteśmy ogniwem w nieprzerwanym łańcuchu, który był przed nami, lecz będzie także i po nas, jesteśmy łącznikiem minionych pokoleń z przyszłemi; powinniśmy więc zrozumieć, że podobnie jak my sięgamy do dziejów przodków naszych, szukając w nich podnieć duchowych, pytając o radę i wskazówki działania, naśladowując wzory bohaterstwa i wogóle nawiązując wciąż węzły do przeszłości naszej, tak i następne pokolenia zapragną znaleźć to wszystko w historii obecnego pokolenia, przeżywającego chwilę wielkiej doniosłości dziejowej, o wysokiem napięciu sił materyalnych i duchowych.

Zdając sobie sprawę z wagi zdarzeń obecnych, pojmując równocześnie wartość historii dla przyszłości Narodu, musimy przyjść do przekonania, że już dziś, współcześnie z wypadkami wojennymi, myśleć trzeba o zabezpieczeniu dla przyszłego dziejopisarstwa materyałów, wyświetlających wszechstronnie udział Polski w wojnie światowej i stan sprawy polskiej w ogólności. Jest to postulat pierwszorzędnej wagi i doniosłości. Chodzi o to, aby przyszły historyk czy powieściopisarz miał jak najpełniejszy zasób źródeł z obecnej doby, nie zaś tylko przypadkowo i fragmentarycznie dochowany materyał. Wymaga tego nie tylko względ kulturalno-naukowy, ale przede wszystkim potrzeba narodowa. Powinniśmy przyszłym pokoleniom przekazać bogaty skarb pamiątek i dokumentów, z którego-by poznały, cośmy w ciągu tej wojny musieli znieść i wycierpieć, czem krzepiliśmy ducha narodowego, jakich doznawaliśmy wzruszeń, przeżywając chwile zwątpień i nadziei, żaloby i wesela. Drogie są dziś dla nas pamiątki dawnych walk naszych o wolność, cenne są materyały historyczne do bojów kościuszkowskich, legionowych, lub do powstań naszych z 31 i 63 roku. Lecz wiemy zarazem, jak niewiele ich się dochowało, a przede wszystkim jak są one

rozproszone po różnych zbiorach publicznych i prywatnych, co niesłychanie utrudnia ich poznanie i użytkowanie dla celu, któremu dziś służyć powinny, t. j. dla dziejopisarstwa. Ileż wskutek tego niejasności, ile zagadek w dziejach porozbiorowych Polski, ile straconych może na zawsze pięknych i wzniosłych momentów w historii wiekowej walki o niepodległy byt Narodu!

Otóż to samo, w wyższym może nawet stopniu, byłoby kiedyś z historią obecnych, tak ważnych czasów, gdybyśmy zawczasu nie pomyśleli o zbieraniu i zabezpieczeniu pamiątek i dokumentów wojennych już teraz, w czasie wojny, która z jednej strony stwarza obfite materiały historyczne, a z drugiej przyczynia się do rychłej ich zatury.

Postęp w rozwoju każdej gałęzi wiedzy zależy przede wszystkim od udoskonalenia organizacyi pracy. W zakresie historyografii nowoczesnej ten postulat organizacyi wymaga, aby materiał dla przyszłego dziejopisarstwa gromadzony był już współcześnie z wypadkami, żeby był jeszcze »na gorąco« chwytny i w archiwach składany.

Potrzebę zbierania współczesnych archiwaliów wojennych odczuto u nas już w samych początkach wojny, odczuły ją przede wszystkim nasze instytucje archiwalno-biblioteczne i muzealne, z urzędu niejako do tego powołane. Najstarsza ksiąźnica polska, czcigodna Biblioteka Jagiellońska, już w parę miesięcy po wybuchu wojny ogłosiła apel publiczny, nawołujący do zbierania. Podobnie inne instytucje nasze, Ossolineum i Archiwum miejskie we Lwowie, poznańskie Muzeum etnograficzne i inne, parokrotnie odzywały się do społeczeństwa z prośbą o pomoc w tej akcji. Objaw to nader pożądanym i uznania godnym, a nawet koniecznym, by każda większa biblioteka miała pewien zasób pamiątek i dokumentów z tak ważnej dziejowo epoki, jest też obowiązkiem każdej z nich starać się o to usilnie. Ale obok postulatu zbierania wyłania się równocześnie postulat drugi, nie mniej ważny, z punktu widzenia organizacyi pracy konieczny i uzasadniony, tj. zasada koncentracji materiału archiwalnego. Ten materiał, dotyczący jednej wielkiej sprawy: udziału Polaków w wojnie, skutków i wpływu tejże na ziemię i społeczeństwo polskie oraz wogóle na rozwój sprawy polskiej, powinien być możliwie skupiony w jednym

zbiorze, w jednym wielkim ognisku archiwalnym i muzealnym, aby przyszły historyk, któryby chciał ten olbrzymi materiał opanować, nie potrzebował tracić drogiego czasu na podróże po różnych zbiorach lokalnych, ale by go miał zebrany w jednym zbiorze centralnym. Stworzenie takiego zbioru, obejmującego całokształt spraw polskich w czasie wojny, to zadanie przenoszące możność i siły jednej biblioteki czy archiwum, obciążonego innemi bieżącymi sprawami urzędowymi. To zadanie, wymagające osobnej instytucji, wyłącznie temu celowi służącej, a opartej na zorganizowanym współpracownictwie całego szeregu oddanych sprawie jednostek i zrzeszeń, działających w miejscu swego pobytu dla wspólnego celu: stworzenia Polskiego Archiwum i Muzeum Wojny.

Takie centralne zbiory wojenne tworzą u siebie wszystkie narody kulturalne. We Francji wystąpiło z inicjatywą w tym kierunku Ministerstwo Oświaty, powołując do współdziałania lokalne organa administracyjne oraz przede wszystkim nauczycielstwo. Powstają także centralne archiwa wojenne w Berlinie, w Wiedniu i innych stolicach państw wojujących.

Naród polski, tak srogo tą wojną dotknięty, ale równocześnie takie nadzieje w niej pokładający, nie mógł pozostać w tym względzie poza innymi kulturalnymi ludami i mimo trudnych warunków, w jakich się znajduje, musiał zdobyć się na instytucję, któraby spełniła tak ważny postulat naukowy i kulturalny.

Myśl stworzenia centralnego Polskiego Archiwum Wojennego zakiełkowała wśród Polonii galicyjskiej, która w pierwszej fazie wojny, wskutek wypadków znalazła się na bruku wiedeńskim.

Z inicjatywy Dr. Stefana Vrtela odbyło się dnia 17. stycznia 1915 r. w skromnym lokalu Domu Polskiego przy Boerhavegasse l. 25, zebranie złożone z kilkudziesięciu osób, które pod przewodnictwem JM. Rektora Uniwersytetu lwowskiego, prof. Dr. Kazimierza Twardowskiego uchwaliło powołać do życia Komitet, celem gromadzenia materiałów historycznych, dotyczących udziału Polaków w wojnie światowej. Na następnych posiedzeniach w dniach 21 i 31 stycznia myśl rzucona na poprzednim zebraniu skryształizowała się w tym kształcie, że po-

stanowiono stworzyć instytucję naukową ogólnopolską pod nazwą Polskie Archiwum Wojenne, mającą objąć swą akcją w przyszłości całość ziem polskich oraz te ogniska życia polskiego za granicą, gdzie ono żywszem było tętnem. W samym swem założeniu miało to być nie statutowe towarzystwo, ale zespół pracowników pod kierunkiem Prezydium honorowego i Zarządu, organizujących zbieranie i konserwację materiałów archiwalnych.

Na czele Polskiego Archiwum Wojennego stanęło Prezydium honorowe, w którego skład weszli:

Dr. Oswald Balzer, profesor Uniwersytetu lwowskiego, Prezes Towarzystwa dla popierania nauki polskiej we Lwowie.

Ks. Dr. Władysław Bandurski, Biskup-sufr. lwowski.

Dr. Kazimierz Chłędowski, b. Minister.

Dr. Kazimierz Kostanecki, Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

Dr. Kazimierz Twardowski, Rektor Uniwersytetu lwowskiego.

Dr. Bolesław Ulanowski, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, Sekretarz generalny Akademii Umiejętności w Krakowie.

Dodatkowo uproszeni zostali później o wstąpienie do prezydium P. A. W.:

Dr. Ludwik Finkel, profesor Uniwersytetu lwowskiego i Prezes Towarzystwa historycznego w Lwowie.

Dr. Józef Kallenbach, profesor Uniwersytetu lwowskiego, Prezes Towarzystwa literackiego im. Adama Mickiewicza we Lwowie.

Ten skład Prezydium honorowego P. A. W. stanowił gwarancję ściśle i wyłącznie naukowego charakteru instytucji, obcej jakiegokolwiek jednostronności, stojącej ponad wszelkimi stronnictwami, mającej jedynie interes nauki i dobro kultury polskiej na względzie.

Kierownictwo spraw Polsk. Archiwum Wojennego, w szczególności jego organizacją, spoczęło w rękach Zarządu, w skład którego weszli:

Przewodniczący: Dr. Władysław Semkowicz;

Zast. przew. i Kustosz muzealny: Dr. Stefan Vrtel;

Sekretarz: Dr. Jan St. Bystrzeński;
Zast. sekr.: Stefan Mękarcki;
Skarbnik: Dr. Maryan Janelli;
Zast. skarbnika: Bronisław Kryczyński;
Bibliotekarz: Dr. Franciszek Smolka;
Archiwaryusz: Dr. Bronisław Pawłowski.

Zyskawszy aprobatę władz miejscowych, wydał Zarząd odezwę, wyjaśniającą cele i zadania Polskiego Archiwum Wojennego oraz określającą zakres zbiorów. Polskie Archiwum Wojenne miało tedy objąć cały naród polski, bez względu na osiedlenie i w tym celu miało tworzyć poza siedzibą swą delegatury względnie Komitety miejscowe, zarówno na ziemiach polskich jak i za granicą. Pod względem rzeczowym również określono materiał zbiorów jak najszerszej: zbierać trzeba wszystko, co ma jakikolwiek, bezpośredni lub pośredni związek z udziałem Polski w wojnie światowej. Cały ten materiał daje się zgrupować zewnątrznie w trzy wielkie działy:

I. Druki, tak polskie jak i obce, jakoto: książki, broszury, druki ulotne, odezwy i obwieszczenia, afisze, programy, zaproszenia, klepsydry i t. d. Szczególny zaś nacisk położono w tym dziale na czasopisma, tak polskie, jak ważniejsze zagraniczne, bądź jako komplety, bądź w formie wycinków.

II. Rękopisy, jak pamiętniki, wspomnienia, zapiski, listy i karty polowe żołnierzy i osób, które przeżywały wypadki wojenne, wykazy statystyczne i sprawozdania dotyczące stosunków gospodarczych i kulturalnych, nie ogłoszone drukiem pieśni żołnierskie, nadto wszelkie akta, dotyczące dziejów polskich komitetów narodowych, organizacyi militarnych oraz komitetów uchodźczych.

III. Muzealia. Dział ten obejmuje ilustracye, tak poważne jak i karykaturalne, fotografie, widokówki, znaczki pocztowe, bony wojenne, noty bankowe, pieczętki, mapy, odznaki okolicznościowe, pierścionki, medale pamiątkowe, monety, rzeźby, plakiety, utwory muzyczne, wreszcie broń wszelkiego rodzaju, ryszczunek, mundury i t. p.

Kwestyi, gdzie mają być w przyszłości, po wojnie umieszczane zbiory Polskiego Archiwum Wojennego, na razie nie można było rozstrzygać i przyszłej ich

siedziby z góry przesądzać. Wobec niewiadomego wyniku wojny trzeba było poprzestać na postanowieniu przeznaczenia ich do tego miejsca, które ze względów naukowych i politycznych okaże się po wojnie ku temu celowi najodpowiedniejszym. Inicytorowie jednak już w pierwszej odezwie dali wyraz swej szczerzej intencji, by w razie osiągnięcia pełnej niepodległości, siedzibą Polskiego Archiwum Wojennego została przyszła stolica państwa polskiego. Za takim przeznaczeniem zbiorów przemawia przede wszystkim ten wzgląd, że ta stolica, jako przyszłe centrum umysłowego i politycznego życia Polski, będzie zarazem najwyższym symbolem realizacji dążeń naszych do odzyskania bytu państwowego, tam przeto winien być złożony pomnik, odzwierciedlający losy Narodu w dobie wojny, która na ich szali tak silnie zaważyła.

Jest jednak drugi jeszcze wzgląd, domagający się stworzenia zbiorów w stolicy naszej. W założeniu swoim ma to być ogólnopolskie, centralne Archiwum i Muzeum Wojny, ma ono być ogniskiem, które powinno wchłonąć w siebie w przyszłości archiwa wszystkich organizacyj narodowych, tak wojskowych jak politycznych i humanitarnych, działających w czasie wojny zarówno na terenie ziem polskich jak i za granicą. Tak pomyślana instytucja narodowa może i winna być założona nie gdzieindziej jeno w stolicy Polski, co więcej, może i winna być zawiązkiem i stanowić osobny dział przyszłego archiwum państwowego, które powstanie niewątpliwie przy rządzie polskim.

Tam między innymi miejsce dla archiwów związków przedwojennych, mających na celu przygotowanie ruchu zbrojnego, (organizacji strzeleckich, drużyn i skautu), oraz dla archiwów tych instytucji, które w czasie wojny, bezpośrednio lub pośrednio służyły sprawie polskiej i idei walki o byt niepodległy Narodu. Tam w tym wspólnym centrum znaleźć się powinny archiwa Polskich Komitetów Narodowych tak Królestwa jak i Galicyi (jak N. K. N., C. K. N. etc.), dalej archiwa organizacji wojskowych, jak Legionów Polskich, Polskiej Organizacji Wojskowej etc. i związanych z nimi instytucji, jak Samarytanina polskiego, Gospód dla Legionistów, Komitetów dla superarbitro-

wanych Legionistów i inwalidów i t. p.; następnie archiwa zagranicznych organizacyi narodowych, bez względu na zabarwienie polityczne, archiwa stronnictw politycznych w Polsce, Komitetów uchodźczych, wreszcie Komitetów niesienia pomocy ofiarom wojny. Oczywiście archiwa poszczególnych organizacyi zachowałyby w tym wspólnym zbiorze swą całość odrębną.

Oto pierwotne intencye założycieli Polskiego Archiwum Wojennego, wyrażone jakby w przeczuciu zdarzeń jeszcze w początkach wojny, a dziś coraz bliższe urzeczywistnienia. Da Bóg, że nadzieje nasze doczekają się już rychło pełnego ziszczenia!

II. Działalność Zarządu.

Praca podjęta na obczyźnie, natrafiła zrazu na poważne przeszkody, tkwiące przedewszystkiem w tej okoliczności, że w chwili jej rozpoczęcia, w początkach roku 1915, przeważna część ziem polskich, prawie całe Królestwo i jakie dwie trzecie Galicyi znajdowały się po przeciwnej stronie frontu bojowego, tak, że porozumienie z niemi było prawie niemożliwe. Mimo to wiadomości o powstaniu Polskiego Archiwum Wojennego przedostały się dość wczesnie do dzienników polskich w Warszawie i Lwowie, jakkolwiek zaopatrzone zostały przez niektóre z nich niezbyt pochlebnym komentarzem, odmawiającym Polakom we Wiedniu prawa zakładania podobnej instytucyi ogólnej, czego powód tkwił oczywiście w niezrozumieniu prawdziwych intencyi założycieli.

Nie zrażając się wszakże temi przeciwnościami, Zarząd P. A. W. przystąpił do pracy organizacyjnej, wychodząc z tego założenia, że w czasie wojny, przy nader utrudnionej komunikacyi, zamierzony cel osiągnąć można tylko drogą pozyskania dla współpracownictwa szeregu jednostek, lub też grup osób, któreby w miejscu swego pobytu zbierały materiały, mające się po wojnie złożyć w miejscu, przeznaczonem na stałą siedzibę P. A. W.

Pracę organizacyjną rozpoczął Zarząd — rzecz naturalna — od Wiednia, gdzie równocześnie zawiązał się przy nim Komitet miejscowy, z szerokim zakresem działania, mający wspierać

prace Zarządu, który znów objął w nim przewodnictwo i ogólne kierownictwo jego zadań¹⁾. Lokal zarządu mieścił się zrazu w domu przy Steindelgasse 6, w lipcu zaś 1915 r. przeniesiony został na I Wallnerstrasse 1 a.

Współcześnie przystąpił Zarząd do zakładania ekspozytur P. A. W., naprzód pośród Polaków, rozproszonych na tłuactwie wojennem po różnych krajach zachodnich, więc w Czechach, na Morawach, w Salzburgu i innych. Zadaniem tych ekspozytur było przede wszystkim gromadzenie materiałów do życia uchodźstwa polskiego. Rychło potem rozszerzył Zarząd tę akcyę na zagranicę, zakładając Komitet P. A. W. w Szwajcaryi i pozyskując delegatów tak w stolicach państw centralnych, Budapeszcie, Berlinie, Sofii, Konstantynopolu, jak i w miastach główniejszych państw neutralnych. Za pośrednictwem tych ostatnich ekspozytur usiłował Zarząd, na ogół nie bezskutecznie, porozumieć się z rodakami po drugiej stronie frontu bojowego, w kierunku podjęcia pracy gromadzenia materiałów dla P. A. W. Głównem zadaniem ekspozytur zagranicznych było śledzenie i zbieranie głosów prasy i literatury obcej w sprawie polskiej.

W miarę przesuwania się frontu bojowego ku wschodowi i ustępowania wojsk rosyjskich z ziem polskich, mógł Zarząd rozwinać akcyę zakładania ekspozytur na ziemiach polskich, głównie w Galicyi i w części Królestwa, okupowanej przez władze austro-węgierskie. W Galicyi prócz Komitetów we Lwowie i w Krakowie powstał cały szereg delegatur w miastach prowincjonalnych. W Królestwie założył Zarząd Komitet w Lublinie i zaprosił do współpracownictwa delegatów w główniejszych miejscowościach tej części Polski. Trudniejsza była sprawa z zainicyowaniem akcyi w Warszawie i wogóle w części Królestwa pod zarządem niemieckim, ostatecznie jednak za życzliwem pośrednictwem prof. Dr. Józefa Kallenbacha, powstała i tam Komisya P. A. W. w łonie Towarzystwa Miłośników historii. Akcyja Zarządu, zmierzająca do zakładania ekspozytur P. A. W. trwa i rozwija się w dalszym ciągu, a sieć delegatur i komitetów miejscowych stale się rozszerza. W osobnym rozdziale podajemy

¹⁾ Działalność Komitetu wiedeńskiego przedstawimy niżej szczegółowo w rozdziale poświęconym organizaeyi ekspozytur P. A. W.

wykaz ekspozytur P. A. W. oraz wyniki ich działalności, o ile nadeszły na czas swe sprawozdania.

Z końcem września 1915 r. przeniósł się Zarząd do Lwowa, dokąd przewodniczącego i jego zastępcę powołały obowiązki zawodowe. We Wiedniu pozostał Komitet miejscowy, zreorganizowany pod kierunkiem nowego prezydium (zob. niżej str. 23). We Lwowie Zarząd mieścił się naprzód w lokalu udzielonym mu życzliwie przez Towarzystwo nauczycieli szkół wyższych, przy ul. Małeckiego 5, następnie zaś po ukonstytuowaniu się przy nim osobnego Komitetu (zob. niżej str. 27), przeniósł się do wynajętego lokalu przy ul. Lelewela 5.

Po całorocznym pobycie we Lwowie, zmienił Zarząd ponownie swą siedzibę. Z powodu powołania przewodniczącego, Dr. Władysława Semkowicza do Krakowa, okazała się potrzeba przeniesienia tam od września 1916 r. agend Zarządu, który znalazł tymczasowe pomieszczenie dla swego biura i zbiorów w gmachu Akademii Umiejętności. Za życzliwe udzielenie tej gościny, która umożliwiła nam kontynuację pracy na gruncie krakowskim, składamy Zarządowi Akademii Umiejętności, a w szczególności jej sekretarzowi generalnemu, prof. Drowi Bolesławowi Ulanowskiemu najgorętsze podziękowanie. We Lwowie ukonstytuował się w listopadzie 1916 r. Komitet miejscowy, wybierając własny Zarząd, pod którego kierunkiem przystąpił do dalszej pracy zbierania materiałów na terenie wschodniej części Galicyi, a w szczególności Lwowa (zob. niżej str. 28).

Poza akcją organizacyjną uważał Zarząd za jedno z swych głównych zadań stałą propagandę celów P. A. W. wśród społeczeństwa, uświadamianie go o potrzebie zbierania oraz o zakresie działania i rodzaju zbiorów naszej instytucji. Wyszedł Zarząd przytem z tego założenia, że nie wystarcza zbierać obiektywnie wszelkie produkta archiwalne i muzealne wojny, ale należy starać się o stwarzanie nowego materiału i pobudzać społeczeństwo do pracy w tym zakresie.

Nie licząc wielu krótszych komunikatów informacyjnych i specjalnych odezw o składanie w P. A. W. pewnych materiałów (np. fotografii Legionistów i zniszczonych okolic, przeczytanych książek i broszur treści wojennej etc.), rozsyłanych co pewien czas do całej, w miarę możliwości, prasy polskiej, od

której — co z szczerą wdzięcznością podnieść trzeba — na ogół doznawaliśmy bardzo życzliwego poparcia, wydał Zarząd osobnym drukiem pięć odezwo następujących:

1) W kwietniu 1915 r.: Instrukcja dla piszących wspomnienia, dzienniczki i pamiętniki. Wiadomo, jak ważne źródło dla historyka stanowi pamiętnikarstwo, a z drugiej strony wiadomo, ile zawiera ono bezużytecznego dla historyka materiału, zwłaszcza dziś w okresie prawdziwej grafomanii. Przykładem mnożąca się z dniem każdym literatura żołnierska, która z małymi wyjątkami może służyć za wzór, jak nie należy pisać wspomnień i pamiętników. Wydając instrukcję, opracowaną przez Sekcję pamiętnikarską Komitetu wiedeńskiego, nie zamierzał Zarząd popierać grafomaństwa, ale pragnął skierować producentów tego tak ważnego dla przyszłego historyka źródła stosunków i obyczaju wojennego na właściwe tory, przez wskazanie mu tych wymogów, które są konieczne, by pamiętnik czy dziennik wojenny miał istotną wartość źródła historycznego.

2) W grudniu 1915 r. wydał Zarząd odezwę ogólną do społeczeństwa, przypominającą mu cele i zadania P. A. W. i wzywającą do ich poparcia oraz składania materiałów na ręce wymienionych w niej komitetów i delegatów miejscowych.

3) W styczniu 1916 r. ukazała się odezwa, zatytułowana: »O wojenną twórczość ludową«, wzywająca do zbierania pieśni wojennych drukiem nie ogłoszonych, podań i opowieści, osnutych na tle wojny oraz inskrypcyi na mogiłach Legionistów i żołnierzy polskich.

4) W lipcu 1916 r. komunikat, który przypomina znów społeczeństwu istnienie P. A. W., przedstawia pokrótce rozwój akcji naszej w ostatnim czasie i zanoszący gorący apel zwłaszcza do zbieraczy prywatnych o składanie pamiętek i dokumentów wojennych w jednej z podanych tam składnic P. A. W.

5) W grudniu 1916 r. wydał Zarząd odezwę »Do kobiet polskich«, skierowaną do wszystkich polskich stowarzyszeń i zrzeszeń kobiecych, o nadsyłanie sprawozdań i innych materiałów, mających zobrazować działalność kobiety polskiej w czasie wojny, celem wydania później odpowiedniej publikacyi.

Przyznać trzeba z żalem, że odezwy te, rozsyłane w tysiącach egzemplarzy i przedrukowywane w prasie polskiej, nie

odniosły spodziewanego skutku i na ogół społeczeństwo dość obojętnie odnosiło się do instytucji naszej, nie pojmując widocznie doniosłości jej celów. Z tem większem uznaniem wspomnieć trzeba o licznych zresztą jednostkach, które uświadomiwszy sobie potrzebę poparcia zabiegów naszych około stworzenia skarbcza pamiątek i źródeł historycznych z obecnej, tak doniosłej dla Narodu doby, pospieszyły nam z pomocą, składając wiele cennych materiałów w zbiorach P. A. W. Tym wszystkim ofiarodawcom, których nazwiska, o ile nam były wiadome, pomieszczamy w końcowym wykazie, wyrażamy najserdeczniejsze podziękowanie.

Zarząd, pragnąc przede wszystkim skupić w P. A. W. jak najwięcej materiału do działalności organizacji i instytucji narodowych w czasie wojny tak wojskowo-politycznych jak społeczno-gospodarczych i kulturalno-humanitarnych, z wojną związanych, zwrócił się do wielu z nich z prośbą o przekazanie mu po wojnie swych archiwów z tego okresu. Apel nasz znalazł życzliwy oddźwięk w niektórych instytucjach, z których jedne przyobiecały, spełnić prośbę Zarządu po zamknięciu swych czynności, inne zaś już nawet tej prośbie uczyniły zadość, zlikwidowawszy swe czynności, jak Komitet uchodźców w Pradze, Salzburgu i Przybramie, dalej Centralne Biuro Opieki moralnej nad wychodźcami we Wiedniu i Komitet doraźnej opieki nad ewakuowanymi w Krakowie, które nadesłały swe akta Polskiemu Archiwum Wojennemu.

Bardzo cenne przyrzeczenie uzyskał Zarząd w tej mierze od Komendy Legionów Polskich. Ówczesny szef sztabu kap. Wł. Zagórski pismem z d. 9 grudnia 1915 r. przyobiecał, że po zużytkowaniu materiałów archiwalnych dotyczących działalności Legionów, »odda chętnie Polskiemu Archiwum Wojennemu w wypadku zupełnego ustalenia się tegoż, wszystkie akta do pieczołowitego przechowania«. Niemniej cenne przyrzeczenie złożyło Zarządowi Prezydium Naczelnego Komitetu Narodowego, które pismem z d. 29 kwietnia 1915 r. oświadczyło gotowość oddania »po zamknięciu czynności, aktów swych w jak najszerszej mierze do zbiorów P. A. W.«. Analogiczne obietnice poczyniło Prezydium »Samarytanina Polskiego« i »Gospody dla Legionistów« we Wiedniu, inne zaś instytucje, jak »Książęco-

Biskupi Komitet dla niesienia pomocy ofiarom wojny« w Krakowie, nie odmawiając w zasadzie prośbie Zarządu, odłożyły decyzję w tej sprawie na czas późniejszy, po wojnie. Zarząd P. A. W. żywi nadzieję, że wszystkie tego rodzaju organizacje uznają potrzebę skupienia materyałów, dotyczących ich działalności, w jednym centrum archiwalnym i złożą je rychlej czy później w Polskim Archiwum Wojennem. Te same nadzieje pozwala sobie Zarząd wyrazić w odniesieniu do licznych zbieraczy prywatnych, z których wielu niewątpliwie gromadzi swe zbiory z myślą, by wzbogacić nimi kiedyś nasze instytucje publiczne. Tym wysoce uspołecznionym, a tak pożądanym w każdym kulturalnym środowisku zbieraczom, pozwala sobie Zarząd P. A. W. zwrócić uprzejmie uwagę na ważny z punktu widzenia narodowego i naukowego postulat nierozpraszania zbiorów po wielu instytucjach lecz ich koncentracji, celem stworzenia jednego głównego zbioru pamiątek i dokumentów wojennych, w którym nie brakłoby rzeczy istotnie ważnych i unikatów. Zresztą dubletami zamierza Zarząd P. A. W. dzielić się z innymi instytucjami naukowymi, które gromadzą pamiątki wojenne, co też już dotąd wielokrotnie czynił. Jeśli zbiory dostaną się stolicy naszej, to pamiętać musimy równocześnie o wszystkich naszych ogniskach kultury: o Krakowie, Lwowie, Lublinie, Poznaniu, Wilnie i Rapperswylu. I w tym względzie także koncentracja materyału dla akcji obdzielania zbiorów lokalnych jest pożądaną a nawet konieczną. Cel ten spełnić może właśnie skutecznie centralna instytucja, jaką jest P. A. W.

Chociaż Zarząd przy tworzeniu zbiorów liczy przede wszystkim na ofiarność publiczną i spodziewa się, że zwłaszcza po wojnie dary obficie płynąć będą, to jednak nie mógł poprzestać na ofiarowanych mu przedmiotach, lecz niejedno zmuszony jest zakupywać. Tyczy się to zwłaszcza zagranicznych wydawnictw, głównie obcych czasopism, polskie bowiem w przeważnej części otrzymujemy bezpłatnie. Prenumerata czasopism, abonowanie się w biurach wycinkowych, oraz zakupno książek i broszur wymaga znacznych nakładów pieniężnych. Niemniej też administracja, utrzymanie lokalów, ich opalenie i oświetlenie, sprawienie potrzebnych mebli i rekwizytów, choćby w najskromniejszym zakresie przy dzisiejszej drożyznie znaczne pochłania

sumy. Dużą też rubrykę stanowią wydatki kancelaryjne na potrzeby sekretaryatu, druk odezw, korespondencya i t. p.

Jakkolwiek wszyscy współpracownicy Polskiego Archiwum Wojennego, tak jego Zarządu jak i ekspozytur, oddają swój trud i czas zupełnie bezinteresownie, co tu z gorącą wdzięcznością podnieść i zaznaczyć trzeba, to przecież agendy tak szeroko rozwiniętej instytucji wymagały znacznych środków finansowych. Dlatego Zarząd starał się usilnie o pozyskanie funduszków, licząc w tej mierze znów w pierwszym rządzie na ofiarność publiczną.

Dochody P. A. W. płynęły z czterech głównie źródeł, które tu po kolei wyliczamy, podając wykazy ofiarodawców przy końcu sprawozdania:

1) Składki miesięczne członków Komitetów wiedeńskiego i lwowskiego, dobrowolne i dowolnej wysokości, za które wszystkim ofiarodawcom winniśmy gorącą wdzięczność.

2) Składki w różnych gronach, głównie w polskich zakładach szkolnych we Wiedniu w r. 1915, wśród nauczycieli i uczniów. Składamy najserdeczniejsze dzięki tak tym, którzy choćby skromnymi datkami uczestniczyli w składkach, jak i tym, którzy podjęli się trudu ich zbierania.

3) Datki jednorazowe na cele Polskiego Archiwum Wojennego złożyli liczni ofiarodawcy, którym winniśmy za to wyrazy szczerzej wdzięczności.

4) Subwencye. W ciągu roku 1915 i 1916 uzyskał Zarząd P. A. W. subwencye od szeregu Instytucji, którym mamy zaszczyt złożyć niniejszem najgorętsze podziękowanie za Ich życzliwe a tak skuteczne poparcie naszych celów ¹⁾.

Do szczególnego zaś obowiązku wdzięczności poczuwa się Zarząd względem JWPana Radcy Dworu Dra Juliusza Twardowskiego, który w każdej potrzebie spieszył nam z wydatną pomocą, zasilając kasę Zarządu z funduszków uzyskanych okolicznościowo.

Subwencji udzielili nam: JWP. Radca Dworu Dr. Juliusz Twardowski 4.000 K, Towarzystwo dla popierania nauki polskiej

¹⁾ Nie wyliczamy tu subwencji, które otrzymaliśmy już po 1. stycznia 1917 r. np. subwencji Min. Ośw., Wydz. kraj., Tow. wzaj. ubezpiecz. i in.

we Lwowie 500 K, Rada miasta Lwowa 300 K ¹⁾, Naczelny Komitet Narodowy 200 K, Towarzystwo Nauczycieli Szkół Wyższych 220 K ²⁾, Bank hipoteczny 150 K, Towarzystwo ubezpieczeń urzędników prywatnych 50 K.

Subwencje te częściowo przeznaczone zostały na wydatki Zarządu a częściowo przekazane Komitetom miejscowym. W końcowych zestawieniach rachunkowych figurują one w wykazach poszczególnych Komitetów.

5) Przedsiębiorstwa dochodowe Zarządu:

a) Odczyty. W maju i czerwcu 1916 r. urządził Zarząd we Lwowie cykl odczytów wojennych, z których część dochodu przeznaczył dla głodnych na Litwie. Odczyty odbywały się w sali Instytutu technologicznego, udzielonej nam łaskawie przez Dyрекcyę Instytutu bezpłatnie, za co składamy Jej naszą szczerą podziękę. Głęboką też wdzięczność wyrażamy Czcigodnym Prelegentom, którzy bezinteresownie ofiarowali swój trud, by poprzeć cele Polskiego Archiwum Wojennego. Cykl prelekcji otwarto 18. maja wieczorem inauguracyjnym, zagajonym przez JMagnificencyę Rektora Dra Kazimierza Twardowskiego. Wzbudziły one wśród publiczności niezwykle zainteresowanie i cieszyły się tłumną frekwencyą. Odczyty wygłosili:

1) Dnia 18. maja prof. dr. Juliusz Kleiner: »O twórczej wrażliwości i twórczej odporności wobec wojny«. Ilustracją tego odczytu była deklamacya p. Józefa Chmielińskiego, artysty sceny lwowskiej, który wygłosił szereg utworów poetyckich, zastosowanych treścią do odczytu.

2) Dnia 22. maja prof. dr. Bronisław Dembiński mówił o »Zasadzie równowagi politycznej w dobie nowszej«.

3) Dnia 25. maja prof. dr. Stanisław Głabiński: »Polacy a związek gospodarczy środkowo-europejski«.

4) Dnia 29. maja prof. dr. Eugeniusz Romer: »Polska i Polacy« z obrazami świetlnymi.

5) Dnia 5. czerwca prof. dr. Jan Bołoz Antoniewicz: »O polskiej sztuce wojennej w dobie obecnej« z obrazami świetlnymi.

¹⁾ Subwencję tę otrzymaliśmy jeszcze w r. 1915 we Wiedniu.

²⁾ W miesięcznych datkach po 20 K, począwszy od lutego 1916 r. jako zasiłek na czynsz mieszkania we Lwowie; od lipca pobierał te zasiłki Komitet lwowski.

Dochód brutto z odczytów wojennych wynosił 1.387 K 40 h. Po odliczeniu wydatków w kwocie 449 K 20 h oraz złożonej w Redakcyi Kuryera Lwowskiego na głodnych Litwy kwoty 238 K 20 h, pozostała jako czysty dochód kwota 700 K.

b) Bloczki P. A. W. na składki groszowe, przyniosły dochodu 12 K.

Tu wspomnieć trzeba o dwóch przedsiębiorstwach, które nie tyle obliczone były na dochód, ile raczej na propagandę celów i dążeń P. A. W. Są to:

c) *O d z n a k i*. Staraniem Zarządu wydane zostały odznaki, które zaprojektował bezinteresownie prof. dr. Władysław Witwicki, za co Mu w tem miejscu serdecznie dziękujemy. Wzorowane na srebrnych groszach polskich z epoki jagiellońskiej, wyobrażają one w środku orła polskiego, w otoku zaś mają napis: Polskie Archiwum Wojenne. Odznak tych pojawiły się trzy odmiany.

d) *Karty polowe* z winietką pomysłu prof. dra Władysława Witwickiego, przedstawiającą na tle krajobrazu, noszącego ślady wojny, Legionistę, który przystanąwszy na drodze, kreśli coś w swym notatniku. Pod obrazkiem odpowiedni krótki tekst, wyjaśniający cele nasze i wskazujący rodzaje materiałów, które gromadzi P. A. W.

Wiele kart polowych zostało rozesłanych bezpłatnie z podarkami świątecznymi między Legionistów.

Szczegółowe zestawienie przychodów i wydatków Zarządu oraz trzech jego Komitetów, tj. wiedeńskiego, lwowskiego i fryburskiego, podajemy osobno przy końcu sprawozdania.

Zarząd nie wątpi, że jak dotychczas, tak i na przyszłość doznawać będzie poparcia społeczeństwa, które zarówno zbiory, jak i fundusze Polskiego Archiwum Wojennego zasilać będzie nadal swymi darami.

III. Organizacya lokalna P. A. W.

Jak wyżej zaznaczyliśmy, Zarząd główny nacisk w swej pracy położył na organizacyę lokalnych ekspozytur tak w Polsce jak i poza Polską, których zadaniem jest gromadzenie mate-

ryałów na miejscu i przechowywanie ich do czasu, kiedy będzie można wszystkie zbiory bezpiecznie przewieźć do miejsca przeznaczenia. Ta decentralizacja, mająca, co prawda, szereg stron ujemnych, uzasadniona była jednak wielu ważnymi względami, których bliżej uzasadniać nie potrzeba. Przy doborze delegatów i członków Komitetów Zarząd nie wchodził w ich przekonania polityczne, lecz wskazując zawsze swoje cele ściśle i wyłącznie naukowe, przyjmował do udziału we współpracownictwie tylko te jednostki, które dawały gwarancję, że zrozumieją intencje nasze i okazały ochotną gotowość skutecznej pracy. Za tę Ich najżyczliwszą a zgoła bezinteresowną pomoc składa Zarząd niniejszem wszystkim Członkom Komitetów oraz Delegatom swoje najserdeczniejsze podziękowanie i zwraca się do Nich z gorącym apelem, aby i nadal udzielali mu w miarę możliwości swego cennego poparcia, które umożliwi spełnienie zamierzonego i tylko wspólnymi siłami osiągnąć się dającego celu.

Rzecz oczywista, że akcja organizacyjna Zarządu była w obecnych warunkach niezmiernie utrudniona i stąd są w niej dotkliwe luki, które dopiero po wojnie częściowo uzupełnić będzie można. Przedewszystkiem z natury rzeczy trzeba było ograniczyć działalność do ziem polskich, pozostających w granicach monarchii austro-węgierskiej, więc do Galicyi (z wyjątkiem obszarów okupowanych przez Rosyę), Śląska austriackiego oraz części Królestwa Polskiego, pozostającej pod zarządem c. i k. generał-gubernatorstwa w Lublinie. Rozwinięcie akcji na szersze rozmiary w okupacji niemieckiej Królestwa, na Litwie a także w Poznańskim, natrafiło na przeszkody przede wszystkim wskutek trudności w komunikacji i korespondencji a nadto z innych jeszcze względów zasadniczych. Dlatego, jeśli chodzi o Królestwo, byliśmy zmuszeni poprzestać na powołaniu do życia Komisji P. A. W. w łonie warszawskiego Towarzystwa miłośników historii i jej poruczyć pracę, którą prowadzi skutecznie w miarę sił i możliwości.

A już zgoła niemożliwem było poczynać coś wśród rodaków, którzy przebywają po tamtej stronie frontu bojowego i co najwyżej można było za pośrednictwem ekspozytur w państwach neutralnych zawiadomić ich o istnieniu naszej instytucji i pobudzić do zbierania materyałów, z myślą złożenia tychże po

wojnie w Ojczyźnie. Dużą wagę przywiązuje też Zarząd do swych ekspozytur w państwach neutralnych, których głównym zadaniem jest gromadzenie głosów prasy i literatury zagranicznej w sprawie polskiej.

Dając poniżej przegląd ekspozytur P. A. W., wymieniamy naprzód te, które działają poza ziemią polską, następnie zaś te, które ustanowione są na ziemiach polskich. Pośród pierwszych wymieniamy najpierw ekspozytury nasze w obrębie państw centralnych, przechodząc potem do ekspozytur w państwach neutralnych.

A. Ekspozytury P. A. W. w państwach centralnych.

1. Wiedeń. Komitet Polskiego Archiwum Wojennego, pierwszy z Komitetów założony przez Zarząd zaraz w początkach roku 1915, skupił około siebie Polonię przebywającą na uchodźctwie wojennem w naddunajskiej stolicy i pracował pod kierunkiem Zarządu aż do końca września 1915 r. Mieścił się zrazu w domu przy I. Steindelgasse 6, gdzie, dzięki życzliwości ks. K. Lagosza, otrzymał od Centralnego Komitetu opieki moralnej nad wychodźcami dwie sale na biuro i zbiory. W lipcu 1915 r. musiał Komitet opuścić ten lokal, otrzymał jednak, dzięki łaskawemu pośrednictwu JWP. Radcy Dworu Dra Juliusza Twardowskiego oraz życzliwości Jego Eksc. Dra Leona Bilińskiego i JWP. Dra Ernesta Habichta, szefa Biura prezydyalnego NKN., wygodne pomieszczenie w domu przy I Wallnerstrasse 1a mezz., gdzie mieści się dotychczas.

Zadaniem Komitetu było nie tylko zbieranie pamiątek uchodźctwa polskiego we Wiedniu, ale przede wszystkim wspieranie Zarządu w jego akcji ogólnej. W tym celu Komitet zorganizował się przede wszystkim w sekcyę, z których każda wzięła na się pewien dział spraw. Sekcyę były następujące:

a) Sekcy a s k a r b o w o - g o s p o d a r c z a, mająca starać się o fundusze dla P. A. W. i obmyślać środki dla ich pozyskania. Przewodniczący dyr. Stanisław Bał, zast. przew. dr. Marjan Janelli. Członkowie: dyr. Bron. Kryczyński, prez. Józef Neumann i dyr. Jan Soleski.

b) Sekcy a w o j s k o w o - p o l i t y c z n a, mająca gromadzić materiały do udziału Polaków w wojnie i do politycznej

strony sprawy polskiej. Przewodniczący dr. Bronisław Pawłowski, zast. przew. dr. Oskar Halecki. Członkowie: dr. Eugeniusz Romer, dr. Teodor Nacher, pulk. Aleksander Hajdecki, dr. Władysław Smolka.

c) Sekcja muzealna, dla gromadzenia muzealiów. Przew. dr. Bronisław Gubrynowicz, zast. przew. dr. Stefan Vrtel. Członkowie: pulk. Aleks. Hajdecki, prof. Borczowski, dr. St. Turczyński, Stanisław Czarnowski, dr. Zofia Chrzęszczewska, prof. Ludwik Sikora, dr. Władysław Witwicki, dr. Aleksander Łucki.

d) Sekcja ekonomiczno-kulturalna, mająca zbierać materiały do rozwoju życia gospodarczego i kulturalnego w Polsce w okresie wojny. Przew. dyr. Zdzisław Słuszkiewicz, zast. przew. dr. Jan Rutkowski. Członkowie: prof. dr. Józef Buzek, dr. Jan St. Bystron, dr. Mieczysław Szerer, prof. dr. Jerzy Michalski, Ludwik Sikora.

e) Sekcja prasowo-literacka powzięła sobie za zadanie kompletowanie prasy polskiej i zagranicznej oraz literatury wojennej. Przewodn. prof. Ludwik Skoczylas (po rychłej zaś rezygnacyi jego prof. Feliks Przyjemski), zast. przew. prof. Aleksander Medyński. Członkowie: dr. Mieczysław Szerer, prof. Józef Maurer, dr. Franciszek Smolka, Stefan Mękarski, prof. Jakób Geschwind, dr. Oskar Halecki, dr. Hermina Naglerowa, prof. Alfred Hamerschlag, dr. Stefan Vrtel, prof. Ferdynand Sliwiński, Marya Nacherówna, Leontyna Grosmanowa, Bronisława Chrzęszczewska, Aniela Wolańska, prof. Mieczysław Kwiatkowski.

f) Sekcja pamiętnikarska, miała za zadanie pobudzać do spisywania pamiętników i wspomnień wojennych oraz gromadzić je dla P. A. W. Przewodniczący dr. Władysław Witwicki, zast. przew. dr. Mieczysław Szerer. Członkowie: dr. Władysław Smolka, Stefan Mękarski, dr. Hermina Naglerowa, Stefania Klemensiewicz Jaworska.

g) Sekcja oświatowa, której zadaniem było śledzić wpływ wojny na stan i rozwój szkolnictwa polskiego oraz na umysłowość i życie młodzieży szkolnej. Przewodniczący: dr. Teodor Nacher, zast. przew. dr. Wiktor Osiecki. Członkowie: dr. Maryan Janelli, prof. Mieczysław Piątkowski, prof. Ludwik Skoczylas, prof. Henryk Grosman, St. Klemensiewicz-Jaworska, prof. Jerzy Wąsowicz, prof. Mieczysław Arndt, prof. Józef Weisblum,

prof. Tadeusz Czapczyński, dr. Władysław Witwicki, Róża Cieszyńska, Ida Wieniewska, prof. Jakób Geschwind, prof. Wincenty Sikora, prof. Bronisław Kryczyński, Helena Horodyska, Ignacy Kozielski, dyr. Ferdynand Szczurkiewicz, prof. Antoni Mohr, dr. Emil Petzold, prof. Leopold Wołowicz, Zygmunt Rusinek.

Z pośród wymienionych akcji najżywotniejszą działalność rozwinęły trzy, tj. sekcya prasowo-literacka, pamiętnikarska i oświatowa.

Sekcya prasowo-literacka zajęła się przede wszystkim pozyskaniem dla zbiorów P. A. W. dzienników i pism polskich. Rozpisano listy do redakcyi pism polskich, wychodzących w Austryi i w Niemczech i tą drogą uzyskano je przeważnie bezpłatnie, niektóre w kompletach od początku wojny. Także niektóre redakcyje dzienników wiedeńskich udzieliły swych organów darmo. Zarząd poczuwa się do obowiązku wyrazić redakcyom tych pism gorące podziękowanie za tak życzliwe poparcie. Inne pisma polskie i ważniejsze obce (oczywiście w granicach państw centralnych) uzyskano dla zbiorów drogą prenumeraty¹⁾. Nie ograniczając się do kompletowania większych pism niemieckich, zaabonowano się w biurze wycinkowem Schustermanna w Berlinie na wycinki artykułów, odnoszących się do sprawy polskiej. Obok tego podjęła się sekcya opracowania polskiej bibliografii wojennej, oraz nabywania książek i broszur polskich i obcych, dotyczących się Polski i Polaków w czasie wojny. Praca ta niestety nie mogła być prowadzoną systematycznie i doznała przerwy z chwilą powrotu współpracowników do kraju. W tej mierze przyszedł nam z pomocą szereg nakładców i wydawców oraz autorów, którzy częstokroć proprio motu pospieszyli z ofiarowaniem swych wydawnictw do zbiorów P. A. W. Tym wszystkim należy się szczerza i gorąca wdzięczność, w pierwszym zaś rzędzie wyrazić ją chcemy tym instytucyom, które, jak N. K. N., Samarytanin polski, Redakcya Wiedeńskiego Kurjera polskiego i pisma »Polen« wszystkie wydawnictwa swoje ofiarowały nam bezinteresownie.

Sekcya pamiętnikarska opracowała instrukcyę dla

¹⁾ Por. przy końcu wykaz czasopism, gdzie uwydatniono sposób ich uzyskiwania.

piszących wspomnienia, pamiętniki i dzienniki, którą podajemy w dodatku.

Sekcja oświatowa wydała dwa kwestyonariusze, rozesłane do wszystkich szkół średnich i ludowych na uchodźctwie wojennem: a) kwestyonaryusz odnoszący się do organizacyi, statystyki oraz warunków rozwoju szkolnictwa polskiego na uchodźctwie; b) kwestyonaryusz przeznaczony dla młodzieży, a mający dostarczyć materiału do zbadania wpływu wojny na losy i umysłowość młodzieży. Do kwestyonaryusza tego dołączoną została odpowiednia instrukcja, która informuje nauczycieli o sposobie zebrania odpowiedzi na poszczególne pytania. Nadto zajęła się sekcja oświatowa zebraniem wśród młodzieży szkolnej zadań szkolnych i domowych, poezyi, listów, rysunków i wyrobów pracy ręcznej, z których urządziła wespół z Komitetem nauczycieli szkół wyższych podczas zjazdu nauczycielskiego we Wiedniu w Zielone Świątki 1915 r. wystawę prac i rysunków młodzieży w sali gimnazyum przy Josef Gallgasse. Rada Szkolna krajowa, w uznaniu ważności tej akcji, gorąco ją poparła okólnikiem z d. 18 lipca 1915 r. l. 11123/IV rozesłanym do szkół na uchodźctwie. Wynik ankiety przeszedł oczekiwania nasze. Dzięki poparciu nauczycieli, zwłaszcza zaś inicjatora tej akcji, prof. L. Wołowicza, zebraliśmy obfity materiał, cenny i ciekawy.

Wskutek powrotu przeważnej części członków Komitetu wiedeńskiego do kraju i wyjazdu Zarządu do Lwowa, musiał Komitet doznać odpowiedniej reorganizacyi. Na zaproszenie Zarządu przyjęli łaskawie kierownictwo prac Komitetu: JWPP. radca dworu Karol Łoziński jako przewodniczący, pułkownik Aleksander Hajdecki i radca szkolny Włodzimierz Resl, jako zastępcy przewodniczącego, z których pierwszy wziął w pieczę swą sekretaryat, drugi kasę Komitetu. Współpracownikami Komitetu byli nadto PP. Stefan Mękarski, Edward Heinrich, Tadeusz Vetulani, Maryan Albiński, Mieczysław Kołodziejcki, Włodzimierz Kulmatycki, Helena Huczyńska, Aniela i Marya Hamerskie, Stefania Dunin Wąsowiczówna i Wanda Bielska. Trzej pierwsi mnsieli w ciągu r. 1916 wskutek powołania pod broń porzucić pracę w Komitecie.

Tak zreorganizowany Komitet miał za zadanie kontynuować

kompletowanie czasopism polskich (z zach. Galicyi, Śląska i Poznańskiego), niemieckich i austriackich, co w kraju wskutek nieregularnego ruchu pocztowego musiało natrafić na wielkie trudności, a nadto uzupełniać bibliotekę w dziale niemieckiej literatury wojennej. Przeważna część zbiorów Komitetu wiedeńskiego w kilku pakach przesłana została z końcem r. 1916 Zarządowi do Krakowa. Obejmuje ona bogaty materiał zebrany we Wiedniu w czasie dwuletniej pracy, przedewszystkiem obfitą biblioteczkę i szereg roczników czasopism. Przy końcu podajemy w ogólnym wykazie pisma, które kompletuje Komitet wiedeński.

Gorącą wdzięczność wyrażamy przy tej sposobności kierownictwu Biura prasowego NKN we Wiedniu, które wspomagało Komitet wiedeński w kompletowaniu czasopism i cały ich szereg po zużytkowaniu nam ofiarowało.

Dochody i wydatki Komitetu od 1 października 1915 r. do końca r. 1916 zestawiamy w osobnem sprawozdaniu kasowem.

Prócz Komitetu wiedeńskiego założył Zarząd w początkach r. 1915 delegatury pośród uchodźstwa polskiego, rozproszonego po krajach zachodnich monarchii austriacko-węgierskiej. Delegatury te były oczywiście czynne tylko przez czas trwania okupacji rosyjskiej w Galicyi i przestały istnieć po oswobodzeniu kraju i powrocie uchodźców. Delegatury te piastowali:

- 2) Berno morawskie: dr. Karol Badecki,
- 3) Węgierskie Hradyszcze: Radca Włodzim. Anc,
- 4) Switawa (Morawy): prof. Tadeusz Kaniowski,
- 5) Przybram: p. Stanisław Świtniewski,
- 6) Morawska Ostrawa: Aniela Aleksandrowiczówna
- 7) Graz: prof. Roman Kamiński,
- 8) Salzburg: prof. Alfred Ujejski,
- 9) Praga: p. Witold Słomczyński, później p. Władysław Mergel.

Dalej postarał się Zarząd o delegatów w stolicach innych państw centralnych, tak mianowicie:

- 10) Węgry: Jerzy Pułjanowski w Budapeszcie. Po śmierci jego, z końcem r. 1916 objął delegaturę na Węgrzech dr. Juliusz baron Syntinis.

11) Niemcy: dr. Stefan Jantzen w Berlinie, po wyjeździe zaś jego do Warszawy, od września 1915 r. p. Stefan Fiedler.

12) Bułgaria: Wanda Zembruska w Sofii. Zebrała i częściowo nadesłała Zarządowi numery dzienników bułgarskich, w których jest mowa o Polsce.

13) Turcja: Zygmunt Maciejowski w Konstantynopolu. Gromadzi i częściowo nadesłał pisma tureckie z głosami w sprawie polskiej.

B. Ekspozytury P. A. W. w państwach neutralnych:

14) Szwajcaria. W połowie 1915 r. powstał we Fryburgu szwajcarskim Komitet Polskiego Archiwum Wojennego w następującym składzie:

Przewodniczący: prof. dr. Józef Kallenbach, zast. przew.: prof. dr. Stanisł. Dobrzycki, sekretarz: Józef ks. Puzyna, zast. sekr. T. Skowroński, skarbnik L. Kowalska, zast. skarb.: W. Moroński, muzealista: prof. T. Estreicher.

Po wyjeździe prof. Kallenbacha przewodnictwo Komitetu objął prof. St. Dobrzycki, który też będąc duszą Komitetu, rozwiniął ożywioną i gorliwą działalność, nawiązując liczne stosunki z rodakami, przebywającymi na obczyźnie i pozyskując dla zbiorów P. A. W. bardzo cenne materiały. Komitet szwajcarski zebrał około 200 książek i broszur, przeszło 300 sztuk druków ulotnych, ilustracji, map, nut i t. p., kilka tysięcy wycinków z pism szwajcarskich, 31 roczników gazet i wydawnictw periodycznych francuskich, litewskich, ukraińskich, żydowskich, szwajcarskich, angielskich, nie licząc luźnych zeszytów. Wykaz pism, kompletowanych we Fryburgu, podajemy w ogólnym zestawieniu przy końcu niniejszego sprawozdania. Nadto abonuje Komitet w biurze wycinkowem Argusa w Genewie wycinki z prasy szwajcarskiej. Warunki pocztowe i cenzuralne utrudniały niestety systematyczne i dokładne kompletowanie czasopism. Mimo to zbiór czasopism przedstawia się pokaźnie i zawiera materiał cenny i bogaty.

Staraniem Komitetu odbyły się we Fryburgu w marcu i kwietniu 1916 r. następujące odczyty, z których dochód przeznaczony został w części na cele Polskiego Archiwum Wojennego i na ofiary wojny w Polsce:

1) Dnia 14 marca p. Bronisław Piłsudski; Japonia (z obrazami świetlnymi).

2) Dnia 19 marca prof. St. Dobrzycki: Wojna i żołnierz w poezji ludowej polskiej, p. Ludwik Bronarski: O melodyach wojennych pieśni ludowych polskich (z ilustracją muzyczną p. Felicji Kęszyckiej).

3) Dnia 24 marca prof. Tadeusz Estreicher: Środki wybuchowe i ich zastosowanie w wojnie.

4) Dnia 30 marca prof. Zygmunt Glüksmann: Udział powietrza w przenoszeniu chorób zakaźnych (z obr. świetlnymi).

5) Dnia 5 kwietnia ks. Józef Puzyna: Recital poezji prelegenta.

Odczyty odbywały się w gmachu Wydziału przyrodniczego. Czysty dochód z nich, przypadający na P. A. W. wyniósł 40 fr.

Poparli cele Komitetu szwajcarskiego datkami pieniężnymi różni ofiarodawcy, którym Zarząd główny składa za to niniejszem najgorętsze dzięki, podając ich wykaz w ogólnem zestawieniu przy końcu sprawozdania. W osobnym wykazie zamieszczamy nazwiska tych osób, które złożyły dary w przedmiotach, ograniczając się tu tylko do złożenia Im serdecznej podzięk.

15) Szwecya. Delegatura spoczywa w rękach JWP baronowej Józefy z Pomian Haydukiewiczów Armfelt w Stockholmie, która zgromadziła bogaty zbiór wycinków z prasy szwedzkiej. Przez pewien czas w r. 1915 sprawował godność delegata P. A. W. prof. dr. Władysław Konopczyński, przebywający wówczas w Malmö.

16) Dania. Reprezentuje P. A. W. w Kopenhadze dr. Ernest Łuniński, który zebrał wycinki z wszystkich pism (jest ich około 300) od początku wojny w znacznej bardzo ilości. Nadto należy do zbioru korespondencya jego, obejmująca około 1000 numerów, akty Komitetu duńskiego pomocy ofiarom wojny, wreszcie pewna ilość fotografii, afiszów, cyrkularzy i broszur.

17) Rumunia. Delegatem P. A. W. był dr. Maryan Linde w Bukareszcie, z którym kontakt od czasu wybuchu wojny z Rumunią jest przerwany.

18) Holandia. Materiały gromadzi dla P. A. W. Polskie Biuro Prasowe w Hadze pod kierunkiem dr. Z. Gargasa, a nadto sprawują delegatury i zbrali obfite materiały w pismach, li-

stach i fotografiach: ks. Bazyli Mazurowski w Rotterdamie i p. Piotr Paliński w Hillegom koło Harlemu.

C. Ekspozytury P. A. W. na ziemiach polskich.

a) W Galicyi i na Śląsku austriackim:

19) Lwów. Już wnet po odzyskaniu Lwowa, w lipcu 1915 r. pojawiła się w pismach lwowskich¹⁾ odezwa, podpisana przez prof. dr. Finkla, prezesa Towarzystwa historycznego, wzywająca do składania archiwaliów wojennych dla P. A. W., na razie na ręce dr. Stefana Sochaniewicza w Archiwum bernardyńskim. Gdy w październiku tegoż roku Zarząd przeniósł się z Wiednia do Lwowa, powołał do życia Komitet, którego zadaniem było wspierać go w działalności. Kierownictwo Komitetu lwowskiego spoczywać miało w rękach Zarządu głównego, podobnie jak w Wiedniu, chodziło tylko o uzupełnienie Zarządu nowymi siłami.

Na posiedzeniu d. 23 października wybrani zostali zastępcami sekretarza²⁾ prof. M. Kwiatkowski i dr. Stefan Sochaniewicz, zastępcą skarbnika³⁾ prof. Bolesław Czuruk, zastępcą bibliotekarza dr. Adam Fischer⁴⁾. Nadto weszli w skład Komitetu lwowskiego: prof. dr. Teodor Nacher, prof. dr. Władysław Witwicki, dr. Kazimierz Hartleb, Leontyna Grosmanowa, Ida Wieniewska. Pracowali przygodnie w Komitecie: p. Jan Skwarczyński, Roman Lutman, T. Kruszyński, Marya Majchrowiczówna, Julia Jaworska, A. Urichowa.

Komitet lwowski miał podwójne zadanie: gromadzić materiały bieżący, nadto uzupełnić zbiory materiałem z minionego okresu okupacji rosyjskiej. Chodziło zwłaszcza o skompletowanie lwowskich czasopism polskich i obcych z tego okresu, co w znacznej mierze powiodło się wcale pomyślnie. W żmudnej tej pracy doznał Komitet życzliwego poparcia ze strony szeregu osób, które dostarczyły mu kompletnych bądź fragmentarycznych egzemplarzy czasopism. Przedewszystkiem uważamy sobie za obowiązek złożyć serdeczne podziękowanie JWP. Rady Dworu Ferdynandowi Bostłowi, dyrektorowi II. gimnazjum, który zebrał

¹⁾ Kuryer Lwowski, nr. 178, z d. 28 czerwca, 1915.

²⁾ Dr. Jan St. Bystron, sekretarz Zarządu zamieszkał w Krakowie.

³⁾ Dr. Maryan Janelli, skarbnik Zarządu osiedlił się w Sanoku.

⁴⁾ Dr. Franciszek Smolka z powodu nawału zajęć prosił o zwolnienie z obowiązków.

i skompletował cały szereg pism z pierwszego okresu wojny. Niemniej życzliwej pomocy doznaliśmy w tej mierze ze strony JWP. Wł. J. hr. Koziembrodzkiego, który z niezwykłą gorliwością wyszukiwał brakujące numery czasopism i dopomógł nam tym sposobem do skompletowania całego ich szeregu. Bardzo ochotnej i gorliwej pomocy udzieliła nam młodzież szkół średnich, do której Zarząd wystosował w tej mierze gorący apel. Wdzięczność nasza należy się także tym nauczycielom, którzy młodzieży uświadomili cele P. A. W. i zachęcali ją do zbierania.

Wykaz ofiarodawców, którzy przyczynili się do wzbogacenia naszych zbiorów archiwalnych i muzealnych podajemy w ogólnym Ich spisie, składając Im tutaj tylko wyrazy serdecznej wdzięczności.

Pragnąc kontynuować pracę Komitetu wiedeńskiego w kierunku gromadzenia materiałów do wpływu wojny na rozwój szkolnictwa i na losy młodzieży szkolnej, w szczególności w tej części Galicyi, która przeszła okupację rosyjską, zwrócił się Komitet lwowski w lutym 1916 r. do Dyrekcyi szkół średnich z prośbą o nadsyłanie dotyczących materiałów (zadań, rysunków uczniów etc.) oraz o zebranie odpowiedzi na dwa kwestyonyaryusze, z których jeden był przeznaczony dla młodzieży szkół średnich i zmierzał do uzyskania obrazu jej przeżyć w czasie wojny, drugi dotyczył miejscowych stosunków szkolnych oraz warunków życia i pracy nauczycielstwa w minionym okresie wojny. W zbiorach Komitetu lwowskiego złożyły częściowo swe zbiory następujące ekspozytury galicyjskie: Drohobycz, Jarosław, Przemyśl, Sambor, Stanisławów i Stryj.

Po przeniesieniu się Zarządu głównego do Krakowa, uległ Komitet lwowski odpowiedniej reorganizacyi. Na zebraniu członków Komitetu d. 3 listopada wybrany został następujący jego Zarząd:

Przewodniczący: Prof. Dr. Przemysław Dąbkowski.

Zast. przewodn.: Dr. Stefan Vrtel.

Sekretarz: Mieczysław Kwiatkowski.

Zast. sekr.: Dr. Stefan Sochaniewicz.

Skarbnik: Dr. Adam Maksymowicz.

Zast. skarbn.: Helena Urbańska.

Referent skarbowy: Dr. Karol Zagajewski.

Bibliotekarz i archiwaryusz: prof. Tadeusz Urbański.

Członkowie Zarządu: Bogumiła Ancówna, ks. Ignacy Chwirut, Prof. Dr. Antoni Cieszyński, Prof. Dr. Stefan Dąbrowski, Red. Zygmunt Fryling, M. Grekowiczówna, Janina Jarosiewiczówna, Prof. Dr. Władysław Kucharski, Roman Lutman, Dr. Stanisław Łempicki, Dr. Zygmunt Łempicki, Prof. Józef Maurer, Prof. Dr. Eugeniusz Romer, Dr. Władysław Smolka, Aniela Twardowska, Dr. Władysław Witwicki. Komisya rewizyjna: Dr. Ernest Adam, Dyr. Stanisław Schneider.

Komitet lwowski liczy 80 członków, oplacających dobrowolne wkładki miesięczne dowolnej wysokości, pośród nich siedmiu członków, którzy złożyli jednorazową kwotę 100 K¹⁾.

Zarząd Komitetu lwowskiego pracuje w myśl programu, nakreślonego przez Zarząd główny: kompletuje czasopisma galicyjskie, zbiera archiwalia i muzealia lwowskie. W toku są prace Sekcyi oświatowej (referent Prof. Dr. Władysław Kucharski), pamiętnikarskiej (ref. Dr. Władysław Smolka), oraz gromadzenie materyałów do działalności kobiety polskiej w czasie wojny. Postępuje również inwentaryzacya zbiorów, na które składa się: 1) druków (książek, broszur, kalendarzy, sprawozdań) 350, 2) obwieszczeń, odezw, afiszów 1024, 3) legitymacyj, przepustek, różnych drobnych druków 166, 4) aktów i dokumentów (maszynopisy) oraz materyałów rękopiśmiennych około 500, 5) bonów 30, 6) fotografii 360, (albumów 7), 7) widokówek 167, 8) Odbitek pieczęci 226, 9) odznak 55, 10) różnych muzealiów 58, 11) map 32. Wśród rękopisów nader cenne autografy Kasprowicza »Księgi Ubogich«, całe archiwum Komitetu uchodźczego w Salzburgu, ofiarowane przez JWP. Różę z ks. Ponińskich Karłowską, b. przewodniczącą tegoż Komitetu, cenny zbiór materyałów do dziejów polskich organizacyi militarynych etc.

20) Kraków. Z końcem r. 1915 zawiązał się pod przewodnictwem Dra. Stanisława Tomkowicza Komitet, w skład którego weszli: Dr. Jan St. Bystron, Dr. Mieczysław Szerer i Dr. Oskar Halecki. Komitet pozyskał pewien zasób materyałów, (odezw, broszur, afiszów), między innymi komplet obwieszczeń

¹⁾ Stan podany w dniu 31 stycznia 1917 r., stąd w zestawieniu rachunkowym, sięgającym tylko do 31 grudnia 1916 nie uwzględniony.

z czasów ewakuacji Krakowa i zbiór korespondencji wojennej Polskiego Towarzystwa Esperantystów.

We wrześniu 1916 r. przeniósł się do Krakowa Zarząd główny Polskiego Archiwum wojennego. Uzyskawszy pomieszczenie w gmachu Akademii Umiejętności, sprowadził tam Zarząd przeważną część zbiorów lwowskich i wiedeńskich. Nadto niektóre ekspozytury złożyły tam już częściowo swe zbiory (Bochnia, Jasło, Krosno, Nowy Sącz, Sambor, Tarnobrzeg, Tarnów, Zakopane, Lublin, Koprzywnica i Sandomierz). Obecnie kontynuuje Zarząd w Krakowie akcję organizacyjną, a nadto przystąpił do porządkowania nagromadzonych zbiorów, wydzielania dubletów etc. Żmudna ta praca jest właśnie w toku, wskutek czego nie podobna jeszcze podać cyfrowego sprawozdania zbiorów, ustawicznie powiększających się nowymi darami.

W Zarządzie pracują, prócz przewodniczącego Dra Władysława Semkowicza i sekretarza Dra Jana St. Bystronia, następujący współpracownicy: PP. Włodzimierz Antoniewicz (od grudnia 1916 w wojsku), Kazimierz Piekarski, Leontyna Grosmanowa, Jacek Lipski, Hel. Gałkówna i Dr. Janina Maniakówna. Z inicjatywy Koła historyków słuchaczy Uniw. jagiellońskiego wygłosił dnia 10 listopada Dr. Oskar Halecki odczyt o Polskiem Archiwum Wojennem, w którym wobec liczego grona słuchaczy przedstawił cele i rozwój naszej instytucji. Szanownemu Prelegentowi oraz Kierownictwu Koła historyków składa Zarząd za to życzliwe poparcie zadań naszych serdeczne podziękowanie.

Poniżej podajemy wykaz reszty ekspozytur w Galicyi i na Śląsku austr. w porządku alfabetycznym wedle stanu z 31 grudnia 1916 r.

21) **Bochnia**: Delegatem był do końca r. 1916 prof. Stanisław Sutkowski, który złożył jednak delegaturę z powodu stanu swego zdrowia w ręce prof. Stan. Chojeckiego.

22) **Brody**: Delegatem jest p. Feliks West.

23) **Cieszyn**: Delegatami są p. Ignacy Domagalski, ks. pastor Michejda, ks. poseł Józef Londzin i prof. Franciszek Popiołek.

24) **Drohobycz**: prof. Erwin Schlingler.

25) **Jarosław**: prof. Tadeusz Kaniowski.

26) **Jasło**: prof. Roman Molenda.

27) Krosno: prof. Władysław L. Antoniewicz i p. Jadwiga Lewakowska.

28) Nowy Sącz: Dr. Juliusz Chodacki.

29) Nowy Targ: Dr. Zygmunt Wasiewicz.

30) Przemyśl: prof. Feliks Przyjemski i p. Stanisław Jurek.

31) Rzeszów: prof. Szczęsny Jasiewicz i red. Edward Arway.

32) Sambor: prof. Władysław Bryda, prof. Władysław Traunfellner, Dr. Zofia Chrzęszczewska.

33) Sanok: prof. Dr. Maryan Janelli.

34) Stanisławów: prof. Tadeusz Czapczyński.

35) Stary Sącz: Dyr. Michał Magiera.

36) Stary Sambor: p. Jan Dychdalewicz.

37) Stryj: prof. Leopold Wołowicz.

38) Tarnobrzeg: Inż. Adam Semkowiec i Dr. Ryszard Urbanik.

39) Tarnów: Dyr. Szczęsny Zaremba i Dr. Tadeusz Tertil.

40) Zakopane. W łonie Ligi Kobiet utworzył się Komitet P. A. W., w którym pracowała jako delegatka p. Marya Stecka, po wyjeździe zaś jej z Zakopanego objęła delegację z końcem r. 1916 p. Janina Lewakowska.

Niektóre z wyżej wymienionych delegatur nadesłały już częściowo zebrane materiały, składając je częścią we Lwowie (zob. wyżej str. 28), a częścią w Krakowie (zob. wyżej str. 30). Wyszczególnić trzeba pod względem obfitości materiału zbiory z Tarnowa, N. Sącza, Przemyśla i Sambora.

b) Ekspozytury w Królestwie Polskiem (okupacja austr. węg.).

41) Chełm: Koło Macierzy szkolnej oraz p. M. Eliaszczyk.

42) Dąbrowa górna: Dr. Michał Janik i p. Kaz. Srokowski.

43) Janów lubelski: p. Stefan Gralewski.

44) Jędrzejów: Dr. Feliks Przytkowski.

45) Kielce: p. Tomasz Kostuch i p. Henryk Tański.

46) Koprzywnica: Ks. Stanisław Puławski.

47) Lublin: Komitet pod przewodnictwem Dra Aleksandra Jaworowskiego. W skład jego wchodzi: Antoni Plutyński, Tadeusz Ciświcki, Dr. Wacław Jasiński, Tadeusz Piotrowski, Władysław Karwowski, Julia Jaworska i Józef Seruga. Komitet kompletuje miejscową prasę i zebrał sporo materiału w odezwach, afiszach, broszurach etc., z których część odesłał do Krakowa. Ponadto miejscowy Oddział Towarzystwa krajoznawczego przyobiegał współdziałać w gromadzeniu zbiorów.

48) Olkusz: p. Ludwik Libura.

49) Opoczno: p. Bronisław Bandurski.

50) Pinczów: Dyr. Ferdynand Śliwiński.

51) Piotrków: p. Michał Rawita Witanowski i Dr. Juliusz Habdank Dunikowski.

52) Radom. Delegatem był do września 1916 r. prof. Stan. Elżanowski, po przeniesieniu się tegoż do Sandomierza objął delegaturę p. Nowakowski.

53) Radomsk: Insp. Jan Skowroński.

54) Sandomierz: Ks. Jan Gajkowski, ks. Andrzej Wyrzykowski, p. Juliusz Targowski i prof. Stanisław Elżanowski.

Nadto ma Polskie Archiwum Wojenne swoich delegatów w Legionach Polskich: PP. Juliusz Szeliga Żuławski, Tadeusz Trapszo, Tadeusz Dalewski, Ludwik Markowski i Bronisław Biesiadecki.

Rzecz zrozumiała, że z powodu trudności komunikacyjnych, zbiory ekspozytur powyższych pozostają dotąd przeważnie na miejscu; dopiero po wojnie będą mogły być przewiezione do miejsca swego przeznaczenia.

c) Ekspozytury w Królestwie Polskiem (okupacja niemiecka).

55) Warszawa. Dzięki inicjatywie i staraniom prof. dr. Józefa Kallenbacha powstała w łonie Towarzystwa miłośników historyi Komisja Polskiego Archiwum Wojennego, w skład której weszli: przewodniczący prof. dr. Józef Kallenbach, członkowie: dr. Ignacy T. Baranowski, Adam Czartkowski, Stanisław Jarkowski, Kazimierz Konarski, Aleksander Kraushar, Antoni Rybarski. Po wyjeździe prof. Kallenbacha sprawami Archiwum kierował dr. Baranowski. O bogatych zbiorach warszawskich

(zwłaszcza w dziale druków, fotografii i odznak) otrzymaliśmy dotąd tylko ogólnikowe relacje.

Organizacja prowincyi w tej części Królestwa Polskiego w kierunku gromadzenia zbiorów dla P. A. W. natrafiła na nieprzewyciężone przeszkody. Zarząd zwrócił się jednak do Zarządu Centralnego Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego z prośbą, by akcyę zbierania pamiątek wojennych dla P. A. W. powierzył swoim oddziałom prowincjonalnym. Prezes Towarzystwa, p. Aleksander Janowski okazał w tym względzie wielką życzliwość i przyrzekł zwrócić się do Oddziałów prowincjonalnych z gorącą zachętą poparcia celów P. A. W., przeznaczonego w założeniu swem dla Warszawy.

2. Sprawozdanie kasowe lwowskiego
(za czas od 20 czerwca 1916)

Przychód

	K	h
1) Zasilek Zarządu głównego P. A. W.	302	—
2) Składki członków	366	—
3) Datki jednorazowe	150	—
4) Subwencje:		
a) Tow. naucz. szk. wyż.	120	—
b) Bank hipoteczny	50	—
5) Sprzedaż odznak i kart polowych	24	60
6) Zwroty	7	—
Razem	1019	60

3. Sprawozdanie kasowe wiedeńskiego
(za czas od 1 października 1915)

Przychód

	K	h
1) Zasilek Zarządu głównego P. A. W.	360	—
2) Subwencja Rady Dworu Dra Jul. Twardowskiego z funduszów okolicznościowych	2.100	—
3) Datki jednorazowe	22	—
Razem	2.482	—

Komitetu Polskiego Archiwum Wojennego
do 31 grudnia 1916 r.).

Rozchód

	K	h
1) Zakupno materiałów:		
a) Książki	47	35
b) Czasopisma	32	10
c) Muzealia	98	96
2) Druki i maszynopisy	37	72
3) Wydatki kancelaryjne	92	41
4) Portorya, marki	106	07
5) Czynnisk mieszkalny (od lipca do końca grudnia 1916)	240	—
6) Urządzenie lokalu	6	—
7) Służba	81	10
8) Opał i światło	13	12
9) Koszta odznak P. A. W.	11	50
10) Opakowanie i wysyłka materiałów do Krakowa	133	—
Razem	899	33

Przychód 1019-60
Rozchód 899-33
Pozostałość kasowa 120-27

Dr. Przem. Dąbkowski *Dr. Adam Maksymowicz*
Przewodniczący Skarbnik

Komitetu Polskiego Archiwum Wojennego
do 31 grudnia 1916 r.).

Rozchód

	K	h
1) Zakupno materiałów:		
a) Książki i muzealia	263	16
b) Czasopisma	1022	49
2) Wydatki kancelaryjne i portorya	77	89
3) Urządzenie lokalu	116	50
4) Służba	178	36
5) Opał i światło	23	48
6) Schowek depozytowy	27	—
7) Drobne wydatki	77	70
Razem	1.786	58

Przychód 2.482—
Rozchód 1.786-58
Pozostałość kasowa:
 a) Na książeczce P. K. O. 650—
 b) W gotówce 45-42 695-42

Karol Łoziński *Włodzimierz Resl*
Przewodniczący Komitetu Zast. przew. i skarbnik.

4. Sprawozdanie kasowe szwajcarskiego
(od 15 czerwca 1915
(Kwoty podane we

Przychód

	Fr	c
1) Zasilek Zarządu głównego P. A. W.	150	—
2) Datki jednorazowe	695	90
3) Część dochodu z odczytów we Fryburgu	40	—
4) Za sprzedany duplikat broszury	1	—
<hr/>		
Razem	886	90

Komitetu Polskiego Archiwum Wojennego
do 31 grudnia 1916 r.).
frankach szwajcarskich).

Rozchód

	Fr	c
1) Wydatki kancelaryjne i portorya	149	34
2) Podróż do Berna i Lozanny w sprawach P. A. W.	12	10
3) Druki	29	—
4) Zakupno materiałów:		
a) Książki i broszury	37	75
b) Czasopisma i wycinki	448	35
c) Muzealia	18	70
5) Z daru p. Taljańskiej na onoroir polski	25	—
6) Drobne wydatki	1	50
<hr/>		
Razem	721	74

Przychód 886·90
Rozchód 721·74
Pozostałość kasowa 165·16

Prof. Stanisław Dobrzycki
Przewodniczący

Rachunki powyższe sprawdzili:

Dr. Franciszek Bujak *Dr. Władysław Konopczyński*

V. Wykaz Ofiarodawców.

(Spisem tym objęte są wszystkie Komitety P. A. W.).

A. Datki pieniężne.

1. Składki miesięczne (cyfry umieszczone w nawiasach podają łączną kwotę, uiszczoną do końca r. 1916).

- Po 10 K: Dr. Zdzisław Słuszkiewicz (80 K), prof. dr. Kazimierz Twardowski (20 K).
- Po 5 K: Dr. Władysław Semkowicz (75 K), dr. Franciszek Smolka (30 K), dr. Władysław Smolka (10).
- Po 3 K: Prof. Miecz. Arndt (6 K), dyr. Stanisław Bal (33 K), dr. Jan St. Bystron (9 K), prof. dr. Kaz. Twardowski (9 K), dr. Stefan Vrtel (15 K).
- Po 2 K: Dr. Ernest Adam (44 K), Aniela Aleksandrowiczówna (44 K), prof. dr. Oswald Balzer (30 K), ks. Ignacy Chwirut (4 K), prof. dr. Antoni Cieszyński (23 K), prof. dr. Ludwik Finkel (30 K), Eksc. dr. Stanisław Głabiński (22 K), prof. dr. Maryan Janelli (10 K), Janina Jarosiewiczówna (4 K), Stefania Klemensiewicz Jaworska (4 K), Hermina Naglerowa (4 K), prof. dr. Wiktor Osiecki (6 K), prof. dr. Eugeniusz Romer (24 K), dr. Jan Rutkowski (10 K), prof. Ferd. Śliwiński (10 K), dr. Franc. Smolka (30 K), dr. Władysław Smolka (30 K), dyr. Jan Soleski (6 K), prof. dr. Kazimierz Twardowski (24 K), Helena Urbańska (2 K).
- Po 1 K: Radca Włodzimierz Anc (13 K), Bogumiła Ancówna (2 K), prof. Bolesław Czuruk (5 K), Helena Dąbcańska (18 K), prof. dr. Przemysław Dąbkowski (2 K), prof. dr. Stefan Dąbrowski (2 K), red. Zyg. Fryling (5 K), prof. Henryk Grosman (7 K), prof. dr. Bronisław Gubrynowicz (10 K), prof. dr. Wiktor Hahn (4 K), dr. Oskar Halecki (3 K), prof. Alfr. Hamerschlag (2 K), dr. Kazimierz Hartleb (18 K), Hel. Horodyska (2 K), dyr. dr. Wojciech Kętrzyński (18 K), dyr. Bron. Kryczyński (3 K), prof. Mieczysław Kwiatkowski (12 K), prof.

Władysław Kucharski (2 K), prof. dr. Zygmunt Łempicki (1 K), prof. dr. Adam Maksymowicz (2 K), prof. Józef Marczyński (3 K), prof. Aleks. Medyński (5 K), prof. dr. Teodor Nacher (14 K), M. Nacherówna (4 K), prof. dr. Wiktor Osiecki (12 K), prof. dr. Emil Petzold (15 K), dr. Helena Polaczkówna (15 K), dr. Jan Piepes Poratyński (12 K), prof. Feliks Przyjemski (2 K), prof. dr. Eugeniusz Romer (12 K), dyr. Stanisław Schneider (18 K), dr. Stefan Sochaniewicz (2 K), ks. prof. dr. Szczepan Szydelski (2 K), Aniela Twardowska (2 K), prof. Tad. Urbański (2 K), prof. dr. Stefan Vrtel (15 K), J. Vrtelowa (5 K), prof. dr. Jerzy Wąsowicz (15 K), prof. dr. Eugeniusz Wawrzakowicz (15 K), Ida Wieniewska (13 K), prof. dr. Władysław Witwicki (13 K), red. Bol. Wysłouch (18 K), prof. dr. Zagajewski (2 K).
Po 0·50 K: Prof. Józef Maurer (2 K).

2. Datki jednorazowe (we frankach złożone zostały datki na cele Komitetu szwajcarskiego).

500 fr.: Prof. Zygm. Laskowski.
123 K: Dyr. Stanisław Bał.
Po 100 K¹⁾: Ks. dr. Władysław Bandurski, prof. dr. Przemysław Dąbkowski, Henryk Löwenfeld.
50 fr. Eugenia Taljańska.
Po 50 K: Eksc. dr. Kazimierz Chłędowski, Marya Dulebianka, prof. dr. Kazimierz Kostanecki, dr. R. Męciński.
43·50 K: Dr. Władysław Semkowicz.
25 fr.: prof. Zygmunt Laskowski.
25 K: Józef Karrach.
Po 20 fr.: Stanisław Szuldrzyński, Stanisław Pstrokoński.
Po 20 K: Dr. Juliusz Chodacki, dr. St. Dąbski, prof. dr. Stanisław Głabiński, dr. Włodz. Godlewski, Eugenia Kapiszewska, dr. Antoni Kosiński, ks. Andrzejowa Lubomirska, prof. dr. Antoni Mars, prez. Józef Neuman, prof. dr. Tad. Pilat, Romanowa hr. Potocka, Apolinary Sawicki, Wanda hr. Zamojska, W. Zerygiewicz.
Po 15 K: Prof. Wład. Bryda, dr. Jan Piepes Poratyński.
Po 10 fr.: Prof. dr. Józef Kallenbach, prof. S. Kowalski, Stowarzyszenie »Ognisko« w Genewie.
Po 10 K: Eligia Białoskórska, ks. W. Bilski, prof. Jan Blauth, prof. Wł. Bryda, dr. Juliusz Chodacki, prof. dr. Antoni Cieszyński, prof. Józef Czernecki, prof. dr. Przemysław Dąbkowski, Al. Dydyński, Aug. hr. Dzieduszycki, Klem. hr. Dzieduszycki, ks. T. Gądek, prof. dr. Ant. Głuziński, dr. Lesław Głuziński, M. Heimrath, Hel. Janicka, prof. dr. Wład. Leop. Jaworski, prof. dr. Bron. Kruczkiewicz, Marya Te-

¹⁾ Nie podano tu jeszcze Członków lwowskiego Komitetu, którzy złożyli tę kwotę po 1. stycznia 1917.

- resa hr. Ledóchowska. Antonina Machczyńska, dr. S. Pilewski, dr. J. Rucker, prof. Z. Sochacki, K. Sotschek, dr. Miecz. Szerer, ks. dr. Szcz. Szydelski, prof. dr. Józef Szpilman, ks. Kaz. Witkowski, prof. dr. Bol. Wicherkiewicz, dr. R. Żurkowski.
- Po 5 fr.: Prof. Stan. Dobrzycki, prof. dr. Tad. Estreicher, B. Giżycka, p. Jędrzejowiczowa, p. Lewandowska, ks. Józef Puzyna.
- Po 5 K: Prof. dr. Jan Bołoz Antoniewicz, dr. B. Androchowicz, ks. Józef Boczar, prof. dr. Bron. Gubrynowicz, prof. dr. Alfred Halban, prof. dr. Henryk Halban, Fr. Jordan, ks. L. Kasprzyk, prof. J. Kober, St. hr. Konarski, dr. J. Kreiner, prof. Dyonizy Krzyczkowski, H. Krzyżanowski, inż. F. Lederer, radca dworu K. Łoziński, Ludwikowie Maleccy, A. Molicki, radca Stan. Okecki, ks. Władysław Oprzędkiewicz, prof. dr. Kazimierz Orzechowski, prof. dr. St. Pawlik, prof. dr. Al. Raciborski, prof. dr. M. Schorr, prof. dr. W. Smoleński, prof. dr. E. Till, ks. Józef Wróblewski.
- 4:47 K Fr. Kłęczar.
- Po 4 K: Prof. dr. Lucyan Grabowski, J. Hryniewiczówna, Leonard Solecki, prof. dr. St. Witkowski.
- Po 3 fr.: P. Budny, Witold Moroński, Tad. Römer, Tad. Skowroński.
- Po 3 K: Prof. dr. Maryan Janelli, Teodor Klimowicz, prof. M. Szczerbaniuk, Zofia hr. Tyszkiewiczowa, L. Węgrzynowicz, dr. St. Warteresiewicz, prof. J. Wiśniewski.
- 2:30 K: H. Smolecki.
- Po 2 fr.: P. Górnikiewicz, ks. Kuczyński, Fr. M. Wolański.
- Po 2 K: Kar. hr. Fredrowa, ks. J. Głąb, prof. J. Kittay, prof. St. Leonhard, prof. St. Loria, St. Macewiczówna, radca A. Stefanowicz, prof. dr. St. Tołłoczko, dyr. dr. Konstanty Wojciechowski, X. Y., dyr. dr. Karol Zagajewski, A. hr. Zamoyska.
- Po 1 fr.: P. Jędrzejowiczówna, ks. Kuczyński.
- Po 1 K: S. Chciuk, dr. Tad. Czeżowski, St. Janellowa, Franc. Kiernig, dr. Lilien, Ant. Mohr, M. Piątkowski, Z. Rembowski, dyr. Ferd. Szczurkiewicz, ks. Szweiger, prof. Turteltaub, prof. J. Weisblum.
- 0:90 ct.: Prof. Glücksmann.
- 0:80 h: Jan Stasik.
- 0:50 h: Br. Duchowicz.
- Po 0:20 h: B. Gądek, B. Prorok.

3. Składki w różnych gronach.

Zakłady naukowe dra. R. Męcińskiego we Wiedniu 88-74 K.							
Grono	naucz.	gimn.	pol.	przy	Vereinsgasse	we	Wiedniu
							28-50 K
«	«	«	«	«	Unterbergg.	«	20-80 «
«	«	«	«	«	JWP. Kammerlingowej	«	15-20 «
«	«	«	«	«	przy Sperlgasse	«	12-58 «
«	«	«	«	«	Lange- i Ledererg.	«	11-60 «

Grono naucz. gimn. pol. prof. Jaworskiego we Wiedniu	2·60	K
« « « « przy Gallgasse « «	1·10	«
Komitet naucz. pol. we Wiedniu	10	K
St. Jurek w gronie znajomych	35·50	«
Komitet zakopiański P. A. W.	5	«
Członkowie wied. Komitetu P. A. W.	29·60	K.

B. Dary w przedmiotach złożyli:

Litery oznaczają Komitety, które podały wykazy ofiarodawców: F = Fryburg, L = Ławów, W = Wiedeń, K = Kraków).

Abraham Wł. dr. prof. (L), Altenberg A. (L), Anc Włodz. (L), Anczyc W. (K), Antosiewicz M. (L), Aret W. (F), Arctowski H. (F), Arndt M. (W), Badecki K. (L), Balaban J. (L), Bartoszewicz St. (F), Bazylewski red. (W), Becker W. (L), Biesiadecki Br. (L), Birkenmajer L. (L), Birn J. (L), Biuro pomocy pol. w Bernie (F), Biuro pomocy jeńcom pol. (F), Blauer F. dr. (L), Borkowska E. (F), Brunnow St. bar. (F), Bryda Wł. prof. (L), Buciówna H. (W), Bujak Fr. (L), Bujak J. (L), »Bund« w Genewie (F), Bykowski L. dr. (L), Centralne Biuro Wydawnictw N. K. N. (K), Centralny Komitet Opieki moralnej we Wiedniu (W), Cercha St. (K), Chłamtacz M. dr. prof. (L), Chodzicki J. (L), Chodziński J. (L), Chodziński K. (W), Chrząszczewska Z. dr. (W), Chwirut I. ks. (L), Czapeczyński T. prof. (L), Czapelska H. (L), Czaykowski F. (L), Czerny K. (W), Czerwiński F. (W), Czuruk B. prof. (L), Dalewski T. (L), Dąbkowski P. dr. prof. (L), Dąbrowski St. dr. (L), Diamand H. dr. (L), Dobiecka (W), Dobrzańska (W), Dobrzycki St. prof. (F), Droba St. (L), Dulebianka M. (L), Eile H. (L), Estreicher T. dr. prof. (F), Fischer A. dr. (L), Frist H. (K), Fryling J. (L), Gałek T. (L), Gawełek F. (L), Geniusz M. (F), Giebułtowicz (L), Giżycka B. (F), Gołogórski H. (L), Gralewski S. (L), Grossman H. prof. (L), Grosmanowa L. (L), Gorzycka J. (L), Gubrynowicz B. dr. prof. (L), Hartleb K. dr. (L), Hirsch P. (W), Holinkówna M. (L), Huliszówna K. (L), Janczewski E. (F), Janusz B. (L), Jarosiewiczówna J. (L), Jarosz-Galicowa (W), Jaworska J. (L), Jedliński J. (L), Jorkaschowa-Koch bar. (L), Jurczyk J. (L), Kallenbach J. dr. prof. (L), Kaniowski T. prof. (L), Karłowska Róża z ks. Ponińskich (L), Kasprowicz J. dr. prof. (L), Kasprzycki P. (W), Keller M. (L), Kipa E. dr. (L), Kloss J. (L), Kochman M. prof. (L), Kolankowska E. (L), Kolasiński J. (K), Koller J. dr. (L), Kołaczowska E. (L), Koło Polonistów słuchaczy Uniw. Jag. K., Komitet uchodźców w Czasławiu (W), Komitet uchodźców w Pradze (W), Komitet uchodźców w Przybramie (W), Komitet uchodźców w Salzburgu (W), Komitet obrony narodowej w Chicago (F), Konopczyńska Ł. (L), Konstantynowicz J. (L), Kossowski St. dr. (L), Koziębrodzki J. hr. (L), Kot St. dr. (K), Kozłowska Z. (K), Krajewska A. (L), Krajewski M. (L), Krużlewski T. (W), Krzyczkowski St. (L), Krzyski T. (W), Kucharski Wł. prof. (L), Kucharzewski J. (F), Kuczyńska (W), Kurpiel A. dr. (L), Kwiatkowski M. prof. (L), Lachner F. prof. (L), Lachowicz pulk. (L), Latek dr.

(W), Lech Z. (L), Lekczyński Cz. dr. (L), Leonhard St. prof. (L), Lewicki St. dr. (L), Lipkowski J. (F), Lipski J. (K), Liszniewski (W), Lorec Z. (W), Loret M. (F), Łempicki St. dr. (L), Łempicki Z. dr. (L), Łoziński K. (W), Łukaszkiwicz J. ks. (W), Machniewicz S. prof. (L), Mackiewicz J. prof. (L), Maksymowicz A. dr. (L), Malczos J. (L), Malkowski (W), Mandela J. (L), Marczyński J. prof. (W), Matula L. (L), Maurer J. prof. (L), Mazanowski A. (L), Medycka H. (L), Medyński Al. prof. (W), Mękarski St. (W), Melchert St. (L), Mergel Wł. (W), Mikołajski Sz. dr. (L), Motz B. dr. (F), Nacher T. dr. (L), Naglerowa H. (W), Nalepiński T. (F), Nanke Cz. dr. (L), Nartowski (W), Niezabitowska Z. (W), Nykołajczuk R. dr. (L), Obfidowicz B. dr. (W), Oleksiński St. (L), Olizarowa hr. (L), Orłowski B. dr. (L), Orłowski S. (L), Pachówna H. (L), Pankowska A. (K), Parnes E. (W), Piaszczyński M. ks. (F), Piątkowski St. (W), Pierzchała L. (L), Pieszczoch J. (W), Pilat J. (K), Pilat T. dr. prof. (K), Piltz E. (F), Piłsudzki B. (F), Pociąg J. (W), Polackówna H. dr. (L), Polackówna M. dr. (L), Polish Information Comm. (F), Połoniecki B. (L), Potocki A. (F), Potulicki hr. K. (F), Praszil T. (L), Próchnicki Z. dr. (L), Prószyński A. (K), Puławski St. ks. (K), Przyjemski F. prof. (L), Purycki ks. (F), Putschegl F. (L), Puzyna J. ks. (F), Radlińska H. (K), Redakcyja Enc. pol. w Fryburgu (F), Romer E. dr. prof. (L), Rosicki B. (L), Roszko E. prof. (L), Rucker J. dr. (W), Rucker E. (L), Rutkowski J. dr. (L), Rutkowski W. (K), Rybaltowski J. (K), Rydel J. (K), Samarytanin Polski (W), Sauczey T. (L), Sasiada T. (L), Scheller M. (L), Sedlaczówna E. dr. (L), Schlingler E. prof. (L), Semkowicz A. (L), Sieradzki Wł. dr. prof. (L), Siewiński A. (K), Sipowicz H. (L), Sitowski J. (L), Skoczylas L. prof. (L), Śliwiński F. prof. (W), Słuszkiewicz Z. dr. (W), Smolka F. dr. (L), Smolkówna M. (K), Sobolewski F. (W), Sochaniewicz K. (K), Sochaniewicz St. dr. (L), Soła (W), Staufer St. (L), Stenrbach L. dr. prof. (W), Stroka W. prof. (F), Stroński P. (L), Studziński F. (K), Superlak J. (L), Schieberl Sz. (W), Szmoniewski Pielasz St. (L), Szuszkiewicz K. (L), Telichowska J. (L), Tenner B. dr. (L), Teodorowicz A. (L), Terlikowski A. (L), Tertil T. (L), Tokarz W. dr. prof. (K), Trojanowski E. (K), Tuor P. (F), Tyrchówna A. (L), Twardowska A. (L), Twardowski J. dr. (W), Twardowski K. dr. prof. (L), Unger E. (L), Uczniowie III-go gimn. we Lwowie (L), Uczniowie VII-go gimn. we Lwowie (L), Ulanowski B. dr. prof. (K), Urbański T. prof. (L), Urichowa H. (L), Uwiera (L), Vetulani T. (W), Vrtelówna S. (L), Weryho O. (L), Wesołowski J. (L), Wieniewska I. (L), Wilusz A. prof. (L), Wisłocki Wł. (L), Witwicki Wł. dr. prof. (L), Wojciechowska M. (F), Woliński F. M. (F), Wolf M. (L), Wołowicz L. dr. (L), Woźnicki K. (F), Wygodzina Z. (W), Zabielska (W), Zborowski J. (K), Zieliński St. (F), Zoll Ant. dr. (L), Związek chrystokratyczny we Wiedniu, grupa polska (W), Żmigrodzki M. dr. (K), Żukowski St. ks. (L), Żuławski J. (L), Żypowski L. prof. (L), Żywar (W).

VI. Poczet Członków P. A. W.

A. Członkowie wiedeńskiego Komitetu P. A. W.

(w r. 1915).

Abraham Władysław Dr.	Kulczycki Jerzy.
Albiński Maryan.	Kwiatkowski Mieczysław.
Arndt Mieczysław.	Leonhard Stanisław.
Bal Stanisław.	Łoziński Karol.
Balzer Oswald Dr.	Łucki Aleksander.
Bandurski Władysław Ks. Dr.	Łuksik Władysław.
Borcowski Teodozy.	Marczyński Józef.
Buzek Józef Dr.	Maurer Józef.
Bystron Jan Stan. Dr.	Medyński Aleksander.
Chłędowski Kazimierz Dr. Eksc.	Mękarski Stefan.
Chrzęszczewska Bronisława.	Mohr Antoni.
Chrzęszczewska Zofia.	Nacher Teodor Dr.
Cieszyński Antoni Dr.	Nacherówna Marya.
Cieszyńska Róża.	Naglerowa Hermina Dr.
Czapczyński Tadeusz.	Neuman Józef.
Czarnowski Stanisław.	Osiecki Wiktor Dr.
Fischer Zygmunt.	Pawłowski Bronisław Dr.
Geschwind Jakób.	Petzold Emil Dr.
Grosman Henryk.	Piątkowski Mieczysław.
Grosmanowa Leontyna.	Przyjemski Feliks.
Gubrynowicz Bronisław Dr.	Rembowski Zygmunt.
Hajdecki Aleksander pułk.	Resl Włodzimierz.
Halecki Oskar Dr.	Romer Eugeniusz Dr.
Hamerska Aniela.	Rusinek Zygmunt.
Hamerska Lila.	Semkowicz Władysław Dr.
Hamerschlag Alfred.	Sikora Ludwik.
Heinrich Edward.	Sikora Wincenty.
Hejmanówna Janina.	Skoczylas Ludwik.
Horodyska Helena.	Śliwiński Ferdynand.
Huczyńska Helena.	Słuszkiewicz Zdzisław Dr.
Janelli Maryan Dr.	Smolka Franciszek Dr.
Janicka Helena.	Smolka Władysław Dr.
Januszewski Franciszek.	Soleski Jan.
Klemensiewicz-Jaworska Stefania.	Szerer Mieczysław Dr.
Kołodziejski Mieczysław.	Szczurkiewicz Ferdynand Dr.
Kostanecki Kazimierz Dr.	Turczyński Stanisław Dr.
Kryczyński Bronisław.	Twardowski Juliusz Dr.

Twardowski Kazimierz Dr.
Ulanowski Bolesław Dr.
Vetulani Tadeusz.
Vrtel Stefan Dr.
Vrtelowa Janina.
Wasowicz Jerzy.

Weisblum Józef.
Wieniewska Ida.
Witwicki Władysław Dr.
Wolańska Aniela.
Wołowicz Leopold Dr.

B. Członkowie lwowskiego Komitetu P. A. W.

(stan w dniu 31. I. 1917 r. Drukiem rozstrzelonym odznaczeni są Członkowie, którzy złożyli kwotę 100 K.).

Adam Ernest Dr.
Aleksandrowiczówna Aniela.
Anc Włodzimierz.
Ancówna Bogumila.
Badeni Hr. Stanisław.
† Bal Stanisław.
Balzer Oswald Dr.
Beck Adolf Dr.
Bostel Ferdynand.
Chwirut Ignacy Ks.
Cieszyński Antoni Dr.
Czaykowski Roman.
Czuruk Bolesław.
Dąbczańska Helena.
Dąbkowski Przemysław Dr.
Dąbrowski Stefan Dr.
Finkel Ludwik Dr.
Fryling Zygmunt.
Gerżabek Teodor.
Gluziński Antoni Dr.
Głębiński Stanisław Eksc. Dr.
Godlewski Włodzimierz Dr.
Grabowski Ignacy Ks. Dr.
Grabowski Lucyan Dr.
Grekowiczówna Marya.
Gubrynowicz Bronisław Dr.
Hartleb Kazimierz Dr.
Horodyński Piotr Ks.
Horodyński Zbigniew.
Jarosiewiczówna Janina.
Kallenbach Józef Dr.
Kętrzyński Wojciech Dr.

Konopczyńska Łucya.
Kraiński Władysław.
Krzeczunowicz Włodzimierz Dr.
Kucharski Władysław.
Kwiatkowski Mieczysław.
Laskowski Kazimierz.
Lutman Roman.
Łempicki Stanisław Dr.
Łempicki Zygmunt Dr.
Maksymowicz Adam Dr.
Malsburg Karol Dr.
Mars Noga Antoni Dr.
Maurer Józef.
Medyński Aleksander.
Michalski Jerzy Dr.
Nogaj Józef.
Orzechowicz Bolesław.
Osiecki Wiktor Dr.
Pawlik Stefan Dr.
Petelenz Karol Dr.
Petzold Emil Dr.
Pieniążkiewicz Czesław.
Piepes-Poratyński Jan Dr.
Polackówna Helena Dr.
Prohaska Antoni Dr.
Ratuszny Antoni Ks. Dr.
Rodkiewicz Kruk Kazimierz.
Romer Eugeniusz Dr.
Sapieha Władysław Ks.
Schneider Stanisław.
Skibiński Karol.
Ślósarz Jan Ks. Dr.

Smoleński Ludwik Dr.
 Smolka Franciszek Dr.
 Smolka Władysław Dr.
 Sochaniewicz Stefan Dr.
 Szafranski Jan.
 Szydelski Stefan Ks. Dr.
 Tarnawski Leonard Dr.
 Twardowska Aniela.
 Twardowski Kazimierz Dr.

Urbańska Helena.
 Urbański Tadeusz.
 Vrtel Stefan Dr.
 Wąsowicz Dunin Jerzy.
 Wawrzkowicz Eugeniusz Dr.
 Witwicki Władysław Dr.
 Wysłouch Bolesław.
 Zagajewski Karol Dr.

Członkowie innych Komitetów: Fryburg str. 25, Lublin str. 32, Warszawa str. 32.

VII. Wykaz bieżących czasopism, znajdujących się w zbiorach P. A. W. (1915—1916).

*(Gwiazdką * oznaczone są pisma abonowane, resztę otrzymuje P. A. W. bezpłatnie i gromadzi je w poszczególnych Komitetach w Fryburgu (F), Krakowie (K), Lublinie (Lu), Lwowie (Lw) i Wiedniu (W). Brak w tym wykazie tylko pism, które posiada Komitet warszawski).*

Agenzia polacca della Stampa, Rzym (F).
 Aigle blanc, Lozanna (F).
 Architekt, Kraków (Lu).
 *Blatt, das interessante, Wiedeń (W).
 Blätter Polnische, Berlin (W).
 Bohemia, Praga (W).
 Brzask, Radom (Lw).
 Bulletin polonaise, Paryz (F).
 Bund, Berno szwajc. (F).
 Correspondence Europeen, Wiedeń (W).
 Currenda consistorii episc. Tarnov. Tarnów (Lw).
 Czas, Kraków (Lw).
 Czasopismo górniczo-hutnicze, Kraków (Lw).
 Czasopismo właścicieli realności, Kraków (Lw).
 Czasopys Hospodarska, Lwów (Lw).
 Depesza, Lwów (Lw).
 Diło, Lwów (Lw).
 Dziennik berliński, Berlin (W).
 Dziennik cieszyński, Cieszyn (W).
 Dziennik lubelski (Lu).

Dziennik ludowy, Chicago (F).
 Dziennik narodowy, Piotrków (W).
 Dziennik policyjny, Lwów (Lw).
 Dziennik polski, Lwów (Lw).
 Dziennik poznański, Poznań (W).
 Dziennik rozporządzeń c. i k. general-gubernatorstwa w Lublinie (Lu).
 Dziennik rozporządzeń ces. general-gubernatorstwa w Warszawie (Lw).
 Dziennik śląski, Huta królewska (Lw).
 Dziennik wojskowy Strefflera. Strefflers Militärblatt (Gazeta polowa, Feldzeitung) Wiedeń (W).
 Dzwonek nowy, Kraków (Lw).
 Echo della stampa polacca, Medyolan (F).
 Echo polskie, Moskwa (F).
 Echo polskie, Argentyna (F).
 Echo przemyskie, Przemyśl (Lw).
 Epizody wojenne, Kraków (Lw).
 Feldzeitung Ostgalizische, Lwów (Lw).
 Figlarz, Kraków (Lw).

- *Fremdenblatt, Wiedeń (W).
Free Poland, Chicago (W).
Gazeta codzienna, Lwów (Lw).
Gazeta gdańska, Gdańsk (W).
Gazeta gostyńska, Gostyń (Lw).
Gazeta grudziądzka, Grudziądz (Lw).
Gazeta handlowa, Lwów (Lw).
Gazeta ilustrowana Konrada, Brüx w Czechach (Lw).
Gazeta kościelna, Lwów (Lw).
Gazeta ludowa, Lublin (Lu).
Gazeta lwowska, Lwów (Lw).
Gazeta narodowa, Poznań (Lw).
Gazeta niedzielna, Lwów (Lw).
Gazeta olsztyńska, Olsztyn (W).
Gazeta opolska, Opole (W).
Gazeta podhalańska, Nowy Targ (Lw).
Gazeta pocztowa, Lwów (Lw).
Gazeta polska, Brazylia (F).
Gazeta polska, Moskwa (F).
Gazeta polska, Dąbrowa górnicza (W).
Gazeta poranna, Lwów (Lw).
Gazeta poznańska, Poznań (Lw).
Gazeta toruńska, Toruń (W).
Gemeindeblatt Evangelisches, Stanisławów (Lw).
Głos lubelski, Lublin (Lu).
Głos narodu, Kraków (Lw).
Głos nauczycielstwa ludowego, Kraków (Lw).
Głos piotrkowski, Piotrków (Lw).
Głos radomski, Radom (Lw).
Głos rzeszowski, Rzeszów (Lw).
Górnoślązak, Katowice (W).
*Guerre mondiale, Genewa (F).
Gwiazdka cieszyńska, Cieszyn (W).
Harcerz, Olkusz (litogr.) (Lw).
Hlas naroda, Praga (W).
Hołos hromadskij, Lwów (Lw).
Język polski, Kraków (Lw).
Journal de guerre, Berlin (F).
*Journal Neues Wiener, Wiedeń (W).
Katolik, Bytom (W).
Kolonista polski, Ijuhy, Rio grande (F).
Kraj, Leszno (Lw).
Krakowianin, Kraków (Lw).
Kriegs-Zeitung des Korps Marschall, w polu (Lw).
Kronika dyecezyi przemyskiej, Przemyśl (Lw).
Kronika powiatu olkuskiego (K).
Kronika polska, Lozanna-Rapperswyl (F K).
Kultura polska, Kraków (K).
Kupiec, Poznań (Lw).
Kurjer codzienny ilustrowany, Kraków (W).
Kurjer lubelski, Lublin (Lu).
Kurjer lwowski, Lwów (Lw).
Kurjer polski wiedeński, Wiedeń (W).
Kurjer poznański, Poznań (W).
Kurjer śląski, Gliwice-Bytom (Lw).
Kwartalnik chyrowski, Chyrów (Lw).
Listy narodni, Praga (W).
Liberté, Fryburg (F).
*Lloyd Pester, Budapeszt (W).
Lwowianin, Lwów (Lw).
Łowiec, Lwów (Lw).
Miesięcznik katechetyczno-wychowawczy, Lwów (Lw).
Miesięcznik sadowniczo - ogrodnicy, Lwów (Lw).
Misye katolickie, Kraków (Lw).
Montagszeitung Lemberger, Lwów (Lw).
Muzeum, Lwów (Lw).
Myśl polska, Paryż (F).
*Nachrichten Münchener Neueste, Monachium (W).
Nachrichten Ukrainische, Wiedeń (W).
Na posterunku, Kraków (K).
Na przelomie, Kraków (K).
Naprzód, Kraków (Lw).

Narodowiec, Herne (Lw).
 Narodowiec, Cleveland, Ohio (F).
 Nauczyciel ludowy, Lwów (Lw).
 Nowiny wiedeńskie, Wiedeń (Lw).
 Nowości ilustrowane, Kraków (Lw).
 Nywa, Lwów (Lw).
 w Obronie prawdy, Kraków (K).
 Obzor, Zagrzeb (W).
 Odrodzenie, Lwów (Lw).
 Oesterreich Jung, Wiedeń (Lw).
 Ogniwo, Brazylia (F).
 Oredownik, Poznań (W).
 Orka, Wiedeń (Lw).
 Piast, Kraków (Lw).
 Pochodnia, Herne (Lw).
 Pocięgiel, Lwów (Lw).
 Polak, Katowice-Bytom (Lw).
 Polak w Brazylia, Kurytyba (F).
 Polen, Wiedeń (W).
 Polonia, Paryż (F).
 Polska ludowa, Lublin (Lu).
 Poradnik spółek rękodzielniczych,
 Kraków (K).
 *Post, Hamburg (W).
 Praca narodowa, Zakopane 1915
 (W).
 Prawda, Kraków (Lw).
 Pravda (česka), Wiedeń (W).
 *Presse Neue Freie, Wiedeń (W).
 Przegląd kupiecki, Poznań (Lw).
 Przegląd lekarski, Kraków (Lw).
 Przegląd powszechny, Kraków (Lw).
 Przegląd prawa i administracyi,
 Lwów (Lw).
 Przewodnik naukowy i literacki,
 Lwów (Lw).
 Reforma nowa, Kraków (Lw).
 *Reichspost, Wiedeń (W).
 Rekord, Detroit (F).
 Revue de Pologne, Paryż (F).
 Robotnik, Dąbrowa górnicza, (W).
 Robotnik, Poznań (Lw).
 Rodak, Wiedeń (W).
 Rok polski, Kraków (Lw).
 Rolnik, Lwów (Lw).

*Rundschau Österr. Illustrierte,
 Wiedeń (W).
 Rząd i wojsko, Warszawa (K).
 Siew polski, Kraków (K).
 *Silesia, Cieszyn (W).
 Skaut, Lwów (Lw).
 Slovacke Noviny, Hradyszcze węg.
 (W).
 Slovenec, Lublana (W).
 Slovo uczytelskie, Lwów (Lw).
 Slovo ukraińskie, Lwów (Lw).
 Sprawa polska, Lublin (Lu).
 Stimmen Polnische, Wiedeń (W).
 Sylwan, Lwów (Lw).
 Świątek mały, Lwów (Lw).
 Swit, Poznań (Lw).
 Swoboda (ukr.), Lwów (Lw).
 Szkoła, Lwów (Lw).
 Szkoła polska, Lublin (Lu).
 Szlachy, Lwów (Lw).
 Tagblatt (żargonowy) Lwów (Lw).
 *Tagblatt Berliner, Berlin (W).
 Tagblatt Neues Wiener, Wiedeń
 (W).
 Tribune polonaise, Paryż (F).
 Tribune de Losanne, Lozanna (F).
 Tygodnik urzędowy c. k. Namie-
 stnictwa, Centrali krajowej dla
 gospodarczej odbudowy Galicyi
 Kraków (K).
 Volksblatt Deutsches für Galizien,
 Lwów (Lw).
 *Volkszeitung Kölnische, Kolonia
 (W).
 Wiadomości numizmatyczno - ar-
 cheologiczne, Kraków (Lw).
 Wiadomości polskie, Piotrków (W).
 Wiadomości skautowe, Piotrków
 (W).
 Wiadomości wojenne, Kriegsnach-
 richten, Przemyśl 1914—1915
 (Lw).
 Wiarus polski, Bochum (Lw).
 Welt im Bild, Hamburg (K).
 Wici, Chicago (F).

Wiek nowy, Lwów (Lw).	*Zeitung Österreichische Illustrier-
te, Wiedeń (W).
*Więstnik ukraiński, Wiedeń (W).	Zeitung Suwalcker, Suwałki (K).
Wyzwolenie, Lozanna (W).	*Zeitung Vossische, Berlin (W).
Zajny slovac, Hradyszcze węg. (W).	Zgoda, Chicago (F).
*Zeitung Arbeiter, Wiedeń (W).	Ziemia kielecka (Lw).
Zeitung Bialystoker, Białystok (K).	Ziemia lubelska, Lublin (Lu).
Zeitung Grodnoer, Grodno (K).	Ziemia przemyska, Przemyśl 1914
(Lw).
Zeitung Frankfurter, Frankfurt
(W).	Zjednoczenie (żydowsko - polskie),
Lwów (Lw).
Zeitung Kölnische, Kolonia (W).	Zukunft Osteuropäische, Moun-
chium (K).
Zeitung Krakauer, Kraków (Lw).	Życie nowe, Wiedeń (W).
*Zeitung Leipziger Illustr. (W).	
*Zeitung Norddeutsche Allgem.,
Berlin (W).	

VIII. Instrukcje i odezwy.

1. Instrukcja dla delegatów i Komitetów lokalnych P. A. W.

1) Zarząd Polskiego Archiwum Wojennego wspierają w działalności poza jego siedzibą delegaci, względnie Komitety lokalne.

2) Zarząd P. A. W. uprasza sobie delegatów w miejscowościach, gdzie uzna to za stosowne, upoważniając ich w razie potrzeby do założenia Komitetu lokalnego.

Z chwilą powstania Komitetu lokalnego, gaśnie osobna delegatura.

3) Komitet lokalny konstituuje się, wybierając przewodniczącego, jego zastępcę i sekretarza, ewentualnie inne organa, może się też podzielić na sekcje.

4) Delegaci względnie Komitety lokalne spełniają wszystkie zlecenia Zarządu, do którego zwracają się też w ważniejszych wypadkach.

5) Nadto prowadzą samoistną akcję w trzech kierunkach:

A) Popularyzowanie idei Polskiego Archiwum Wojennego.

B) Gromadzenie materyałów.

C) Gromadzenie środków na pokrycie wydatków z lokalną akcją związanych.

A) Popularyzowanie P. A. W. odbywa się zapomocą:

a) Artykułów dziennikarskich, które jednak muszą uzyskać aprobatę Zarządu.

b) Odczytów i pogadanek o celach i zakresie działania P. A. W.

c) Propagandy prywatnej w kołach znajomych.

B) Akcja gromadzenia materyałów.

a) Delegaci względnie Komitety lokalne nawiązują stosunki z istniejącymi w danej miejscowości towarzystwami i organizacjami poli-

- tycznemi, oświatowemi, ekonomicznemi, społecznemi i kulturalnemi (ew. z komitetami wychodźczymi) i starają się uzyskać od nich materiały archiwalne, dokumenty, pamiątki etc.
- b) Nawiązują stosunki z prasą miejscową, księgarzami, wydawcami, firmami nakładczymi, komitetami, towarzystwami, popierającemi sprawę polską, starając się uzyskać ich wydawnictwa, broszury, odezwy itp. materiały.
 - c) Nawiązują stosunki z osobami prywatnemi, które posiadają materiały archiwalne lub muzealne i starają się pozyskać je dla P. A. W.
 - d) Nawiązują stosunki z legionistami i żołnierzami polskimi, oraz z innymi osobami, które przeżywały wypadki wojenne, nakłaniając ich do pisania wspomnień i prowadzenia dzienników dla P. A. W. itp.
 - e) Starają się o rysunki i fotografie tak osób, biorących udział w walce, jak terenu walki i okolic, nawiedzonych zawieruchą wojenną.
 - f) Prowadzą ewidencję materiałów, wchodzących w zakres zbiorów P. A. W. i o ile ich nabyć nie mogą, co pewien czas przesyłają wykazy ich Zarządowi.
 - g) Prowadzą ewidencję odczytów i pogadanek w sprawie polskiej i starają się o ich sprawozdania.
 - h) Uzyskane materiały przesyłają możliwie natychmiast Zarządowi, o ile na to pozwolą warunki pocztowe. W przeciwnym razie korzystają z okazji prywatnych, względnie przechowują je u siebie, wyczekując odpowiedniej pory.

C) Akcja finansowa.

- a) Delegaci względnie Komitety lokalne starają się na miejscu o fundusze na pokrycie wydatków, związanych z ich akcją.
- b) Ewentualną nadwyżkę przelewają do kasy Zarządu, która znów w razie niedoboru w kasie Komitetu lokalnego uzupełnia go ze swoich funduszy, o ile te wydatki uczynione były za zgodą Zarządu.
- c) Delegaci względnie Komitety lokalne składają ze swej działalności, zbiorów oraz ze stanu funduszy sprawozdanie Zarządowi P. A. W. raz do roku, najdalej w miesiącu grudniu.

2. Instrukcja P. A. W. dla piszących wspomnienia, dzienniczki i pamiętniki.

Polskie Archiwum Wojenne postawiło sobie za zadanie gromadzić i przechowywać wszelkiego rodzaju materiały, odnoszące się do udziału Polski w obecnej wojnie. Celem jego jest stworzenie skarbnicy źródeł historycznych dla przyszłych dziejopisarzy tej doniosłej w dziejach narodu naszego chwili.

Obok aktów urzędowych, pierwszorzędnym źródłem dla historyka są

wspomnienia osobiste, zapiski i pamiętniki uczestników i świadków zdarzeń i wypadków. Dlatego Zarząd Polskiego Archiwum Wojennego zachęca gorąco wszystkich, którzy czują się do tego powołani, a mają po temu sposobność, żeby takie wspomnienia i pamiętniki wypadków i przeżyć wojennych lub z wojną bezpośrednio związanych, w których brali udział lub których byli świadkami, zechcieli spisywać i przysyłać je na przechowanie do Polskiego Archiwum Wojennego.

Aby jednak takie wspomnienia i pamiętniki, złożone w Archiwum, przyniosły historii rzetelny pożytek, muszą czynić zadość pewnym warunkom, dotyczącym zarówno ich formy, jak i treści.

I tak najpierw co do formy pamiętniki powinny zawierać:

1. Nazwisko, zajęcie piszącego oraz ważniejsze daty, odnoszące się do jego osoby. Zupelna dyskrecja, którą Zarząd wszystkim, żądającym jej, poręcza, powinna rozproszyć wszelkie w tym względzie obawy.

2. Nazwisko oraz odpowiednią charakterystykę osób, o których mowa w pamiętniku.

3. Dokładną datę każdego wypadku, chwilę każdej uwagi i obserwacji

4. Oznaczenie miejsca, o którym mowa, a gdzie można i jeżeli można, ilustrację opisu, zapomocą rysunku lub fotografii.

5. W miarę możności dokładne przedstawienie każdej rzeczy w cyfrach i miarach (ściśle oznaczenie odległości, podanie ilości ludzi, pieniędzy i t. p.).

6. Dokładne odróżnienie tego, co piszący sam widział i zmysłami stwierdził, od tego, co tylko słyszał od drugich. W ostatnim wypadku wyraźna uwaga, od kogo słyszał i kiedy.

7. Dokładne odróżnienie tego, co sobie piszący żywo przypomina, od tego, co mu się już w pamięci zacierać zaczęło. Stąd potrzebna data pisania każdej notatki, a w samej notatce data wypadku opisywanego. Najcenniejsze są notatki, pisane, ile możności, bezpośrednio pod wrażeniem opisywanego zdarzenia, kiedy jeszcze żywo tkwiło w pamięci.

8. Wypadki kreślić należy stylem jak najprostszym, bezpretensyjnym, bez niepotrzebnych ozdób, obniżających częstokroć wiarygodność i ścisłość opowiadania. Piszącemu powinno zależeć nie tyle na tem, żeby opowiadanie wypadło pięknie pod względem literackim, ile na tem, aby było jak najbardziej wierne, dokładne i zgodne z prawdą.

Tyle co do formy pamiętnika. Co się zaś tyczy jego treści, to trzeba pamiętać, że dzisiejsza historia nie ogranicza się tylko do politycznej i militarnej strony zdarzeń dziejowych, ale obejmuje i stara się przedstawić wszelkie objawy życia społeczeństwa w danej epoce, więc stan kultury, gospodarstwa, oświaty, prądów umysłowych, zwyczajów i obyczajów, jakie chwila pewna z sobą przynosi. Archiwum nasze musi więc starać się o pozyskanie materyałów, któreby mogły ilustrować te wszystkie przejawy naszego życia w dobie obecnej. Ile więc chodzi o treść notat i pamiętników, to nasuną ją każdemu okoliczności zewnętrzne i kierunek zdolności spostrzegawczych piszącego. Tak tedy jeden zwróci uwagę i będzie miał więcej

sposobności do ujęcia i przedstawienia działań wojskowych, inny znów zajmie się stroną gospodarczą, jeszcze inny obyczajową, inny wreszcie psychologiczną obecnej wojny.

Kto się stroną gospodarczą obecnych wypadków interesował, winien zwrócić uwagę na to, czy i w jakim stopniu wojna wpłynęła na zastanowienie produktywności pracy w naszym kraju, na przerwanie robót gospodarskich, zamykanie i stan sklepów, warsztatów, banków, zmiany w nich spowodowane mobilizacją, asenterunkiem, ucieczką przed nieprzyjacielem, operacjami wojennymi, zmianami rządów i t. d. Zauważy też, w jakiej mierze ustają te objawy, a nastają porządki zwyczajne, kiedy burza wojenna zaczyna się uspokajać. Zainteresują go zmiany i wahania w cenach towarów, w związku z wypadkami wojennymi i przymusowym kursem tej lub owej monety. Uwzględnić należy dalej stosunki robotnicze, kwestyę służby domowej, folwarcznej, stosunek slug do pracodawców. Równie żywo obchodzić go będą szkody materalne spowodowane wojną (a więc stan roli, budynków gospodarskich, lasów, domów mieszkalnych, inwentarza, narzędzi pracy, ilość i jakość przedmiotów, które nie uległy zniszczeniu), przyczyny tego zniszczenia, a w końcu rozróżnienie szkód w majątkach prywatnych i szkód we własności publicznej: państwowej, krajowej, gminnej i kościelnej.

Jeśli zaś ktoś nacisk położy na stronę obyczajową, opíše zmiany, jakie wojna wywołała w osobistych stosunkach ludzkich, we wzajemnem obcowaniu różnych warstw społecznych, wyznań, narodowości, stosunkach między osobami różnego wieku, stanu i płci; o ile wpłynęła na zatarcie się jakich zwyczajów, obyczajów, a wytworzyła nowe, czy rozbudziła względnie zatarła rozmaite ludzkie wady i zalety, czy i w jakim stopniu wpłynęła na umoralnienie społeczeństwa, wydobyła na jaw pewne cnoty, uspięne przed wojną. Czy nie zwiększyła ona procentu jakich zbrodni i jakich postępów zacnych, szlachetnych.

Kto się psychologiczną stroną wojny więcej interesuje, ten będzie zdawał sprawę z tego, co i jak ludzie skutkiem wypadków wojennych przeżyli zmysłami, a przede wszystkim, co i jak sam autor widział, słyszał, czuł i t. p. Czego, kiedy i jak się obawiał, czem i jak się oburzał, zapalał, i unosił w jakikolwiek sposób. Za czem, kiedy i jak tęsknił, żałował, o czem marzył, czego i jak pragnął. Jakie skłonności i dlaczego utracił, a jakie nabył, o czem myślał i co sobie postanawiał. Czy nie zauważył lub nie obserwował w sobie i w drugich ludziach głębokich zmian wewnętrznych, na tle i pod wpływem wypadków wojennych. Czy w jego duszy coś pod wpływem wojny nie zgasło i czy się w niej coś nowego lub ukrytego nie obudziło. Warto też skreślić sylwetki psychologiczne lub choćby tylko charakterystyczne rysy duchowe poszczególnych indywidualności, biorących udział w wypadkach, lub większych grup ludzkich jakiegokolwiek rodzaju. Uwagi takie nie powinny być nigdy gołosłowne i ogólnikowe, ale powinny być poparte dowodami i przykładami. Dużej wagi byłoby także notowanie nastrojów, objawiających się w poszczególnych dniach i większych okre-

sach czasu. Chodzi o nastroje tak własne, jak i osób, z którymi się autor zetknął.

Nie powinno nikogo powstrzymywać od pisania wspomnień to, że miał ograniczony zakres obserwacji n. p. do jednej tylko miejscowości lub jednego tylko okresu wojny, mógł bowiem być świadkiem zjawisk mimo to bardzo charakterystycznych, które i gdzieindziej w tej samej lub podobnej formie wystąpiły. Badacz utworzy sobie kiedyś obraz stanu całego życia naszego narodu w obecnej epoce na podstawie tych licznych, a z różnych stron pochodzących relacji szczegółowych,

Osoby, spisujące swe wspomnienia w ogniu walki, dobrze zrobią, jeśli te notatki przysyłać będą do Polskiego Archiwum Wojennego częściami, w miarę jak powstają, za pośrednictwem osób trzecich lub osobiście. Częściami przysyłać w niejednym wypadku już z tego względu byłoby lepiej, że niejeden z piszących dziś jutra nie pewny, dla rękopisu zaś bezpieczniejszy i pewniejszy schowek w murach i pod kluczem archiwum, niżli pod murem na piersiach, w tornistrze, a choćby i w szufladzie prywatnej. Oddawać zaś rękopisy osobiście lub za pośrednictwem osób trzecich dlatego lepiej, niż przysyłać je pocztą, że poczta w czasach wojennych nie bierze większej odpowiedzialności za doręczenie nieocenionego nieraz dla historii materiału.

Sklądać można pamiętniki w Polskim Archiwum Wojennem albo na własność instytucji, albo jako depozyt, który każdej chwili wolno odebrać, albo wreszcie można go tylko wypożyczyć Zarządowi archiwum do odpisania; oddawać je można zamknięte pieczęcią lub otwarte. W każdym razie Zarząd poręcza bezwzględną dyskrecję i zobowiązuje się publicznie nie czynić z nadesłanych materiałów innego użytku, jak tylko taki, na jaki ofiarodawca lub deponent zezwoli. Składający rękopis jakiś w Archiwum może być pewny, że pamiątka ta nie zginie, owszem przechowywana troskliwie, przyniesie pożytek i przyda się kiedyś naszym badaczom do odtworzenia obrazu bieżącej chwili.

Umożliwiając i ułatwiając im tę pracę sumiennie spisywanymi wspomnieniami i pamiętnikami, spełnimy wdzięczny obowiązek narodowy wobec przyszłych pokoleń, zostawimy płodnej pamięci przyszłych wieków coś z tego, cośmy dzisiaj czynili lub czynić chcieli i cośmy cierpieć i znosić musieli.

Materialy nadsyłać należy pod adresem Zarządu Polskiego Archiwum Wojennego, Kraków, gmach Akademii Umiejętności.

3. Odezwa.

w sprawie zbierania materiałów do folkloru wojennego.

Ludy wszystkich czasów i wszystkich krajów miały i mają swoje zapatrywania na wojnę, różne przepowiednie, zwyczaje, przesady, pieśni i wyrażenia z wojną związane. Żołnierz z ludu, wstępujący do armii, przy-

nosi już z sobą szereg tych pojęć i zwyczajów życia żołnierskiego jeszcze z czasów pokojowych, ale znalazłszy się w środowisku, skupiającem ludzi różnych narodowości, różnych sfer społecznych i stopnia kulturalnego, rzucony w zgoła odmienne warunki bytu, otoczony grozą niebezpieczeństw, tworzy nowe poglądy, wierzenia i praktyki, nowe pieśni a nawet odrębną gwarę wojenną.

Ze stanowiska nauki przedstawiają one dużą wartość, pozwalając wniknąć w duszę żołnierza, uzewnętrzniającą się w jego wierzeniach, zwyczajach, twórczości i języku, temsamem zaś poznać nową, bardzo ciekawą a mało dotąd znaną stronę życia, pojęć i mowy ludu naszego.

Za przykładem zagranicy, gdzie podjęto już pracę w tym kierunku, Polskie Archiwum Wojenne, gromadzące dokumenty i pamiątki wojenne, rzuca myśl zbierania wojennych materiałów ludoznawczych i w tym celu podaje poniższy kwestyonaryusz, zachęcając wszystkich, którzy mają do tego sposobność a uznają wartość naukową tych materiałów, do spisywania i nadsyłania odpowiedzi.

Kwestyonaryusz.

- 1) Czy i jakie były ludowe przepowiednie i wróżby, dotyczące a) wybuchu, b) przebiegu, c) końca wojny?
- 2) Jakie znaki zwiastowały wojnę w pojęciach ludu? (znaki na niebie i ziemi, zachowanie się pewnych zwierząt, zwłaszcza ptaków)?
- 3) Jakie zwyczaje zachowuje lud przy rekrutacji? (przystrajanie się, poczęstunki i inne oznaki wesela czy smutku).
- 4) Jak sobie lud tłumaczy przyczyny wojny?
- 5) Jakie środki chronić mają żołnierza od kul, cięć i niewoli? (medaliki, skaplerze, obrazki, woda święcona, modlitwy i nabożne sentencye przepisane pewną ilość razy, zioła i inne talizmany, zaklęcia i praktyki czarownicze; kąpiele i okadzania; unikanie noszenia przy sobie pewnych przedmiotów np. kart do gry).
- 6) Jakich domowych środków leczniczych używa lud na wojnie, aby wyleczyć się z ran lub chorób względnie chorobom zapobiedz?
- 7) Jakich środków używa żołnierz, aby pewniej trafić nieprzyjaciela? (poświęcenie broni, pocisków, sposób wkładania ich do lufy, rycie pewnych słów lub znaków na pociskach, wypowiedanie pewnych zaklęć, noszenie przy sobie pewnych przedmiotów i t. p.)
- 8) Inne zwyczaje i praktyki przed, podczas i po bitwie (okrzyki wojenne, podstęp wojenny).
- 9) Podania i legendy dotyczące pewnych bitew lub pewnych pól bitew, (np. ukazywanie się Matki Boskiej, aniołów, dyabłów, duchów i t. d.)
- 10) Co zwiastuje rodzinie śmierć żołnierza? (przeczucia, sny przepowiadające śmierć, ukazywanie się duchów zabitych żołnierzy, stukanie po nocy, zachowywanie się zwierząt i inne znaki, pochodzące od zabitych).

12) Pieśni i śpiewki wojenne poważne i żartobliwe, (chodzi o teksty i melodye tylko takich pieśni i śpiewek żołnierskich, które nie były drukowane, nawet o najbardziej rubaszne).

13) Napisy i rysunki na ścianach wagonów, koszar, budek strażniczych, rowów strzeleckich, napisy na krzyżach i grobach żołnierskich.

14) Gwara żołnierska, (żołnierskie określenia, nazwy i przydomki w zakresie poszczególnych rodzajów broni, stopni wojskowych, części umundurowania i uzbrojenia, ćwiczeń wojskowych, potraw, napojów, palenia, mieszkań, osób cywilnych i wojskowych, zwierząt i różnych przedmiotów, z którymi żołnierz częściej się styka; mowa lub wyrażenia, zrozumiałe tylko dla wtajemniczonych tego samego oddziału i t. p.)

Odpowiedzi na powyższe pytania, spisywane jak najwierniej i bez własnych uwag piszącego, nadsyłać należy pod adresem Zarządu Polskiego Archiwum Wojennego, Kraków, gmach Akademii Umiejętności.

ADRESY

Zarządu i Komitetów miejscowych Polskiego Archiwum Wojennego:

Zarząd główny P. A. W.: Kraków, gmach Akademii Umiejętności (ul. Sławkowska 17).

Komitet P. A. W. w Warszawie, Towarzystwo Miłośników Historii, Stary Rynek 31.

Komitet P. A. W. we Lwowie, ul. Lelewela 5.

Komitet P. A. W. w Lublinie, Biblioteka publiczna im. H. Łopacińskiego.

Komitet P. A. W. we Wiedniu, (Komitee des Polnischen Kriegsarchivs) Wien I. Wallnerstr. 1-a mezz.

Komitet P. A. W. w Szwajcaryi, Fribourg (Suisse) Perolles 70.

Wykaz Delegatów P. A. W. na str. 24 – 32 Sprawozdania.

Komitety miejscowe i Delegaci przyjmują dary w przedmiotach bibliotecznych, archiwalnych i muzealnych dla P. A. W.

Polskie Archiwum Wojenne zbiera:

(Tylko w odniesieniu do Polski).

A. Druki.

1. Książki, broszury i druki ulotne treści wojennej, politycznej, gospodarczej i literackiej w związku z wojną i sprawą polską.
2. Memoriały, przemówienia, sprawozdania instytucji i towarzystw z okresu wojny, komunikaty.
3. Odezwy, proklamacje, listy otwarte, obwieszczenia, afisze.
4. Programy, zaproszenia, klepsydry.
5. Formularze instytucji wojennych, legitymacje i przepustki.
6. Czasopisma polskie wszystkie, z obcych główniejsze oraz wycinki, dodatki nadzwyczajne, jednodniówki, pisma okopowe.
7. Utwory muzyczne.

B. Rękopisy.

1. Pamiętniki, dzienniczki, wspomnienia wojenne, wypracowania szkolne uczniów na temat przeżyć wojennych.
2. Listy i karty polowe, z opisami scen lub stosunków wojennych.
3. Wiersze i pieśni żołnierskie oraz anekdoty wojenne, drukiem nieogłoszone.
4. Archiwa organizacji militarnych (także przedwojennych), politycznych, społecznych i humanitarnych z czasów wojny, akta Komitetów wychodźczych.

C. Muzealia.

1. Obrazy, rysunki (także rysunki wojenne dzieci i młodzieży), rzeźby, ilustracje wojenne, poważne i karykaturalne.
 2. Fotografie i przeżrocza, w szczególności osób, biorących udział w życiu publicznym, oraz legionistów, zdjęcia scen obyczajowych z wojny, widoki zniszczonych wojną okolic, widoki nowych szkół polskich na uchodźctwie i w krajach okupowanych oraz gron nauczycieli i uczniów.
 3. Widokówki wojenne, albumy, papier listowy z winietkami treści wojennej.
 4. Pieczętki instytucji wojennych (militarnych, politycznych, humanitarnych, oświatowych).
 5. Bony i monety wojenne, kwity, znaczki pocztowe, nalepki listowe i okienne, karty na żywność (chlebowe, tłuszczowe etc.).
 6. Mapy (także fantastyczne) i plany.
 7. Medale, plakiety, odznaki (metalowe i papierowe, opaski), pierścionki.
 8. Broń, ryszunek, mundury polskie.
-

Centrum Bibli. Wojen.

Sprawozdanie Zarządu Polskiego Archiwum Wojennego

za lata 1917 i 1918.

I. Działalność Zarządu.

W cztery lata po założeniu Polskiego Archiwum Wojennego, a w dwa po ogłoszeniu I. Sprawozdania za lata 1915—1916, przystępuje Zarząd do skreślenia swej działalności oraz prac oddziałów i delegatur P. A. W. w ciągu następnego dwulecia 1917—1918.

Zarząd pozostawał, jak dotąd, pod kierunkiem prof. Władysława Semkowicza, jako przewodniczącego i dra Jana St. Bystronia, jako sekretarza. W biurze Zarządu pracował w charakterze urzędnika od stycznia do kwietnia 1917 r. p. Kazimierz Piekarski, od maja zaś tegoż roku stale urzęduje w biurze p. Helena Gałkówna. Korzystając nadal z gościny w gmachu Akademii Umiejętności, rozwijał Zarząd dalej swą działalność w wytkniętych poprzednio kierunkach, w szczególności: 1) starał się o fundusze, 2) kierował całą organizacją, w szczególności utrzymywał kontakt z dawnymi ekspozyturami P. A. W. i zakładał nowe, 3) propagował cele i zadania P. A. W., uświadamiając w tym kierunku społeczeństwo, 4) gromadził zbiory w miejscu swej siedziby oraz magazynował materiały, nadsyłane przez swoje ekspozytury, 5) porządkował i inwentaryzował napływające materiały, 6) czynił przygotowania do likwidacji swych organów i przekazania zbiorów Państwu Polskiemu, w którym to celu pertraktował z władzami polskimi.

Ad 1) Przychody Zarządu P. A. W.¹⁾ wynosiły w ostatniem dwuleciu 11.003 K 38 h, tj. o 3.245 K 12 h więcej niż w pierwszym dwuleciu. O ile dochód płynący z ofiarności społeczeństwa zmniej-

¹⁾ Zob. niżej Sprawozdanie kasowe.

szął się w stosunku do poprzedniego okresu, o tyle wzrósł wydatnie dochód z subwencji, który osiągnął kwotę 9.200 K. Wszystkim osobom prywatnym, jak i instytucjom, które przyczyniły się do pomnożenia funduszy P. A. W., umożliwiając tym sposobem dalszy jego rozwój, składa Zarząd jak najgorętszą podziękę. Ze szczególnem uznaniem podnieść musi Zarząd zasługi p. Stanisława Jurka, gorliwego delegata swego w Przemyślu, który niestrudzenie zbierał datki na listy składkowe. Osobną rubrykę dochodów stanowił zysk ze sprzedaży odznak, broszury p. t. „Cele i zadania P. A. W.“ oraz dubletów. Te ostatnie starał się Zarząd przedewszystkiem wymieniać, przy wymianie zaś i sprzedaży (do której uciekał się tylko wyjątkowo), dawał pierwszeństwo instytucjom naukowym. W rozchodach największą rubrykę stanowiła prenumerata czasopism, zakupno materiałów, oraz zasiłki udzielane komitetom i delegatom miejscowym. Rachunki swe zamknął Zarząd z końcem r. 1918 pozostałością kasową w kwocie 2.819 K 33 h.

Ad 2) Rozwój organizacji lokalnej w ostatniem dwuleciu i stan ekspozytur P. A. W. z końcem r. 1918 kreśli osobny rozdział, zob. niżej pod II.

Ad 3) Propagandę celów P. A. W. szerzył Zarząd za pomocą a) broszury p. t. „Cele i zadania P. A. W.“, którą częścią rozsprzedawał, częścią rozsyłał bezpłatnie¹⁾, b) odezw, uzasadniających potrzebę naszej instytucji, c) komunikatów i artykułów zamieszczanych w pismach polskich, d) nowej edycji odznak P. A. W.

Ad 4) Zarząd spełniał w Krakowie funkcje, jakie pełnią oddziały lokalne, t. j. zbierał materiał miejscowy. Ponadto jednak gromadził i magazynował zbiory, nadsyłane przez oddziały i delegatury lokalne. Zbiory nagromadzone w Krakowie urosły tym sposobem do poważnych rozmiarów, jakkolwiek stanowią ciągle jeszcze częśćkę tego materiału, który spoczywa dotąd w rękach ekspozytur. W miarę ustalania się porządku wewnętrznego i regulowania stosunków komunikacyjnych, oddziały i delegatury lokalne nadsyłać będą nagromadzone zbiory czyto do Krakowa, czy do Warszawy, gdzie w myśl pierwotnego założenia, będzie przyszła siedziba P. A. W. Cyfrowo przedstawiają się zbiory krakowskie następująco²⁾: a) książek i broszur: 1856 sztuk, b) odezw, afiszów: 4435, c) formularzy, legi-

¹⁾ Broszura ta, będąca odbitką sprawozdania za r. 1915—1916 wyszła nakładem Zarządu w Krakowie r. 1917.

²⁾ Stan z końcem r. 1918.

tymacji, przepustek: 1600, *d*) czasopism skompletowanych: 251, luźnych numerów: 290, *e*) pamiętników, dzienników i wspomnień wojennych: 63, *f*) listów i kart polowych: 460, *g*) wierszy i pieśni żołnierskich (rękop.): 298, *h*) obrazów i rysunków: 285, *i*) fotografii: 2084, *j*) widokówek: 1603, *k*) pieczętek (odbitek i tłoków): 1450, *l*) bonów i monet wojennych: 429, *m*) map: 855, *n*) odznak: 210, *o*) medali i plakiet: 48. Wyliczono tu tylko najważniejsze działy, pomijając niektóre, dotąd nieprzeliczone (np. wycinki z pism, których jest kilka tysięcy) oraz drobniejsze materiały, jak marki, karty żywnościowe, nalepki okienne i t. d. Nie wliczono tu też całych kompleksów archiwaljów i muzealjów, które P. A. W. otrzymało w darze od wielu instytucyj i osób prywatnych. Między innymi nadmienić wypada z wdzięcznością o cennym darze redakcji „Piasta“, która ofiarowała ogromny zbiór listów włościańskich z okresu wojny. Zasób materiału uzyskanego darem pomnażał Zarząd w miarę środków zakupnem. Ponadto znajduje się w magazynach P. A. W. w Krakowie kilka depozytów prywatnych. Osobno wspomnieć trzeba o Archiwum komendy Legjonów (później Polskiego Korpusu Posiłkowego), które w lutym 1918 r. Zarząd przyjął w depozyt. Gdy następnie Polski Korpus Posiłkowy został rozwiązany, Zarząd uznał, że cenny ten depozyt przypadł na własność Państwa Polskiego. Z końcem r. 1918 Ministerstwo Spraw Wojskowych w Warszawie zażądało wydania Archiwum b. Polskiego Korpusu Posiłkowego, potrzebnego mu do bieżącego użytku. Zarząd P. A. W. który wówczas już oddał był swe zbiory wraz z depozytami do dyspozycji Rządu polskiego na ręce Wydziału archiwów państwowych, i otrzymał wskazówkę, że odtąd nie wolno mu bez zezwolenia tegoż Wydziału, względnie Ministerstwa W. R. i O. P. rozporządzać swymi zbiorami ani depozytami o charakterze publicznym, odniósł się w sprawie wydania depozytu do Wydziału arch. pań., na którego przedstawienie Ministerstwo W. R. i O. P. upoważniło Zarząd P. A. W. do wydania Archiwum b. Pol. Korp. Pos. Ministerstwu Spraw Wojskowych, ale „również w charakterze depozytu do czasu zasadniczego uregulowania przynależności tegoż archiwum“.

Ad 5) Porządkowanie i inwentaryzacja zbiorów pochłaniały wiele czasu i wymagały dużego nakładu pracy, której sam Zarząd nie byłby podołał, gdyby nie życzliwość chętnych osób, które nie szczędziły czasu i sił, aby przyjąć Zarządowi z bezinteresowną po-

mocą. Szczególna wdzięczność należy się w tym względzie WP. Helenie Bryjakowej, Leontynie Grosmanowej, Marji Oświęcimskiej, Marji Mrazkównej, Helenie Bielańskiej i Marji Tatzreiterównej, Włodzimierzowi Budce, Jackowi Lipskiemu i Tadeuszowi Vetula-niemu. Układ materiału w poszczególnych działach jest z natury rzeczy prowizoryczny. Do ostatecznej pracy w tym kierunku będzie można przystąpić dopiero po skupieniu wszystkich zbiorów w centrali warszawskiej.

Ad 6) Gdy w ciągu roku 1917 zaczął w Warszawie formować się związek rządu polskiego i gdy z rozwojem wypadków wojennych stawało się coraz bliższem ziszczenie najgorętszych pragnień Narodu odzyskania rzeczywistej i pełnej niepodległości oraz zjednoczenia, Zarząd P. A. W. uznawszy, że zbliża się wreszcie czas spełnienia przewidzianego w samem założeniu i wyrażonego w pierwszej odezwie (jeszcze z pocz. r. 1915) zamiaru przekazania zbiorów P. A. W. Narodowi i złożenia ich w wolnej Stolicy, postanowił nawiązać stosunek z tworzącemi się władzami polskimi. W tym celu zwrócił się Zarząd P. A. W. w kwietniu 1917 r. do Tymczasowej Rady Stanu, w szczególności do istniejącej w łonie Departamentu Spraw Politycznych Komisji archiwalnej z prośbą o zajęcie się sprawą P. A. W. i pomoc materjalną. Komisja archiwalna D. S. P. pod przewodnictwem prof. M. Handelsmana, który szczerem zajęciem się tą sprawą zasłużył sobie na gorącą wdzięczność Zarządu, powzięła na posiedzeniu w dniu 20 czerwca uchwałę, w której pojmując doniosłość istnienia P. A. W. i uważając za konieczne zcentralizowanie wszystkich już zebranych i zbieranych materiałów, uznała za wskazane objęcie naczelnej opieki nad istniejącymi zbiorami P. A. W. przez Radę Stanu, utworzenie przy Radzie Stanu referatu P. A. W., któryby objął zorganizowanie energicznej prywatnej inicjatywy w Królestwie i wykonał dozór nad tworzonem archiwum Rady Stanu, wreszcie powołanie na stanowisko referenta dra Vrtela ze Lwowa. Sprowadzanie zbiorów P. A. W. do Warszawy Komisja uznała na razie za niepożądane, ale stwierdziła, że trzeba przy T. R. Stanu stworzyć instytucję, któraby objęła zbiory warszawskie i prowincjonalne Królestwa Kongresowego. W odpowiedzi Zarząd wyrażając wdzięczność Komisji archiwalnej za wzięcie sprawy P. A. W. pod rozwagę, uznał jednak za stosowne — wobec nieustalonych jeszcze stosunków — nie angażować się tak daleko, jak tego wymagała Komisja archiwalna przy D. S. P., nie zmieniać

prywatnego charakteru P. A. W. i nie przekazywać na razie jeszcze zbiorów P. A. W. ówczesnemu rządowi. Na tem cała rzecz utknęła.

Sprawa stosunku P. A. W. do władz państwowych polskich weszła w nowe stadjum z chwilą przejęcia agend Komisji archiwalnej przy D. S. P. przez Ministerstwo Wyznań Rel. i Oświecenia Publ. w r. 1918. W łonie tego Ministerstwa powstał Wydział archiwów państwowych, a jego tymczasowy naczelnik prof. dr. Stefan Ehrenkretz żywo zainteresował się sprawą P. A. W. Przy jego życzliwym poparciu, za co mu Zarząd składa serdeczne podziękowanie, nawiązane zostały ściśle nici między zreorganizowanym Komitetem P. A. W. w Warszawie, a Wydziałem arch. państw., który członka komitetu dra Wincentego Łopacińskiego ustanowił referentem dla spraw P. A. W. Węzeł zacieśnił się jeszcze bardziej, gdy przewodniczący Zarządu P. A. W. prof. Semkowicz powołany został na członka Rady archiwalnej, organu doradczego Wydziału arch. pań. Na wniosek prof. Semkowicza powzięła Rada archiwalna na posiedzeniu w d. 2 grudnia 1918 r. następującą rezolucję:

„Rada archiwalna, wychodząc z założenia, że akcja Polskiego Archiwum Wojennego ma niezwykłą doniosłość dla przyszłego dziejopisarstwa i uważając, że zaniedbanie tej sprawy przynieść może niepowetowane szkody, aprobując działalność P. A. W., wzywa Wydział archiwów państwowych do postawienia sprawy P. A. W. na odpowiednim poziomie. W tym celu Wydział arch. pań.: 1) powierzy zajmowanie się akcją P. A. W. z urzędu specjalnemu referentowi do spraw P. A. W., z dodaniem mu odpowiednich sił pomocniczych, 2) poleci archiwistom objazdowym, aby podczas swych objazdów popierali akcję P. A. W. na prowincji, czy to przez porozumiewanie się z już istniejącymi delegatami, czy to przez tworzenie nowych delegatur, 3) Wydział arch. pań. wystara się w tym celu o odpowiednie fundusze, 4) Wydział arch. pań. poczyni kroki w Ministerstwie Spraw Zewnętrznych o pozyskanie dla P. A. W. archiwum prasowego, pozostałego po rządzie okupacyjnym“.

Żałobne wspomnienie winniśmy zmarłym w ciągu ubiegłego dwulecia współpracownikom naszym, prof. Władysławowi Antoniewiczowi w Krośnie († w listopadzie 1918 r.), Dr.owi Juliuszowi Chodackiemu w Nowym Sączu († w lutym 1917 r.), ks. anonikowi Janowi Gajkowskiemu w Sandomierzu († w marcu 1919 r.), Marjanowi Konopnickiemu w Tomaszowie († w listop. 1918 r.) i Helenie Bidzińskiej w Opatowie († w lipcu 1918 r.) Cześć ich pamięci!

II. Organizacja lokalna.

Doniosłe znaczenie organizacji lokalnej w ramach ogólnego ustroju P. A. W. przedstawia I. Sprawozdanie, do którego w tej mierze odsyłamy (str. 18). W następnym dwuleciu zaszły w tej organizacji pewne zmiany, spowodowane częścią ubytkiem dotychczasowych ekspozytur lub zmianą ich składu osobowego, częścią powstaniem nowych oddziałów i delegatur miejscowych, przyczem Zarząd starał się w miarę możliwości uzupełnić w tym kierunku luki, wynikłe z trudności wojennych poprzedniego okresu.

A. Ekspozyтуры zagraniczne P. A. W.

1. Oddział wiedeński P. A. W.¹⁾ który wymieniamy na pierwszym miejscu, jako kolebkę P. A. W. i najstarszy z Komitetów naszych, przeniesiony w ciągu r. 1917 do nowego lokalu przy Helferstorferstr. 5, pracował w dalszym ciągu gorliwie nad kompletowaniem prasy niemieckiej i austriackiej. Z końcem tegoż roku Komitet, przesławszy do Krakowa resztę zbiorów, zamknął swe czynności i przekształcił się w delegaturę, w skład której weszli: PP.: Karol Łoziński, Aleksander Hajdecki i Włodzimierz Resl. Zarząd poczuwa się do miłego obowiązku wyrażenia im gorącego podziękowania, zwłaszcza pierwszemu za gorliwe starania około pozyskania funduszków, ostatniemu zaś za niezamordowaną pracę nad uzupełnianiem zbiorów. Niemniej wielką wdzięczność winien Zarząd JWP. Drowi Juljuszowi Twardowskiemu za stałą i wydatną pomoc finansową.

2. Oddział szwajcarski w Fryburgu rozwijał dalszą owocną działalność pod kierunkiem prof. Stanisława Dobrzyckiego, któremu za niezwykle zasługi około rozwoju tej tak ważnej placówki winien Zarząd gorącą wdzięczność. Zbiory oddziału szwajcarskiego stale wzrastały, a byłyby wzrosły jeszcze więcej, gdyby nie szczupłe fundusze, którymi oddział rozporządzał. Przeważnie tedy gromadzono to, co przychodziło gratis. Do tego zamorskie pisma, wskutek wojny podwodnej, przychodziły bardzo nieregularnie i są w nich niestety znaczne luki. Żeby tylko wspomnieć o najważniejszych działach, posiadał oddział szwajcarski w swoich zbiorach z końcem r. 1918: książek i broszur 317, czasopism 148, druków ulotnych 287, kartek i nalepek 325, rycin, ilustracji, foto-

¹⁾ Zob. Sprawozdanie z r. 1915/6, str. 20.

grafji 71, formularzy, legitymacji, bonów 72, map 4. Nadto znajdują się w zbiorze komunikaty agencji lozańskiej, rapperswilskiej i berneńskiej, kilkaset listów i kart żołnierzy Polaków oraz jeńców i internowanych i t. p.

3. Oddział duński P. A. W. (Kopenhaga)¹⁾ pod kierunkiem dra Ernesta Łunińskiego zamknął czynności z końcem r. 1918. Z nadesłanego sprawozdania wynika, że główną część cennych zbiorów, które zawdzięczamy życzliwym staraniom i pracy dra Łunińskiego, stanowią wycinki z dzienników, dające całokształt opinii prasy duńskiej o Polsce w czasie wojny. Poza tem zawiera zbiór kolekcję afiszów, ogłaszających wieczory na korzyść Polski, broszury i książki, poświęcone Polsce, fotografie, związane z życiem lub wypadkami polskimi, podobizny działaczy, którzy przyczynili się do rozwoju akcji humanitarnej, karty okolicznościowe, odezwy i t. p. W części rękopiśmiennej znajdują się oryginalne listy wybitnych osobistości w sprawie Polski, akta „Komitetu pomocy ofiarom wojny w Polsce“ i bogata korespondencja dosięgająca cyfry tysiąca kilkuset sztuk, a dająca dokładne pojęcie szczególnie o filantropijnych uczuciach duńskiego społeczeństwa dla Polski.

4. Oddział kijowski P. A. W., zawiązał się z końcem r. 1916 z inicjatywy Ludgarda hr. Grocholskiego, redaktora Muzeum Polskiego, uproszonego na delegata P. A. W. dla Ukrainy, któremu też za ten trud szczerze dziękujemy. W skład jego weszli: Przewodniczący: Ludgard hr. Grocholski, zastępca przewodniczącego: prof. dr. Ludwik Janowski, sekretarz: Leon Radziejowski, skarbnik: p. Zofja Potocka, członkowie: Aureli Drogoszewski, dr. Henryk Ułaszyn. Akces do Komitetu zgłosiło wielu osób, zebrania jednak do skutku nie dochodziły, ze względu na przeżywane chwile i trudności ze strony administracji, która nie pozwalała na liczniejsze zgromadzenia. Zalegalizowanie Komitetu jako filji było utrudnione względami natury formalnej. Komitet był zmuszony do działania, przez czas niejaki przynajmniej, jako sekcja Polskiego Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości na Rusi, korzystając dla swych zebrań z lokalu tegoż Towarzystwa przy ul. Proreznej l. 9, zbiory zaś Komitetu zostały pomieszczone również w składach tego Towarzystwa. Zbieranie materiałów szło dość opornie. W Kijowie uprzednio już,

¹⁾ Zob. Sprawozdanie z r. 1915/6, str. 26.

bo w 1917 r. zawiązał się był Komitet, mający na celu zbieranie materiałów do polskiej bibliografii z czasów Wielkiej Wojny; z inicjatywy p. A. Drogoszewskiego powstał „Skarbiec Druków Polskich“, którym ten Komitet nominalnie zarządzał. Zbiory „Skarbca“, co prawda szczupłe, zostały włączone do zbiorów P. A. W. Od czasu powstania delegatury P. A. W. w Kijowie zbieranie materiałów było prowadzone wyłącznie przez przewodniczącego, przy chwilowej pomocy jednego płatnego urzędnika p. W. Romańskiego. Do cenniejszych nabytków zdobytych w ten sposób należą archiwa polskich organizacji wojskowych i związków wojskowych Polaków z terytorjów Ukrainy, a także archiwum zlikwidowanych wydziałów Ministerstwa Spraw Polskich: Wojskowego oraz Kultury i Sztuki.

5. Inne delegatury zagraniczne wymienione w I. Sprawozdaniu, szczegółowych sprawozdań nie nadesłały. Ogólnikowe wiadomości o wzrastaniu zbiorów otrzymał Zarząd od delegatury szwedzkiej (p. baronowa Józefa Armfelt w Stockholmie) i tureckiej (p. Zygmunt Maciejowski w Konstantynopolu). Nadto p. dr. Maciej Loret z Rzymu obiecał złożyć w P. A. W. swój bogaty zbiór materiałów do sprawy polskiej we Włoszech.

B. Ekspozytury P. A. W. w Polsce.

1. Oddział warszawski¹⁾. Komisja P. A. W. przy Tow. Miłośników Historji w Warszawie, po śmierci nieodżałowanej pamięci i wielce dla sprawy P. A. W. zasłużonego dra Ignacego T. Baranowskiego w grudniu 1917 r., nie okazała tej żywotności, co w początkach swego istnienia¹⁾. W lutym r. 1918 objął agendy P. A. W. w charakterze delegata Zarządu p. Marjan Albiński, gorliwy współpracownik Komitetu wiedeńskiego, który w szeregu artykułów dziennikarskich starał się rozbudzić w Warszawie zainteresowanie dla spraw P. A. W., a pozatem zajął się porządkowaniem istniejących zbiorów, złożonych zrazu w lokalu Tow. Mił. Hist. w kamienicy ks. mazowieckich na Starem Mieście. Obok p. Albińskiego pracowały nad kompletowaniem zbiorów p. Smoleńska, sekretarka T. M. H. i p. Marja Kornilowiczówna. Po zaopiekowaniu się Wydziału archiwów państwowych sprawami P. A. W.²⁾, dokonano

¹⁾ Zob. Sprawozdanie z r. 1915/6, str. 32.

²⁾ Zob. wyżej, str. 5.

reorganizacji ekspozytury warszawskiej, której członek, dr. Wincenty Łopaciński, wydelegowany został równocześnie z ramienia Wydziału archiwów państw. do prowadzenia agend P. A. W. Wraz z p. Wacławem Studnickim, archiwarjuszem wileńskim i p. Marjanem Albińskim rozwinął dr. Łopaciński żywą akcję, zmierzającą do spopularyzowania idei P. A. W. i do intensywnej gromadzenia zbiorów, czem sobie zasłużył na szczerą wdzięczność Zarządu. Zbiory przeniesiono do nowego lokalu, użyczonego przez Wydział arch. państw., w lewym pawilonie Uniwersytetu warszawskiego, gdzie przy pomocy p. Kazimierzy Polaczkówny rozpoczęto normalną pracę nad porządkowaniem i kompletowaniem materiałów. Po ustąpieniu Niemców dostało się w posiadanie P. A. W. niezwykle cenne i bogate archiwum zarządu prasowego (kais. deutsche Presse-Verwaltung), obejmujące prócz okazałego zasobu książek i broszur oraz obwieszczeń, paręset roczników pism polskich, niemieckich, żargonowych, litewskich, białoruskich, przeważnie z terenu okupacji niemieckiej, systematycznie pokompletowanych i pozszywanych. Zbiór ten znakomicie uzupełniający kolekcję czasopism, zgromadzoną w innych komitetach, umieszczony został w gmachu archiwów państwowych przy ul. Długiej l. 13, gdzie obecnie czeka na uporządkowanie. Z tego powodu nie możemy na razie jeszcze podać danych cyfrowych co do materiałów wchodzących w skład tej kolekcji. Poza tym zbiorem posiadał warszawski oddział P. A. W. z końcem r. 1918 w materiałach: 15 tek odezw, druków ulotnych i t. p., każda po 80—100 sztuk, paręset książek i broszur, ofiarowanych przeważnie przez księgarnie warszawskie. Nadto bogate archiwum wycinków prasowych Rady Głównej Opiekuńczej, komplet druków Tymcz. Rady Stanu, druki i rozporządzenia magistratu m. Warszawy, komplet polskich wydawnictw wojskowych itp.

2. Oddział lwowski P. A. W.¹⁾ rozwijał w latach 1917—8 dalej ożywioną działalność, mieszcząc się od października 1918 r. w lokalu, użyczonym bezpłatnie przez Senat Uniwersytetu lwowskiego, przy ul. Długosza l. 5 (parter). W skład Zarządu wchodzili: prof. dr. Przemysław Dąbkowski, przewodniczący, dr. Stefan Vrtel, zast. przewodniczącego, prof. Tadeusz Urbański, bibliotekarz i archiwarjusz, dr. Adam Maksymowicz, skarbnik, nadto pp. Aniela Twardowska, Helena Urbańska i Józef Białynia Chołodecki. Oddział li-

¹⁾ Zob. Sprawozdanie z r. 1915/6, str. 27.

czył 105 członków, opłacających miesięczne składki, nadto 12 członków założycieli, którzy złożyli jednorazową kwotę 100 K i jednego członka, który złożył 300 K. Wedle szczegółowego sprawozdania nadesłanego nam z końcem r. 1918, zrąb zbiorów lwowskich stanowił bogaty dział czasopism polskich i ruskich z Galicji, Kongresówki, Śląska, Poznańskiego, obejmujący 315 tytułów. Żmudna praca nad gromadzeniem i kompletowaniem tego działu stanowiła główną troskę i pochłaniała najwięcej sił gorliwego i ruchliwego oddziału. Pozatem zebrał oddział książek i broszur około 1150 sztuk, odezwy, afiszów i druków ulotnych 3237, formularzy, legitymacji, przepustek 1355, pamiątek i dzienników wojennych 12, listów 160, wierszy i pieśni żołnierskich 62, obrazów i rysunków 300, fotografii 364, widokówek 500, odbitek pieczęci 920, bonów wojennych 191, map 53, odznak 86, medali 4, broni 6, innych przedmiotów 621 sztuk. Nie wliczono tu materiałów, które różnemi okazjami kilkakrotnie przesyłano do centrali w Krakowie. Zarząd ze szczególnem uznaniem i gorącą wdzięcznością podnieść musi wytrwałą i bogatą w rezultaty pracę lwowskiego Komitetu.

3) Oddział poznański. W skład jego wchodził PP.: Dr. Zygmunt Celichowski, jako przewodniczący, ks. Antoni Ludwiczak, jako zastępca przewodniczącego, Mieczysław Korzeniowski, jako sekretarz, Ludwik Frankiewicz, prof. dr. Józef Kostrzewski, Marya Paruszevska, Jan Suchowiak i poseł dr. Zygmunt Zakrzewski z Mirosławic. Główna składnica znajduje się w biurze Rady Narodowej w Poznaniu pod opieką p. M. Korzeniowskiego. Nadto p. M. Paruszevska ofiarowała swój bogaty zbiór wycinków z prasy poznańskiej. Pewna część materiałów gromadzi się w bibliotece Tow. Przyj. Nauk i pozostaje pod opieką prof. Kostrzewskiego. Wypadki polityczne utrudniały rozwinięcie energiczniejszej akcji, która rokuje owocność dopiero po ustaleniu się stosunków.

Oprócz wymienionych komitetów istniał na ziemiach polskich szereg ekspozytur P. A. W. o charakterze delegatur. Wszystkim delegatom, którzy w zrozumieniu zadań naszej instytucji nie szczędzili czasu i trudu dla pomnożenia jej zbiorów, składa Zarząd serdeczne podziękowanie. Oto ich poczet:

- 4) Biała (Galicja): prof. Roman Koestlich (do końca r. 1918).
- 5) Brody: Feliks West.
- 6) Chełm: Koło Macierzy szkolnej oraz dyr. Władysław Gacki.

7) Cieszyn: dyr. Ignacy Domagalski, ks. prałat J. Londzin, prof. Franciszek Popiołek (część materiału przesłano do Krakowa).

8) Dąbrowa górnicza: p. Kazimierz Srokowski (zebrał i odesłał do Krakowa pokaźny zbiór cennych materiałów).

9) Drohobycz: prof. Erwin Schlingler.

10) Jarosław: prof. Tadeusz Kaniowski (częściowo przesłał materiały do Lwowa; stan zbiorów z końcem r. 1918 razem sztuk 355).

11) Jasło: prof. Roman Molenda, po tegoż wyjeździe od pocz. roku 1918 prof. Jan Pyrek (zebrano różnych przedmiotów sztuk 442).

12) Jędrzejów: dr. Feliks Przyppkowski.

13) Kielce: insp. Tomasz Kostuch.

14) Koprzywnica: ks. prałat Stanisław Puławski (zebrany materiał odesłał do Krakowa).

15) Krasnystaw: do października 1918 r. prof. Jan Danielski (stan zbiorów z końcem r. 1918: 444 sztuk).

16) Krosno: prof. Władysław Leon Antoniewicz (zebrany materiał częściowo przesłał do Krakowa, † w listopadzie 1918 r.), Jadwiga Lewakowska (częściami przywoziła materiały do Krakowa; z pozostałych materiałów stan z końcem r. 1918 przedmiotów sztuk 90).

17) Legiony: Bronisław Biesiadecki (parokrotnie nadsyłał materiały), Tadeusz Gralewski (dostarczał „Relutona“), Ludwik Markowski (dostarczał „Obijaka“), Juljusz Szeliga Żuławski (kilkakrotnie dostarczył cennych materiałów), Jan Rogowski (nadesłał kilka razy).

18) Lublin: delegatami byli: dr. Aleksander Jaworowski, Julja Jaworska i dr. Józef Seruga (zebrane materiały odsyłali częściami do Krakowa. Dr. Jaworowski składał nadto dla P. A. W. komplety pism lubelskich w Bibl. publ. im. Łopacińskiego).

19) Łódź: dr. Matylda Tomaszewska.

20) Miechów: inż. Gustaw Ponikiewski.

21) Nowy Sącz: dr. Juljusz Chodacki († w lutym r. 1917).

22) Nowy Targ: prof. Juljusz Zborowski (dostarcza stale materiałów).

23) Olkusz: Ludwik Libura (do końca r. 1917), prez. Karol Radłowski (od pocz. 1918 r).

24) Opatów: Zofja Kryńska (część zebranego materiału nadesłała do Krakowa).

25) Opoczno: Bronisław Bandurski (w r. 1917 nadesłał zbiorek).

26) Pińczów: dyr. Ferdynand Śliwiński.

27) Piotrków: Michał Rawita Witanowski (zebrał sporo materiału i obiecał nadesłać go przy okazji). Dr. Juljusz Dunikowski (zebrał pisma komend okręgowych z całego Królestwa). Dyr. Jan Magiera (kilkakrotnie przysyłał zebrane materiały).

28) Podhajce: inż. Jan Wowkonowicz.

29) Przemyśl: prof. Feliks Przyjemski i Stanisław Jurek (nadsyłali kilkakrotnie zebrane materiały do Lwowa i Krakowa). Z końcem r. 1918 było w posiadaniu prof. Przyjemskiego przedmiotów 50, w posiadaniu p. Jurka 196 sztuk.

30) Puławy: dyr. Stanisław Eustachiewicz.

31) Radom: dr. Stanisław Kelles-Krauz (nadesłał zebrany materiał do Krakowa) i Stefan Nowakowski.

32) Rzeszów: prof. Szczęśny Jasiewicz i red. Edward Arway.

33) Sambor: prof. Władysław Bryda i prof. Władysław Traunfellner (zrezygnowali), dr. Zofja Chrzęszczewska (nadsyłała parokrotnie zebrane materiały do Krakowa).

34) Sandomierz: ks. prałat Jan Gajkowski (nadesłał zebrane materiały do Krakowa; zmarł w marcu 1919 r.).

35) Sanok: prof. dr. Marjan Janelli.

36) Solec (nad Wisłą): dyr. Józef Ciembroniewicz (nadesłał zebrany materiał, zbiera dalej).

37) Stanisławów: prof. Tadeusz Czapczyński (nadsyłał zebrane materiały do Lwowa).

38) Stary Sącz: dyr. Michał Magiera (zebrał i obiecał nadesłać nieco materiału).

39) Stryj: radca Erazm Semkowiec (zebrał szereg pamiątek i dokumentów).

40) Tarnobrzeg: dyr. Ryszard Urbanik (nadesłał parokrotnie materiały).

41) Tarnów: dr. Tadeusz Tertil i inż. Szczęśny Zaremba gromadził obfite zbiory i kilkakrotnie wysyłał do Krakowa).

42) Toruń: dr. Steinborn (kompletował prasę polską w Prusiech zach.).

43) Wilno: dr. Tadeusz Wróblewski (zebrał i przechowuje materiały dla P. A. W.).

44) Zakopane: Janina Lewakowska (do połowy r. 1918), potem: Marja Dzieciołowska (zbierały i nadsyłały do Krakowa) i Marjusz Zaruski (złożył cenny depozyt i zebrane materiały).

45) Zamość: dr. Kazimierz Lewicki.

2. Sprawozdanie kasowe lwowskiego Komitetu P. A. W.

Przychód

za czas od 1 stycznia 1917 do 31 grudnia 1918 r.

Rozchód

	K	h		K	h
1) Pozostałość kasowa	120	27	1) Zakupno materiałów:		
2) Zasiłek Zarządu P. A. W.	500	—	a) Książki	K 211·12	
3) Subwencje:			b) Muzealja	„ 374·26	585 38
a) Rada miasta Lwowa	K 900		2) Prenumerata czasopism		166 93
b) Ministerstwo dla Galicji	„ 500		3) Wydatki kancelaryjne		163 16
c) Bank przemysłowy	„ 500		4) Kopjowanie, druk odezw, maszynopisy		812 77
d) Tow. nauczycieli szkół wyższych	„ 290		5) Remuneracje współpracowników		260 —
e) Rada powiatowa w Drohobyczu	„ 250		6) Służba i procent kursora od wkładek		468 05
f) Bank hipot. (filia w Drohobyczu)	„ 100		7) Portorja, marki, stemple		223 76
g) Liga Kobiet w Żydaczowie	„ 50		8) Czynsz mieszkalny (do 30 września 1918 r.)		880 —
h) Galic. akc. Bank kupiecki	„ 50		9) Urządzenie lokalu, przeprowadzka		460 10
i) Austr. Zakład kredytowy	„ 50		10) Opał i światło		56 20
j) Gal. Bank ludowy dla roln. i przem.	„ 50		11) Koszta podróży członka Komitetu do Krakowa		75 —
k) Rada pow. w Stryju	„ 50	2790	12) Opakowanie i wysyłka materiałów do Krakowa		86 35
4) Wkłádki członków	2603	43	13) Zwrot Zarządowi P. A. W.		100 —
5) Datki jednorazowe	5	—	Razem	4337	70
6) Sprzedaż odznak i kart polowych	44	—			
7) Odsprzedaż węgla przy przeprowadzce	40	—	Przychód	K 6207·31	
8) Odsetki od tymczasowej lokacji kapitału	104	61	Rozchód	„ 4337·70	
Razem	6207	31	Pozostałość kasowa	K 1869·61	

Dr. Przem. Dąbkowski

Dr. Adam Maksymowicz.

3. Sprawozdanie kasowe wiedeńskiego Oddziału P. A. W.

Przychód

za czas od 1 stycznia 1917 do 31 grudnia 1918.

Rozchód

	K	h		K	h
1) Stan kasy z końcem r. 1916	695	42	1) Wydatki kancelaryjne	131	18
2) Zasiłki JE. Ministra dra Jul. Twardowskiego .	3000	—	2) Posługa	45	20
3) Ze sprzedaży mebli	216	—	3) Prenumerata pism	1103	88
4) Odsetki od lokowanych kapitałów	4	32	4) Kupno książek	160	97
Razem . . .	3915	74	5) " muzealjów i archiwaljów	68	93
			6) Oprawa książek i czasopism	438	80
			7) Wysyłka zbiorów do Krakowa (opakowanie, frachty)	750	33
			8) Pomocnik biurowy	81	—
			9) Odesłano do Zarządu	800	—
			Razem . . .	3580	29

Przychód K 3915 74

Rozchód " 3580 29

Pozostałość kasowa . K 335 45

Karol Łoziński

Włodzimierz Resl.

Polskie Archiwum Wojenne zbiera:

(Tylko w stosunku do Polski).

A. Druki.

1. Książki, broszury naukowe, polityczne i religijne, utwory sceniczne, kalendarze ścienne, kalendarzyki kieszonkowe i druki ulotne treści wojennej, politycznej, gospodarczej i literackiej w związku z wojną i sprawą polską.
2. Memoryały, przemówienia, sprawozdania szkolne, instytucji i towarzystw z okresu wojny, statuty, regulaminy, i komunikaty.
3. Odezwy, proklamacje, listy otwarte, ogłoszenia, obwieszczenia, afisze, polityczne rozporządzenia, rozkazy, polecenia i taryfy maksymalne.
4. Programy, zaproszenia, klepsydry.
5. Formularze instytucji wojennych, instrukcje, legitymacje, karty urlopowe, służbowe, przepustki, poświadczenia, i bilety wstępu.
6. Czasopisma polskie wszystkie, z obcych głównejsze, oraz wycinki, dodatki nadzwyczajne, jednodniówki, pisma żołnierskie i okopowe.
7. Utwory muzyczne, nuty.

B. Rękopisy.

1. Autografy, pamiętniki, dzienniczki, wspomnienia wojenne, wypracowania szkolne uczniów na temat przeżyć wojennych.
2. Listy i karty polowe z opisami scen lub stosunków wojennych.
3. Wiersze i pieśni żołnierskie oraz anegdoty wojenne, drukiem nieogłoszone.
4. Archiwa organizacji militarnych (także przedwojennych), politycznych, społecznych i humanitarnych z czasów wojny, akta Komitetów wychodźczych.

C. Muzealia.

1. Obrazy, rysunki (także rysunki wojenne dzieci i młodzieży), rzeźby, ilustracje wojenne, poważne i karykaturalne.
2. Portrety, fotografie i przeźrocza, w szczególności osób, biorących udział w życiu publicznym, oraz legionistów, zdjęcia scen obyczajowych z wojny, widoki nowych szkół polskich na uchodźctwie i w krajach okupowanych, oraz gron nauczycieli i uczniów.
3. Widoki wojenne, albumy, papier listowy z winietkami treści wojennej.
4. Pieczętki i odbitki pieczęci instytucji wojennych (militarnych, politycznych, humanitarnych, oświatowych).
5. Bony i monety wojenne, kwity, marki pocztowe, nalepki listowe i okienne, karty na żywność (chlebowe, tłuszczowe etc.).
6. Mapy (także fantastyczne) i plany sytuacyjne.
7. Medale, plakiety, odznaki (metalowe i papierowe, opaski), kokardy, pierścionki.
8. Broń, ryszczunek, mundury polskie.

D. Fundusze.

Datki pieniężne na pokrycie wydatków, związanych z akcją gromadzenia materiałów.

Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego pod zarządem J. Filipowskiego.

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE

RECEIVED

MATERIAŁY DO P.A.W.

- Bellona 1928 r.10 t.30 z.3 /Osobny dodatek
Centralnej Biblioteki Wojskowej pt.
W sprawie Polskiego Archiwum Wojennego/
- Głos Narodu /Kraków/ *Podzwrotnik*
1915 nr 86 /P.A.W./, 149 /P.A.W./,
235/107 /P.A.W./, 364/178 /Komitet
P.A.W./, 401 /P.A.W./, 517 /P.A.W./, 534
1916 nr 43 /P.A.W./, 56 /P.A.W./, 72 /P.
A.W./, 297 /z Warszawy, P.A.W./,
369 /Sprawozdania szkolne dla P.A.W./,
412 /P.A.W./, 491 /P.A.W.w Krakowie/,
537 /o fotografie legionistów dla
P.A.W./.
- 1917 nr 7 /Praca wojenna Polek, odezwa
P.A.W.do kobiet polskich/, 38 /P.A.W./,
120 /Wiedeński Komitet P.A.W./, 142
/P.A.W./, 206 ~~xx~~ /Cele i zadania P.A.W./
- 1918 nr 143 /P.A.W./, 235 /o dokumenty i pa-
miątki legionowe dla P.A.W./.
- 1919 nr 160 /P.A.W.do wszystkich Komitetów
Kresowych/.
- ¹⁹²¹ ~~1922~~ ^{nr 129} Gazeta Podhalańska /Nowy Targ/
1916 nr 6 /P.A.W./, 12 /Odezwa P.A.W./,
~~1922~~ ^{nr 612} nr 25 /P.A.W./
- Ilustrowany Kurier Codzienny /Kraków/
1934 nr 216 /Pomnażajmy zbiory P.A.W./
- Ilustrowany Tygodnik Polski /Wiedeń-Kraków/Poznań
nr 1, 27/3 1915 /P.A.W./
" 10, 27/6 " /Apel Wł.Semkowicza na Zjeździ
prof.w Wiedniu o popieranie P.A.W./
- Ilustrowany Tygodnik Polski /Kraków/
nr 6, 5/9 1915 /Wł.Witwicki, P.A.W./
" 7, 12/9 " /Fot.ściślejszego Wydziału
Komitetu P.A.W./
- Kwartalnik Historyczny
1915 t.29 s.480 ~~xxxxxxWłSemkowicza o (P.A.W.)
na uroczystości Centr.Bibl.Wojsk./~~
1928 t.42 s.472 /Odczyt Wł.Semkowicza o
P.A.W.na uroczystości Centr.Bibl.Wojsk./
- Kurier Poznański 1928 nr 173: St.Wierczyński,
Kto ma jakie pamiątki z czasu wojny światowej

MATERIALS DO 2.A.V.

1918 m 43 2.A.V. 28 11.12.18

1918 m 43 2.A.V. 28 11.12.18

1918 m 43 2.A.V. 28 11.12.18

1918 m 43 2.A.V. 28 11.12.18

1918 m 43 2.A.V. 28 11.12.18

1918 m 43 2.A.V. 28 11.12.18

1918 m 43 2.A.V. 28 11.12.18

1918 m 43 2.A.V. 28 11.12.18

1918 m 43 2.A.V. 28 11.12.18

1918 m 43 2.A.V. 28 11.12.18

1918 m 43 2.A.V. 28 11.12.18

1918 m 43 2.A.V. 28 11.12.18

1918 m 43 2.A.V. 28 11.12.18

1918 m 43 2.A.V. 28 11.12.18

1918 m 43 2.A.V. 28 11.12.18

1918 m 43 2.A.V. 28 11.12.18

1918 m 43 2.A.V. 28 11.12.18

1918 m 43 2.A.V. 28 11.12.18

1918 m 43 2.A.V. 28 11.12.18

1918 m 43 2.A.V. 28 11.12.18

1918 m 43 2.A.V. 28 11.12.18

1918 m 43 2.A.V. 28 11.12.18

Nauka Polska

1919 t.2 /P.A.W./ s.584-5

1923 t.4 /P.A.W./ s.408

1932 t.16 s.90 /Wł.Semkowicz:W sprawie gromadzenia materiałów z wojny świat./

Nowości Ilustrowane /Kraków/

1915 nr 30 /Fot.Zarządu P.A.W./ ~~30 /P.A.W./~~

Polen, Wochenschrift f. poln. Interessen /Wien/

1915 Bd I /Ein poln. Kriegsarchiv/

" II /Polnisches Kriegsarchiv - Aufruf des Komitees/

" " /Das polnische Kriegsarchiv/

"III /Instruktion des "Polnischen Kriegsarchivs/

" " Polnisches Kriegsarchiv

" IV Vom "Polnischen Kriegsarchiv /Aufruf/

1916 Bd V "Polnisches Kriegsarchiv"

" " " "

"VIII Die Verwaltung des Polnischen Kriegsarchivs

1917 Bd IX Das polnische Kriegsarchiv

Przegląd Historyczno-Wojskowy 1929 s.186 /P.A.W./

Pion 1935 nr 23 s.12 /Wł.Semkowicz: P.A.W./

Rocznik T-wa Nauk.Warszawskiego 1916 t.IX s.62 /Warszawa 1917/

Sprawozdanie Zarządu Polskiego Archiwum Wojennego /1915-1916/ od 17 I. 1915 do 31 grudnia 1916 oraz to samo pt."Cele i zadania P.A.W."

" Kraków 1917

Detto za lata 1917 i 1918, Kraków 1919

Sprawozdanie Wydziału Tow.dla Popierania Nauki Polskiej we Lwowie 1916 s.27 /P.A.W./

Szkola Polska /Wiedeń/

1915 nr 1 Odezwa Komitetu P.A.W.w Wiedniu/

" " 4 Działalność Sekcji Oświat.P.A.W./

" " 5 P.A.W.

" " 6 Zjazd profesorski /z apelem Wł.Semkowicza o popieranie P.A.W./

Wiadomości numizm.-archeol.1916-17 VII s.104

Wspomnienia z życia i działaln.Koła Hist.Sł.U.J. Kraków 1928 s.29-30

1917

1918

1919

1920

1921

1922

1923

1924

1925

1926

1927

1928

1929

1930

1931

1932

1933

1934

1935

1936

1937

1938

1939

1940

1941

1942

1943

1944

1945

1946

1947

1948

1949

1950

1951

1952

1953

1954

1955

1956

1957

1958

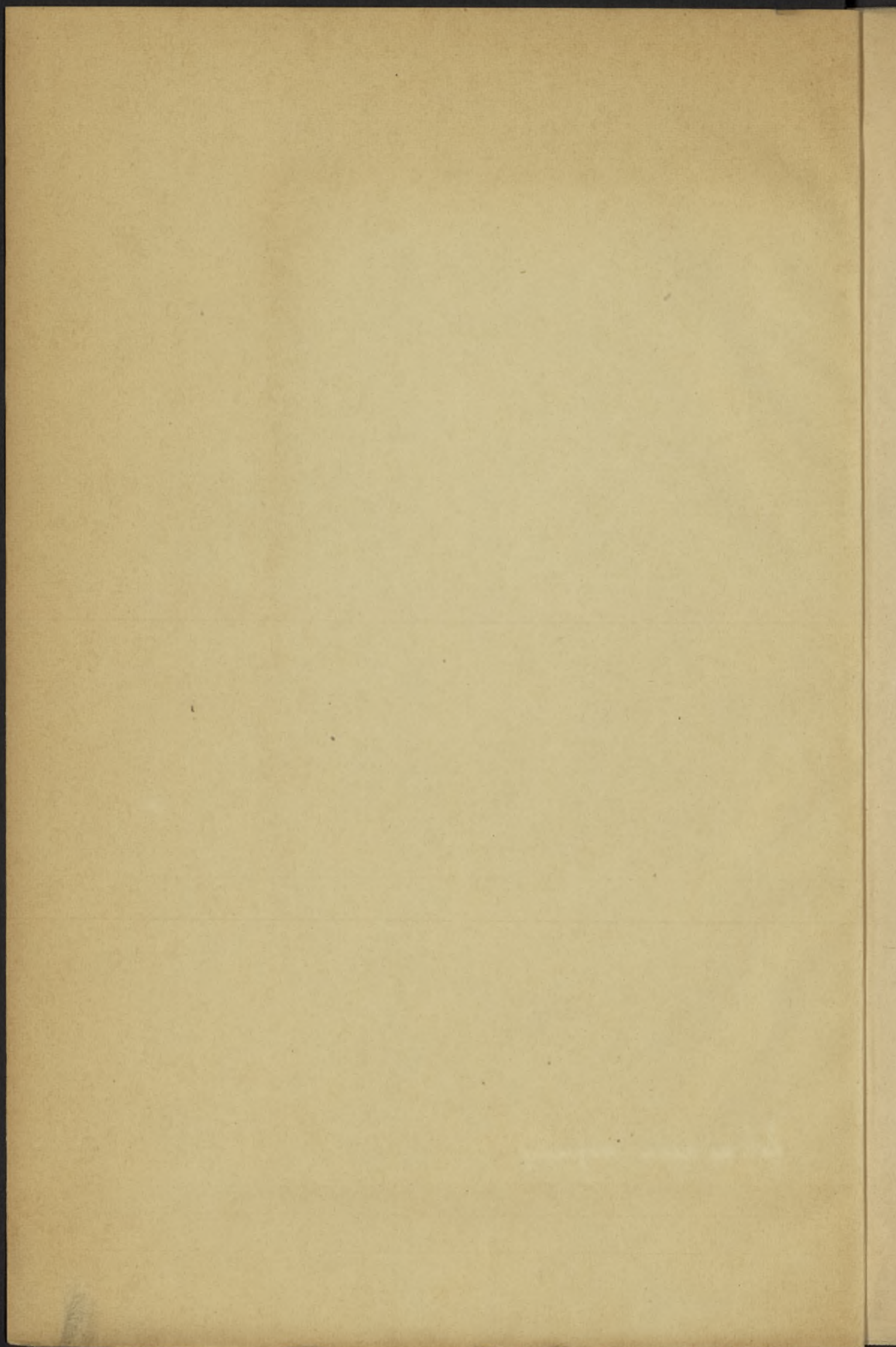
1959

1960

Wydawnictwa Centralnej Biblioteki Wojskowej:

- nr 16: Sprawozdania z działalności CBW I-VIII 1925-1932
- " 21: Instrukcja dla porządkowania druków ulotnych
PAW, Warszawa 1930
- " 23: Inwentarz rękopisów CBW i PAW, Warszawa 1931
(w rękopisie).

BJ

Dr Władysław Witwicki

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE

Wązka, zaciszna uliczka śródmieścia wiedeńskiego, zamknięta gotycką sylwetą kościelnej absydy. Stary, pamiątkowy dom o szerokiej, sklepionej bramie. Wśród szeregu komitetów wychodźczych, jakie się w nim cisną, znalazło przytułek i Polskie Archiwum Wojenne. Strome, ciemne, kręte schodki kamienne wiodą na drugie piętro, gdzie w jednym pokoju mieszczą się dotychczasowe zbiory i prace Komitetu Archiwum.

Pół roku temu zeszło się w Wiedniu grono wychodźców z inicjatywy dra Władysława S e m k o w i c z a i rozpoczęło organizować instytucję, pracującą dziś z pomocą sieci Komitetów miejscowych we wszystkich większych centrach w kraju i za granicą nad stworzeniem polskiego muzeum wojennego, zbioru dokumentów, okazów, źródeł autentycznych i wiarygodnych dla przyszłego historyka, polityka i artysty, który się zechce z chwilą obecną zapoznać, zrozumieć i ocenić jej znaczenie dla naszego narodu. Dokumenty te i pamiątki powinny mu dać wierny obraz udziału Polaków w obecnej wojnie, powinien się w nich odbić stan sprawy naszej w Europie czasu wojny i skutki, jakie zawierucha wojenna wywarła na społeczeństwie i na ziemi naszej.

Zadanie to, ściśle naukowe i ogólnonarodowe, a wolne od wszelkiego zabarwienia partyjno-politycznego, starają się spełnić ekspozytura i delegatura Archiwum w kraju i za granicą, zostające w łączności z Komitetem głównym. O łączność stałą ze wszystkimi w dzisiejszych czasach nie łatwo, to też niektóre filie pracują na razie niezależnie od głównej instytucji.

Po nastaniu stosunków pokojowych zbiory złożone zostaną w naszej przyszłej, oby nie tylko duchowej, stolicy i tam też osiadnie ich zarząd. Tam będzie można rozpocząć opracowywanie nagromadzonego materiału, który się dziś tylko porządkuje, zaciąga do katalogów, numeruje i dba o jego całość i bezpieczeństwo.

W lokalu Archiwum ruszyć się trudno. Woń czernidła drukarskiego zalatuje już w sieniach: stopy gazet swoich i obcych leżą w szafach i na szafach, powiazane sznurkami, podzielone w grupy. Archiwum otrzymuje około 80 pism polskich z tej strony frontu wojennego, a oprócz tego szereg dzienników niemieckich, czeskich, ruskich, i słoweńskich.

Dzięki osobnemu abonamentowi otrzymuje Archiwum od jednego z biur wycinki z gazet obcych, dotyczące w jakimkolwiek sposobie sprawy polskiej.

Interesującą ilustrację stosunków panujących na ziemi naszej podczas wojny stanowi rosnący ciągle dział pism i druków ulotnych, odezów, afiszów i ogłoszeń, zdjętych z murów miast naszych lub rozrzucanych tu i ówdzie w poszczególnych okresach wojny. W gromadzeniu tego rodzaju materiałów powinni pomagać Zarządowi Archiwum wszyscy, którym takie dokumenty chwili w ręce wpadną; w szczególności mają ku temu sposobność panowie burmistrzowie, prezesi i marszałkowie rad powiatowych. Niedawno zachęcił ich do współudziału w pracy Komitetu Archiwum galicyjski Wydział Krajowy.

Gromadzeniem pamiętników z wojny obecnej zajmuje się Sekcja pamiętnikarska P.A.W. W tym dziale o materiały nie żrudo; ludzie piszą chętnie; trudniej o materiały cenne i wiarygodne. Żeby uniknąć zalewu, a piszących uchronić od straty czasu i pracy, wydała Sekcja pamiętnikarska instrukcję dla piszących pamiętniki i wspomnienia. Instrukcję tę rozesłał Zarząd do wszystkich miejscowości, w których ogniskuje się ruch legionistów, celem rozpowszechnienia jej pośród inteligentnych żywiołów naszej armii.

Sekcja oświatowa P.A.W. rozpisała wśród młodzieży szkół średnich i wyższych ankietę, która ma w żywych odpowiedziach ująć wpływ wypadków wojennych na stan materialny i rozwój duchowy piszących.

Szereg komitetów wychodźczych, zamykając swe czynności, oddaje protokoły posiedzeń, korespondencję, odezwy itp. na skład do P.A.W., skąd rośnie obraz naszego życia kulturalnego i ekonomicznego na wychodźstwie. Powoli wzrasta dział biblioteczny i dział muzealny. Na książki potrzeba pieniędzy, a okazji nawet kupić nie można, tylko trzeba czekać sposobności i dobrej woli kogoś, kto darem odpowiednim rozporządza, a nie zamierza tworzyć na jego podstawie własnego archiwum czy muzeum, kto, prócz tego, może w dzisiejszych warunkach okazać odpowiedni przesłać. Byłoby rzeczą bardzo dla rozwoju Archiwum pożyteczną, gdyby w zwyczaj u nas weszło i stało się rzeczą naturalną, odsyłanie przeczytanej literatury wojennej, zbędnych odznak, fotografii, widokówek, bonów wojennych, wogóle wszelkich pamiątek na skład do Archiwum. Bardzo wiele pamiątek naszych poszło już na marne, skutkiem braku poczucia zbiorowego i braku skłonności do organizowania się, do karności na tym polu. Wnuki niejednego kask pozostały po dziadku w domach naszych zniszczyły dla zabawki i dla świętego spokoju matek.

Komitet Archiwum czerpie fundusze z wkładek członków, z darów okolicznościowych i subwencji. Rada m. Lwowa ofiarowała bowiem na cele Archiwum 300 kor., Gal. Bank Hipoteczny 100 kor., Tow. ubezpieczeń urz. pryw. we Lwowie 50 kor., a Tow. dla popierania nauki polskiej 500 kor.

Wszystkich, którzyby darem, depozytem lub datkiem przyczynić się zamierzali do wzbogacenia zbiorów Polskiego Archiwum Wojennego, interesować będzie adres jego. Komitet P.A.W. przyjmuje obecnie wszystkie listy i przesyłki pod adresem: Wien I. Steindelgasse 6.

Zob. na stronie fotografij.

Gromadzenie pamiętników z wojny obecnej są one dla Sekcji
pamiętnikarskiej P.A.W. W tym zakresie o materiałach nie trzeba; istnieje
piasek obywateli; przetrwały o materiałach same i wstrząsające. Jeśli ma-
knie zalewu, a piasek uchroni od straty czasu i pracy, wydaj-
Sekcja pamiętnikarska instrukcję dla piszących pamiętniki i w dom-
niem. Instrukcję tę rozesłał Zarząd do wszystkich miejscowości,
w których ogólnie się ruch Legionistów, celem rozpowszechnienia
jej wśród inteligentnych i woliow naczaj armii.

Sekcja oświatowa P.A.W. rozszerza wśród młodzieży szkół śred-
nich i wyższych ankietę, która ma w swych odpowiedziach służyć wpływ
wyników wojennych na stan materialny i rozwój duchowy piszących.

Zarząd Komitetów wychodźczych, zamysłać swe czynności, oddaje
protokoły posiedzeń, korespondencję, ogłasza itp. na zjazd do P.A.W.,
a także rozkazuje ożycie kulturalnego i ekonomicznego na
wychodźstwie. Towarzystwo biblioteczny i biblioteczny.
Na każdej porzebie planują, a okazją nawet kupić nie można, tylko
trzeba czekać sposobności i dobrej woli kogoś, kto darem odpowiednim
rozporządza, a nie należy tworzyć na jego podstawie własnego archi-
wum czy muzeum, kto, przed tego, może w działających warunkach okazy-
odpowiedni przesłać. Byłoby rzecz bardzo dla rozwoju Archiwum pozyc-
techna, gdyby w związku z nas weszło i stało się rzecz naturalna,
objawianie przez wyjazd literatury wojennej, zbadanych obrazek, foto-
grafii, widokówek, pamiątek wojennych, według wszelkich pamiatek na
zjazd do Archiwum. Bardzo wiele pamiatek naszych posiada już na marne,
skutkiem braku poczucia zbiorowego i braku ekonomiczności do organizo-
wania się, do kampanii tym polu. Wzrost niejedną rzecz pozostały
po działaniu w domach naszych zniszczone dla zabawki i dla świętego
spokoju matek.

Komitet Archiwum czepie fundusze z wkładem członków, z darów
okolicznościowych i odpowiedni. Każda z lwowa ofiarowała podwójnie na
cele Archiwum 300 kor., Gal. Bank Hipoteczny 100 kor., Tow. ubezpieczenio-
we 50 kor., a Tow. dla popierania nauki polskiej 200
kor.

Wszystkich, którzyby darem, depozytem lub datkiem przyczynili
się zamierzali do wzbogacenia zbiorów Polakiego Archiwum Wojennego,
interesować będzie adres tego Komitetu P.A.W. przyjmujące obecnie
wszystkie listy i przesyłki pod adresem: Wien I. Steindelgasse 6.

Wydawca: POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE, Kraków, ul. Włodowa 10
 Władysław Semkowicz, Władysław Janowski i Kraków r. 1915

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE

Dla wyświetlenia udziału Polski w wojnie światowej i wykaza-
 nia jej skutków dla Narodu i ziemi naszej, podjął się komitet wiejski
 w tym celu zorganizowany przez Polskie Archiwum Wojenne
 Z początkiem bieżącego roku zawiązał się we Wiedniu
 Komitet Polskiego Archiwum Wojennego, który postawił sobie za
 cel gromadzenie pamiątek i dokumentów do sprawy polskiej w obec-
 nej dobie i udziału Polaków w wojnie światowej. Wszystkie

Na czele komitetu stanęli wybitni przedstawiciele nauki
 polskiej: prof. dr Oswald Balzer, ksiądz biskup Władysław Ban-
 durski, eks. dr Kazimierz Chłędowski, obaj rektorowie uniwersytetów
 naszych: prof. dr Kazimierz Kostanecki i prof. dr Kazimierz
 Twardowski, sekretarz gen. Akademii Umiejętności prof. dr Bolesław
 Ulanowski. Przewodnictwem zarządu Archiwum spoczęło w rękach
 dra Władysława Semkowicza, docenta Wszechnicy lwowskiej.

Komitet w ciągu półrocznej pracy zgromadził wcale bogaty
 zbiór pamiątek i dokumentów wojennych, przeważna jednak ich część
 pozostaje jeszcze w rękach delegatów i komitetów lokalnych,
 zakładanych w całej Europie. O ostatecznym przeznaczeniu
 tych zbiorów dziś jeszcze trudno mówić, to tylko jest pewnym,
 że zostaną one złożone w miejscu, które będzie po wojnie głów-
 nym ogniskiem kultury i nauki polskiej. Zbiory Polskiego Archi-
 wum Wojennego mieszczą się tymczasowo we Wiedniu, w domu przy
 I. Wallnerstrasse 1 a mezz.

Fotografia nasza przedstawia zarząd Polskiego Archiwum
 Wojennego z przewodniczącym drem Władysławem Semkowiczem
 w środku, wiceprezesa prof. Stefanem Vrtelem po jego lewej i
 drem Janem Bystroniem po prawej stronie. Grupę dopełniają
 w górnym rzędzie: prof. dr Leopold Wołowicz, prof. dr Marian Ja-
 nowski, prof. dr Antoni Cieszyński, prof. dr Władysław Witwicki,
 dr Jan Rutkowski i prof. Mieczysław Kwiatkowski. W dolnym rzę-
 dzie po obu stronach prezydium panie: Ida Wieniewska i Aniela
 Wolańska, prof. dr Teodor Nacher i p. Stefan Męcarski.
 i kustosz muzealny; Dr Marian Janelli, skarbnik i zast. przewodniczący
 Sekcji starobowo-gospodarczej; Bronisław Kryczyński, zast. skarbnika;
 Dr Jan Bystron, sekretarz; Stefan Męcarski, zast. sekr.; Dr Bron. Sacl-
 ka, bibliotekarz; Dr Bron. Pawłowski, archiwariusz i przew. Sekcji wojako-
 wo-politycznej; Stanisław Bai, przew. Sekcji starobowo-gospodarczej;
 Dr Bron. Gabryćowicz, przew. Sekcji muzealnej; Dr O. Falecki, zast. przew.
 Sekcji wojskowo-politycznej; Dr Zdzisław Hlubicki, przew. Sekcji ekon-
 kulturalnej; Dr Jan Rutkowski, zast. przew. Sekcji ekonomiczno-kulturalnej;
 Ludwik Skoczyła, przew. Sekcji prasowo-literackiej; Aleks. Męczyński, zast.
 przew. Sekcji prasowo-literackiej; Dr Teodor Nacher, przew. Sekcji odwie-
 towej; Dr Wiktor Galecki, zast. przew. Sekcji oświatowej; Dr Władysław
 Witwicki, przew. Sekcji pamiątkarckiej; Dr Miecz. Szereń, zast. przew.
 Sekcji pamiątkarckiej.

Zob. na koniu fotografij.

GŁOS NARODU Nr.86/XXIII z 17/2.1915

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE. W ostatnim czasie zawiązał się w Wiedniu Komitet celem gromadzenia wszelkich materiałów w drukach, rękopisach i muzealiach, dotyczących sprawy udziału Polski w wojnie światowej. Dobro nauki, chęć przysporzenia na rodowi wskazań na przyszłość i wzbogacenia kultury naszej - oto dewiza Komitetu, tworzącego dzisiaj Polskie Archiwum Wojenne. Aby dokonać centralizacji podjętych już tu i ówdzie usiłowań oraz objąć całokształt objawów naszego życia podczas wojny w ojczyźnie i na uchodźstwie, Komitet podzielił się na sekcje, z których każda prowadzi będzie pracę w specjalnym zakresie. Sekcje są następujące: polityczno-wojskowa, ekonomiczna, kulturalna, prasowo-literacka, oświatowa, pamiętnikarsko-wywiadowcza i muzealna. Charakter instytucji jest ściśle archiwalno-naukowy. Siedzibą Komitetu jest Wiedeń jako centrum emigracji i tymczasowe ognisko naszego życia narodowego. Poza Wiedniem tworzone będą Delegatury, względnie Komitety lokalne. W dniach najbliższych ukaże się odezwa, wzywająca całe społeczeństwo do poparcia akcji, podjętej z myślą o przyszłości.

Przewodniczącym Zarządu Komitetu jest Dr. Władysław Semkowicz, zastępcą przewodniczącego Stefan Vrtel, sekretarzem Dr. Jan Bystron, zastępcą sekretarza Stefan Mękarski.

GŁOS NARODU Nr.149/XXIII z 23/3.1915:

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE

Odezw a K o m i t e t u

Mimo że nie przebrzmiał jeszcze szcęk oręża i nie ustał huk dział, czas już nam myśleć o tym, by przyszłym pokoleniom przekazać jak najwięcej rzetelnych świadectw obecnych wydarzeń, aby historii, tej mistrzyni życia, co kiedyś odtwarzać będzie chwilę dzisiejszą, dostarczyć jaknajobfitszego materiału do wyświeślenia udziału Polski w wojnie światowej i wykazania jej skutków dla narodu i ziemi naszej. Co rychlej rozpocząć należy zbieranie, gdyż toczące się szybko wypadki zacierają z dnia na dzień ślady wczorajszych zdarzeń; wiele też cennych materiałów przepaść może bezpowrotnie, jeśli się ich już teraz nie zacznie ratować przed zaturacją i gromadzić dla przekazania potomności nie tylko na pamiątkę ale przede wszystkim ku pożytkowi i nauce. Pamiętajmy, że przeżywamy chwile, jakich od wieków naród nasz nie doświadczał.

Myśl ta kiełkuje już u nas od dłuższego czasu, a dały jej wyraz kilkakrotne nawoływania, które tu i ówdzie zaczęły nawet przybierać rzeczywiste kształty. Należy jednak pracę tę odpowiednio zorganizować i zogniskować, a tego najłatwiej można obecnie dokonać w Wiedniu, głównej siedzibie naszego wychodźstwa wojennego. W tym celu powstał tu Komitet, mający przygotować dla przyszłych dziejopisów wojny światowej w zakresie sprawy polskiej jaknajbardziej wyczerpujący i wszechstronny materiał. Komitet ma tedy charakter ściśle naukowy, a obejmuje zakresem swych prac cały naród polski, bez względu na osiedlenie i dlatego tworzy poza swą siedzibą delegatury względnie komitety lokalne wszędzie, gdzie tętni życie polskie i gdzie sprawa polska budzi zajęcie, zarówno w kraju, jak i na obczyźnie. Podzielony na szereg sekcji, zamierza uwzględnić nie tylko militarny udział Polaków w wojnie /sekcja wojskowo-polityczna/ ale i jej skutki

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE

O b e z w a K o m i t e t u

Mimo że nie przedbrniał jeszcze szereg orzeczeń i nie wstał jak dalek, czas już nam myśleć o tym, by przystąpić do podjęcia prac nad wypracowaniem jak najlepszych warunków dla wojny. W tym celu należy przede wszystkim zadbać o wykształcenie młodzieży, dostarczyć jej odpowiednie materiały do nauki i ćwiczeń. Co do wykształcenia młodzieży, to należy przede wszystkim zadbać o wykształcenie młodzieży w zakresie nauk przyrodniczych i technicznych. W tym celu należy przede wszystkim zadbać o wykształcenie młodzieży w zakresie nauk przyrodniczych i technicznych. W tym celu należy przede wszystkim zadbać o wykształcenie młodzieży w zakresie nauk przyrodniczych i technicznych.

Wielki Komitet centralny, który powstał w Warszawie, ma za zadanie wypracowanie jak najlepszych warunków dla wojny. W tym celu należy przede wszystkim zadbać o wykształcenie młodzieży, dostarczyć jej odpowiednie materiały do nauki i ćwiczeń. W tym celu należy przede wszystkim zadbać o wykształcenie młodzieży w zakresie nauk przyrodniczych i technicznych. W tym celu należy przede wszystkim zadbać o wykształcenie młodzieży w zakresie nauk przyrodniczych i technicznych.

dla gospodarczego i kulturalnego życia narodu w ojczyźnie i na wychodźstwie wojennym /sekcje: ekonomiczno-kulturalna, prasowo-literacka, oświatowa, pamiętnikarska i mzealna/. Ze zbiorów tych ma powstać w przyszłości polskie archiwum i muzeum wojny światowej - Narodowi na pożytek, Kulturze polskiej na chwałę. Ogrom zadań, jaki nas czeka, w zamierzonej pracy, wymaga współdziałania całego społeczeństwa polskiego, do którego też zwracamy się z gorącą prośbą, aby nam przyszło z pomocą i udzieliło swego czynnego poparcia. Zbierać należy wszystko, co ma bezpośredni lub pośredni związek z udziałem Polski w wojnie światowej, a w szczególności:

1. Wszelkie druki polskie i obce, tj. dzieła i broszury /treści politycznej, ekonomicznej, literackiej etc., także pieśni żołnierskie/, dalej pisma ulotne, odezwy, obwieszczenia, programy, zaproszenia, afisze, klepsydry.

2. Czasopisma polskie /krajowe i emigracyjne/, wycinki z czasopism i dzienników obcych.

3. Materiały rękopiśmienne, jak pamiętniki, wspomnienia i zapiski, listy i kartki polowe żołnierzy i osób, które przeżywały wypadki wojenne, wykazy statystyczne, dotyczące stosunków gospodarczych i kulturalnych, nadto wszelkie papiery urzędowe i rękopisy, dotyczące dziejów polskich komitetów narodowych organizacyj militarynych oraz wychodźstwa wojennego.

4. Muzealia, tj. ilustracje tak poważne, jak i karykatury, fotografie, widokówki, znaczki pocztowe, bony wojenne, noty naukowe, pieczętki, mapy, odznaki okolicznościowe, pierścionki, ~~znaczniki~~ medale pamiątkowe, monety, rzeźby, plakiety, utwory muzyczne, wreszcie broń wszelkiego rodzaju, ryszunek, mundury i t.p.

Ponieważ zaś niejedną rzecz nabyć będzie można tylko drogą kupną, a przechowanie nagromadzonych materiałów wymagać będzie odpowiednich urządzeń, Komitet apeluje do ofiarności społeczeństwa, aby choć drobnymi datkami przyczyniło się do powstania i rozwoju "Polskiego Archiwum Wojennego", które oby w przyszłości mogło być złożone w dani wolnej Stolicy Królewskiej.

Wszelkie materiały nadsyłać należy na ręce Komitetu "Polskiego Archiwum Wojennego" /Komitee des polnischen Kriegsarchivs/ w Wiedniu I Steindelgasse Nr.6/I, datki zaś na ręce Dra Mariana Janellego, skarbnika Komitetu P.A.W., Wiedeń II, Schüttelstr. Nr.55/6.

Prezydium Komitetu: Dr. Oswald Balzer, Prof. Un. lwowskiego, Prezes Twa dla pop. Nauki polskiej we Lwowie; ks. dr. Wład. Bandurski, Biskup-sufragan lwowski; Dr. Kaz. Chłędowski, b. minister; Dr. Kaz. Kostanecki, Rektor U. J. w Krakowie; Dr. Kaz. Twardowski, t. cz. Rektor Un. lwowskiego; Dr. Bol. Ulanowski, Prof. U. J., Sekretarz Gen. Akademii Umiejętności w Krakowie.

Zarząd Komitetu: Dr. Wład. Semkowiec, Stefan Vrtel, Dr. Marian Janelli, Bron. Kryczyński, Dr. Jan Bystron, Stefan Mękarški, Dr. Franc. Smolka, Dr. Bron. Pawłowski, Stan. Bal, Dr. Bron. Gubrynowicz, Dr. Oskar Halecki, Dra Zdzisław Słuszkiewicz, Dr. Jan Rutkowski, Ludwik Skoczylas, Aleksander Medyński, Dr. Teodor Nacher, Dr. Wiktor Osiecki, Dr. Władysław Witwicki, Dr. Mieczysław Szerer.

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE

Wiedeń, 10. maja 1915

Komitet Polskiego Archiwum Wojennego, mający swą tymczasową siedzibę w Wiedniu, rozpoczął już żywą działalność w sekcjach, których jest siedm. Sekcja skarbowa stara się o fundusze, tak potrzebne w początkach każdej pracy organizacyjnej. Sekcja wojsko-polityczna gromadzi materiały do militarnego udziału Polaków w wojnie i zbiera głosy i opinie w sprawie polskiej, o ile pojawiają się poza prasą. Prasą bowiem tak krajową, jak i zagraniczną zajmuje się osobna sekcja: prasowo-literacka, która gromadzi dzienniki polskie a z pism obcych wycinki artykułów, dotyczących sprawy polskiej. Sekcja ta objęła nadto swym zakresem działania literaturę piękną, wykwitłą na glebie wojennej /pieśni żołnierskie, beletrystykę/. Sekcja społeczno-ekonomiczna czyni zabiegi około pozyskania prac i materiałów w zakresie stosunków prawno-społecznych /wychodźstwo wojenne/ oraz dotyczących gospodarczego stanu ziem polskich w okresie wojny. Stosunkom kulturalnym a w szczególności oświatowym poświęcił Komitet osobną sekcję: kulturalno-oświatową i śledzi ona zwaśzcza obecny rozwój szkolnictwa tak w Polsce, jak i na wychodźstwie wojennym, zbierając drogą kwestionariusza odpowiednie materiały, dotyczące nie tylko organizacji szkolnictwa, ale także wpływu wojny na umysłowość młodzieży. Sekcja pamiątkarska podejmuje inicjatywę w kierunku pisania pamiątek i wspomnień, w których chodziłoby nie tyle o kronikarskie notowanie faktów, ile o uwzględnienie strony psychologicznej życia wojennego, nastrojów i t.p. Wreszcie sekcja muzealna zbiera pamiątki, odznaki, ilustracje i inne muzealia.

Z powyższego rozkładu pracy w sekcjach okazuje się, że Komitet Polskiego Archiwum Wojennego dąży do ogarnięcia zakresem swych zbiorów całokształtu życia i dążeń Narodu w obecnej dobie. Działalność jego obejmuje wszystkie ziemie polskie i sięga wszędzie, gdzie pulsuje życie narodowe, lub sprawa polska budzi zajęcie. W tym celu ustanawia Komitet na ziemiach polskich i zagranicą delegatury i komitety miejscowe, które pośredniczą w akcji gromadzenia materiałów i środków pieniężnych w danej miejscowości. Komitet posiada dotąd swe delegatury w Niemczech, Szwajcarii, Włoszech, Szwecji, Holandii i Bułgarii, oraz w szeregu miejscowości w monarchii austriacko-węgierskiej. Nadto organizują się Komitety miejscowe w Krakowie i Poznaniu. Tworzenie dalszych delegatur jest w toku.

Akcja Komitetu P.A.W., jako instytucji czysto naukowej, a jako takiej, obcej jakiejkolwiek jednostronności, znalazła żywy oddźwięk w społeczeństwie, które w uznaniu potrzeby i ważności takiej instytucji, ześrodkowującej gromadzenie polskich materiałów wojennych z epoki w życiu narodu tak niesłychanie doniosłej, nie szczędzi jej swego poparcia. W pierwszym rządzie zaś cała prasa polska pospieszyła z pomocą i zasila Archiwum swymi organami,

Adres Komitetu Polskiego Archiwum Wojennego: Wiedeń I, Steindalgasse 6/II. Datki przyjmuje skarbnik Komitetu Dr. Marian Janelli, Wiedeń II, Schüttelstrasse 55/6.

TOJBELE ARCHIWUM WOJENNEGO

Wiedeń, 10. maja 1915

Komitet Polakiego Archiwum Wojennego, mający swe tymczasowe siedzibę w Wiedniu, rozpoczyna już swoje działania w zakresie zbierania i opracowywania materiałów historycznych. Komitet Polakiego Archiwum Wojennego, mający swe tymczasowe siedzibę w Wiedniu, rozpoczyna już swoje działania w zakresie zbierania i opracowywania materiałów historycznych. Komitet Polakiego Archiwum Wojennego, mający swe tymczasowe siedzibę w Wiedniu, rozpoczyna już swoje działania w zakresie zbierania i opracowywania materiałów historycznych.

W tym celu ustanowiono Komitet Polakiego Archiwum Wojennego, mający swe tymczasowe siedzibę w Wiedniu, rozpoczyna już swoje działania w zakresie zbierania i opracowywania materiałów historycznych. Komitet Polakiego Archiwum Wojennego, mający swe tymczasowe siedzibę w Wiedniu, rozpoczyna już swoje działania w zakresie zbierania i opracowywania materiałów historycznych.

W tym celu ustanowiono Komitet Polakiego Archiwum Wojennego, mający swe tymczasowe siedzibę w Wiedniu, rozpoczyna już swoje działania w zakresie zbierania i opracowywania materiałów historycznych. Komitet Polakiego Archiwum Wojennego, mający swe tymczasowe siedzibę w Wiedniu, rozpoczyna już swoje działania w zakresie zbierania i opracowywania materiałów historycznych.

Adres Komitetu Polakiego Archiwum Wojennego: Wiedeń I, Steinbühlgasse 6/II. Działki przyjmujące skarbonki Komitetu Dr. Karla Janelli, Wiedeń II, Schwefelgasse 55/6.

Adres Komitetu Polakiego Archiwum Wojennego: Wiedeń I, Steinbühlgasse 6/II. Działki przyjmujące skarbonki Komitetu Dr. Karla Janelli, Wiedeń II, Schwefelgasse 55/6.

Niemniej pokaźnie przedstawia się d z i a ł p i s m u l o t n y c h o r a z o d e z w , a f i s z ó w , o g ł o s z e ń , zwłaszcza z tych miejsc, które były świadkami niedawnych walk. W tej mierze zwrócił się Komitet do prezesów rad powiatowych i do burmistrzów miast i miasteczek galicyjskich z prośbą o gromadzenie dla P.A.W. tego materiału, najrychlej ulegającego zatraceniu i zniszczeniu. Ta prośba Komitetu znalazła życzliwe poparcie u Wydziału Krajowego, który pismem ogłoszonym w Dziennikach zachęcił gorąco marszałków powiatowych i burmistrzów do współdziałania w akcji Komitetu P.A.W. Komitet nie poprzestając na gromadzeniu gotowego materiału archiwalnego, stara się sam stworzyć pewne źródła historyczne, za pomocą odpowiedniej i n s t r u k c j i i k w e s t i o n a r i u s z y . W szczególności Sekcja pamiętnikarska Komitetu opracowała instrukcję dla piszących wspomnienia, dzienniczki i pamiętniki, która w najbliższym czasie będzie ogłoszona i rozpowszechniona. Sekcja zaś oświatowa ułożyła kilka kwestionariuszy, które mają dać odpowiedź na szereg zagadnień dotyczących stanu szkolnictwa galicyjskiego w okresie wojny, od najniższego do najwyższego. Zbadać wpływ wojny na umysłowość młodzieży i zebrać dane, dotyczące życia i losów zarówno profesorów jak i młodzieży.

Komitet P.A.W. liczy też na to, że wszystkie polskie instytucje i Komitety, które powstały wskutek wojny, przede wszystkim zaś komitety wychodźcze, po zamknięciu czynności p r z e k a ż ą s w e a r c h i w a l i a /protokoły, korespondencje, odezwy/ Polskiemu Archiwum Wojennemu.

Najsłabiej stosunkowo rozwijają się na razie d z i a ł y b i b l i o t e c z n y i m u z e a l n y , wymagające znaczniejszych funduszków lub przynajmniej współdziałania społeczeństwa, które powinnyby przeczytaną literaturę wojenną, zbędne odznaki, fotografie, widokówki, bony wojenne, wogóle wszelkiego rodzaju pamiątki składać w Polskim Archiwum i Muzeum Wojennym.

Na fundusze Komitetu składają się, prócz wkładek członków jego i darów okolicznościowych, subwencje, które Komitet otrzymał od Rady m. Lwowa /300 K./, Gal. Banku Hipotecznego /100 K./, Ubezpiecz. urzędników prywatnych we Lwowie /50 K./, N.K.N. /200 K./ i Towa dla popierania nauki polskiej /500 K./.

Czasowy adres Komitetu P.A.W.: Wiedeń I, Steindelgasse 6/11.

364/

GŁOS NARODU Nr. 178/XXIII z 22/7.1915:

KOMITET POLSKIEGO ARCHIWUM WOJENNEGO, mający tymczasową siedzibę w Wiedniu /I.Steindelgasse 6 II.p./, zwraca się z prośbą do Prezesów Rad powiatowych i Burmistrzów miast i miasteczek w naszym kraju o zbieranie wszelkiego rodzaju pamiątek i materiałów wojennych, jak druków, odezw, obwieszczeń, afiszów, fotografii zniszczonych miejsc i budynków i t.p. i o ich nadsyłanie Komitetowi.

Wydział krajowy zwraca uwagę pp. Prezesów Rad powiatowych i Burmistrzów na tę prośbę Komitetu Polskiego Archiwum Wojennego, popiera ją najusilniej i nie wątpi, że zostanie ona uwzględniona w zrozumieniu doniosłego celu pracy Komitetu, oraz w interesie ochronienia przed zniszczeniem cennych źródeł i materiałów do historii obecnej wojny.

GŁOS NARODU Nr. 401/XXIII z 10/8.1915:

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE

Pół roku dobiega od czasu powstania wśród wychodźstwa polskiego we Wiedniu Komitetu P.A.W., który jako cel pracy obrał sobie gromadzenie pamiątek i dokumentów, dotyczących udziału Polaków w wojnie światowej, sprawy polskiej zagranicą. Zadaniem Komitetu jest tedy stworzenie centralnego Polskiego Archiwum i Muzeum Wojny, które zakresem terytorialnym ma objąć wszystkie ziemie polskie, a przytem uwzględnić zamierza całokształt życia narodowego w obecnej dobie. Tak szeroko pojęte zadanie wymagało odpowiedniej organizacji, co prawda w dzisiejszych warunkach niezmiernie trudnej do przeprowadzenia. Tej też pracy organizatorskiej poświęcił Komitet głównie dotychczasową działalność, zakładając poza swą czasową siedzibą ekspozytury krajowe, ustanawiając delegatów, zarówno na ziemiach polskich, jak i zagranicą. Zadaniem ich jest wspomaganie Komitetu w gromadzeniu zbiorów wojennych dla Polskiego Archiwum i Muzeum Wojny, które po wojnie złożone będą w głównym ognisku naszego życia kulturalnego. Komitet P.A.W. posiada już swe ekspozytury w Krakowie /przewodniczący kons. Dr. St. Tomkowicz/, w Poznaniu /przew. prof. Dr. St. Karwowski/, w Cieszynie /przew. Dyr. I. Domagalski/, w Fryburgu szwajcarskim /przew. prof. J. Kallenbach/, a niedawno powstała także ekspozytura we Lwowie pod egidą Towarzystwa Historycznego, a pod przewodnictwem prof. Dra L. Finkla. Komitet szwajcarski ma szczególne znaczenie w organizowaniu P.A.W., podejmując akcję organizatorską w tych krajach, z którymi wskutek wojny bezpośrednio znoszenie się jest dla nas bądź zupełnie wykluczone, bądź znacznie utrudnione. W toku jest organizowanie ekspozytur w Pradze i w Zakopanem. Ponadto ustanowił Komitet szereg delegatów w zagranicą i w wielu miejscowościach Austro-Węgier.

Zasób materiałów archiwalnych wzrasta z dniem każdym, choć nie we wszystkich działach równomiernie. Najlepiej przedstawia się dział cenzury, dzięki życzliwej pomocy ze strony prasy polskiej, która udziela Komitetowi bezpłatnie swych organów.

KOMITET POLSKIEGO ARCHIWUM WOJENNEGO
Wydania w Warszawie 1.1.1912, w tym celu
do przesłania do powiatowych i Burmistrzów
ośrodków w naszym kraju o zbieraniu wszelkiego rodzaju
materiałów wojennych, jak brzozy, obrazy, opisy, listy,
fotografii, niszczonych miejsc i budynków i t.p. i o ich
zapisanie Komitetowi.

Wydania krajowy komisja uwaga pp. przesłania do powiatowych i
Burmistrzów na że prośbę Komitetu Polskiego Archiwum Wojennego,
popiera że najdalej i nie wątpliwe, że kosztami one uwzględnio-
na w rozsumieniu budżetowego celu pracy Komitetu, oraz w interesie
nie ochronienia przed zniszczeniem cennych źródeł i materiałów
do historii obecnej wojny.

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE

Tędy roku bieżącego od czasu powstania wśród wychodźstwa pol-
skiego we Wiedniu Komitetu P.A.W., który jako cel pracy obrał
sobie gromadzenie pamiętek i dokumentów, dotyczących walk
Polaków w wojnie światowej, sprawy polskiej zagranicą. Zadaniem
Komitetu jest tedy stworzenie ośrodka w Warszawie, który
z jednej strony ma być w stanie zbierać i gromadzić
materiały wojenne, a z drugiej strony ma być w stanie
przekazywać je do Archiwum Wojskowego w Warszawie.
Przytem uwzględniając zamiar wydziału wojennego
początek bieżący. Tak szeroko pojęte zadanie wymaga odpowiedniej
organizacji, co prawda w dotychczasowych warunkach niemożliwe
zrealizować. Tymczasem Komitet bieżący dotychczasowy
działalność, wykazując poza swe czasowe zadania ekspozytury
krajowe, ustanawiając delegatów, zarówno na ziemiach polskich,
jak i zagranicą. Zadaniem ich jest wspomaganie Komitetu w gro-
madzeniu zbiorów wojennych dla Polskiego Archiwum i Muzeum Wo-
jny, które po wojnie złożone będą w jednym miejscu naszego
życia kulturalnego. Komitet P.A.W. posiada już swe ekspozytury
w Krakowie /przewodniczący kons. Dr. St. Tomkowski/, w Poznaniu
/przew. prof. Dr. St. Karłowicz/, w Górnym Śląsku /przew. Dr. J. Domański/
i w Trybunale szwajcarskim /przew. prof. J. Kallendach/, a nie-
mniej posiada także ekspozytury we Lwowie pod egidą Towarzystwa
Historycznego, a pod przewodnictwem prof. Dra L. Finkla.
Komitet szwajcarski ma szczególne znaczenie w organizowaniu
P.A.W., podjęto jako organizatorstwa w tych krajach, a który-
mi w skutek wojny bezpośrednio znaczenie się jest dla nas będą
kupnie wykonane, bądź znaczenie pośrednie. W tym jest or-
ganizowanie ekspozytur w Pradze i w Zakopanem. Ponadto ustanow-
wił Komitet szereg delegatów w zagranicę i w wielu miej-
scowościach Austro-Węgier.

Zadaniem materiałów archiwalnych warstwą z dniem każdym, obod
nie we wszystkich dziedzinach równomiernie. Najbardziej przedstawi
się dalej o s a o p i a m, dzięki życzliwej pomocy ze strony
prasy polskiej, która udziela Komitetowi bezpłatnie swych słu-
żeb.

GŁOS NARODU Nr.517/XVIII z 12.X.1915:

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE otrzymało ostatnimi czasy szereg cennych darów. Do wzbogacenia zbiorów przyczynili się m.i.: Eksc.Marszałkowa Niezabitowska, Radca Dworu Dr.Tadeusz Pilat, Radca Dworu Dr.Juliusz Twardowski, Płk.Józef Haller, Prof.Dr. Alfred Halban, Dyr.Stanisław Bal, Insp.Piotr Kasprzycki i in. Artysta-rzeźbiarz p.Kazimierz Chodziński ofiarował, prócz innych swych dzieł, piękny biust brygadiera Piłsudskiego, Komitety wychodzące w Pradze, Salzburgu, Czasławiu, złożyły w P.A.W.swoje archiwalia, cenne zaś materiały nadesłało Koło praskie Samarytania polskiego. W dziale czasopism uzyskało P.A.W.bezpłatnie: "Dziennik Narodowy" /Piotrków/, "Gazetę Polską" /Dąbrowa/, Pracę Narodową /Zakopane/, "Górnoślązaka" /Katowice/ i "Życie Nowe" /Wiedeń/.

Na cele P.A.W.nadesłali w sierpniu datki pieniężne Dr.B. Ambroziewicz, X W.Bilski, JE hr.R.Potocka, Ks.A.Lubomirska, hr. K.Fredrowa, Kl.hr.Dzieduszycki, St.hr.Konarski, X.J.Głęb, H.Horodyska, J.Hryniewiczówna, Dr.M.Janelli, Fr.Jordan, Koło Nauczycieli Szkół Wyższych, Dr.Z.Słuszkiewicz, M.Stecka, Radca A.Stefanowicz, Dr.St.Warteresiewicz, Dr.R.Żurakowski, Dr.T.Nacher, H.Grossmannowie.

Wszystkim ofiarodawcom składa Komitet P.A.W.gorące podziękowanie. Dary w materiałach /archiwalnych/i muzealnych/ oraz datki pieniężne przyjmuje Komitet wiedeński P.A.W.: Wiedeń I, Wallnerstr.1a mezz.codziennie od 11-1.

GŁOS NARODU Nr.534/XXIII z 29.X.1915:

Ze Lwowa:

W tych dniach odbyło się w gimnazjum Franciszka Józefa zebranie celem założenia we Lwowie miejscowego Komitetu POLSKIEGO ARCHIWUM WOJENNEGO. Obradom przewodniczył rektor Dr. Kazimierz Twardowski, który zagajając zebranie, wskazał na ważność zadań i prac Komitetu, jedynej dziś obejmującej całość Polski instytucji naukowo-kulturalnej, która mimo ciężkich warunków, stale i pomyślnie się rozwija. Mówca zauważył, że wskutek powrotu do kraju większej części członków Zarządu okazało się koniecznym przenieść jego siedzibę z Wiednia do Lwowa.

Następnie przewodniczący Zarządu, Dr.Władysław Semkowicz złożył sprawozdanie z dotychczasowej działalności Komitetu.

REKLAMOWA KARTKA KORESPONDENCYJNA /z wizerunkiem żołnierza kreślącego coś w notatniku/:

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE, Lwów ul. Lelewela 5

Polskie Archiwum i Muzeum wojenne powstało w tym celu, aby zbierać i przechowywać dla potomności wszelkie pamiątki udziału Polaków w wojnie światowej. Należy się spodziewać, że do pomnożenia jego zbiorów przyczynią się przede wszystkim ci, co osobiście uczestniczą w wielkich zmaganiach się ludów. Między innymi gromadzi Polskie Archiwum i Muzeum Wojenne ilustracje życia żołnierskiego i zniszczonych wojną okolic /fotografie i rysunki, także karykaturalne/, anegdota i pieśni wojenne /teksty i melodie/, napisy nagrobkowe, zapiski i wspomnienia żołnierskie /na żądanie wysyła się instrukcję objaśniającą, jak je pisać należy/, pisma okopowe i inne tego rodzaju dokumenty i pamiątki.

"GŁOS NARODU" Nr. 43/XXXIV z 24.I.1916:

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE

Zarząd Polskiego Archiwum Wojennego, mający siedzibę we Lwowie, przeniósł się do nowego lokalu przy ul. Lelewela 5, parter.

"GŁOS NARODU" Nr. 56/XXIV z 1.II.1916:

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE

Zarząd Polskiego Archiwum Wojennego, nie rozporządzając dostatecznymi funduszami na zakupno książek, mających związek z wojną i ze sprawą polską, apeluje do ofiarności Szanownych P.T. Autorów, Wydawców i Nakładców, by raczyli zasilać jego zbiory swymi wydawnictwami, nadsyłając egzemplarze gratisowe. Łaskawym ofiarodawcom za poparcie celów P.A.W. Zarząd już z góry głęboką wyraża wdzięczność. Adres: Polskie Archiwum Wojenne, Lwów, ul. Lelewela 5.

"GŁOS NARODU" Nr. 72/XXIV z 10/2.1916:

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE:

Na liczne zapytania podajemy do wiadomości, że istniejące od roku Komitety Polskiego Archiwum we Wiedniu /I Wallnerstr. 1a/ i we Fryburgu szwajcarskim są ekspozyturami tej samej instytucji, której Zarząd centralny ma obecnie siedzibę we Lwowie /Lelewela 5/. Ostatnimi czasy powołał Zarząd do życia szereg nowych delegatur, tak zagranicą, jak i na ziemiach polskich. Zagranicą powstały nowe delegatury w Rotterdamie i w Konstantynopolu, w Galicji do dawniej istniejących ekspozytur /w Krakowie, Tarnowie, Przemyślu, Zakopanem, Samborze i Krośnie/ przybyły delegatury w Bochni, Łańcucie, Rzeszowie, Jarosławiu, Tarnobrzegu, Nowym Targu, Nowym i Starym Sączu, Jasle, Sanoku, Dobromilu, Stryju i Stanisławowie. W Królestwie Polskim /pod zarządem austriackim/ pracują delegaci P.A.W. w Dąbowie górniczej, Jędrzejowie, Kielcach, Piotrkowie, Radomiu, Lublinie i Chełmie.

POLEKIE ARCHIWUM WOJENNE, Lwów ul. Lelwela 5

Polekie Archiwum i Muzeum wojenne powstało w tym celu, aby
zbiór i przechowywać dla potomności wszelkie pamiątki i
Polek w wojnie światowej. Należy się spodziewać, że do pomno-
nie jego zbiorów przyczynią się przede wszystkim ci, co oca-
oie noszących w wielkich zamienach się ludów. Nigdy innymi
gromadzi Polekie Archiwum i Muzeum wojenne ilustracje i
niekiedy i aneksy wojny okolic / fotografii i rysunków,
także karykatury, aneksy i pisma wojenne / kreski i me-
dye, mapy mapy, kreski i wspomnienia kolek /
zdarzenia wyjątkowe, jak i inne twórczości i pamiątki.
zy, pisma okopowe i inne twórczości i pamiątki.

"GEOS NARODU" Nr. 43 / XIV z 24.1.1916

POLEKIE ARCHIWUM WOJENNE

Zarząd Polekiego Archiwum wojennego, mający siedzibę we
Lwowie, przenosi się do nowego lokalu przy ul. Lelwela 5,
parter.

"GEOS NARODU" Nr. 56 / XIV z 1.11.1916

POLEKIE ARCHIWUM WOJENNE

Zarząd Polekiego Archiwum wojennego, nie rozporządza-
jąc dostatecznymi funduszami na zakupno książek, mających związek
z wojną i ze sprawą polską, apeluje do ofiarności Państwa
i T. Autorów, Wydawców i Księgarzy, by raczyli zasłać jego
zbiory swymi wydaniami, nadając im odpowiednie adresy.
Zaskawym ofiarowcom za poparcie celów P.A.W. Zarząd już z go-
ry wypłać wyraża wdzięczność. Adres: Polekie Archiwum wojen-
ne, Lwów, ul. Lelwela 5.

"GEOS NARODU" Nr. 72 / XIV z 10.2.1916

POLEKIE ARCHIWUM WOJENNE

Na liście zapytania podjęty do wiadomości, że istnieje
od roku Komitety Polekiego Archiwum we Wiedniu i Wollnerstr.
1a i we Fryburgu szwajcarskim od ekspozytami tej samej in-
stytucji, której zarząd centralny ma obecnie siedzibę we Lwo-
wie / Lelwela 5. Ostatnimi czasy powołał Zarząd do życia sze-
reg nowych delegatów, tak zagranicą, jak i na ziemiach pol-
skich. Zagranicą powołano nowe delegatury w Rotterdamie i w
Konstantynopolu, w związku do dawnej istniejącej ekspozytur
w Krakowie, Tarnobrzegu, Przemyslu, Zakopanem, Samborze i Krosnie
przychyły delegatury w Bochni, Łanochach, Rzeszowie, Jarosławiu,
Tarnobrzegu, Nowym Targu, Nowym Sączu, Jasle, Samborze, Do-
brzynie, Stryku i Stanisławowie. W Krosnie Polekim / pod za-
rządem austriackim / pracują delegaci P.A.W. w Dębolicach,
Łęka, Włocławku, Piotrkowie, Radomiu, Lublinie i Górnym.

"GŁOS NARODU" Nr.297/XXIV z 13.VI.1916

Wiadomości z Warszawy:

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE

"Polskie Archiwum Wojenne" w Warszawie, zorganizowane jako Wydział przy Towarzystwie Miłośników Historii, urządziło w kamienicy książąt Mazowieckich przy rynku Starego Miasta zebrania informacyjne dla przedstawicieli prasy oraz instytucji społecznych, zawodowych i kulturalnych, pragnąc zainteresować jaknajszersze koła zakresem swej działalności i sprawą projektowanego na przyszłość Centralnego Archiwum Wojennego. Zebraniu przewodniczył prof. Józef Kellenbach. Po zaznajomieniu zebranych przez p. Piwarskiego z dotychczasową działalnością istniejących już polskich archiwów wojennych w Wiedniu, we Lwowie i w Fryburgu oraz po wykazaniu konieczności takiego archiwum w Warszawie, potoczyła się ożywiona dyskusja na temat środków gromadzenia wszelkiego rodzaju przyczynków do dziejów obecnej wojny światowej na ziemiach polskich. W sprawie tej będą opracowane przez komisję Wydziału archiwum specjalne instrukcje i odezwy, które będą rozesłane do wszystkich instytucji społecznych, kulturalnych i zawodowych w Warszawie, oraz na prowincji, w celu uzyskania dla archiwum wszędzie ofiarnych i gorliwych zbieraczy przyczynków doby bieżącej.

"GŁOS NARODU" Nr.369/XXIV z 1.VIII.1916:

Sprawozdania szkolne dla Polskiego Archiwum Wojennego:

Zarząd P.A.W. we Lwowie zwraca się z uprzejmą prośbą do dyrekcji wszystkich szkół i zakładów naukowych w kraju o łaskawe nadesłanie do zbiorów P.A.W. sprawozdań za r. 1915/16, o ile obecnie zostały wydane. Posiadanie powyższych sprawozdań przyczyni się waleń do pomnożenia materiałów, dotyczących historii szkolnictwa polskiego w czasie wojny, a przechowywanych w P.A.W., które dąży do tego, aby późniejszym dziejopisom dostarczyć dokumentów w zakresie jak najbardziej wyczerpującym. Adres Polskiego Archiwum Wojennego: Polskie Archiwum Wojenne, Lwów, ul. Lelewela 1.5.

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE

Otrzymujemy następujące pismo:

Wojna światowa powołała do życia szereg nowych instytucyj na różnych polach działania. Do instytucyj kulturalno-naukowych, które byt swój zawdzięczają wojnie, należy istniejące od półtora roku Polskie Archiwum Wojenne. Założone pod protektoratem uczonych /O.Balzer, K.Chłędowski, L.Finkel, J.Kallenbach, K.Kostanecki, K.Twardowski, B.Ulanowski/, którzy uznali potrzebę i ważność gromadzenia pamiątek i dokumentów, wyświełtających rolę Polski w wojnie wświatowej, rozwija się P.A.W.stale pomyślnie.

Dziś po półtorarocznym istnieniu liczy P.A.W.kilkadziesiąt ekspozytur, z których część przypada na kraje zagraniczne, gdzie skrętnie zbiera się głosy prasy w sprawie polskiej i pamiątki z życia i działalności Polaków w dobie wojny. Prócz delegatur w Berlinie, Budapeszcie, Sofii, Konstantynopolu, dalej w Hadze, Kopenhadze, Sztokholmie i Bukareszcie, posiada P.A.W.dwa komitety, we Wiedniu i we Fryburgu szwajcarskim. Komitet wiedeński pod kierunkiem radcy dworu K.Łozińskiego pracuje głównie nad kompletowaniem prasy polskiej i niemieckiej, fryburski zaś pod przewodnictwem prof.S.Dobrzyckiego prócz gromadzenia zbiorów na obszarze Szwajcarii pośredniczy w akcji z innymi krajami zagranicznymi. Drzeważna część delegatur przypada na ziemie polskie. Galicja i część Królestwa Polskiego, pozostająca w okupacji austriackiej, pokryta jest siecią delegatur, którymi kieruje bezpośrednio komitet P.A.W.we Lwowie, pełniący zarazem funkcje Centralnego Zarządu całej organizacji pod kierunkiem dra Władysława Senkowicza.

W początkach bieżącego roku akcja ta rozszerzyła się na resztę Królestwa Polskiego, ~~pozostając~~ powstała Dzięki inicjatywie prof.J.Kallenbacha w łonie warszawskiego Towarzystwa Miłośników Historii Komisja P.A.W.z zakresem działania na teren okupacji niemieckiej Królestwa. W toku jest organizacja komitetu litewskiego w Wilnie, Śląsk i Poznań mają od początku delegatury. Tak tedy P.A.W.jest dziś instytucją ogólnopolską, obejmującą całość ziem polskich. Niestety, pożyteczna i ważna dla przyszłości działalność jego natrafia na szereg trudności. Podczas gdy gdzieindziej rządy państwowe łożą na gromadzenie zbiorów wojennych wysokie sumy, u nas cała praca opiera się na dobrej woli i ofiarności nielicznych jednostek. Lecz datki prywatne i ~~ważne~~ ważne zasiłki /m.i.T-wa popierania nauki polskiej/ nie są zdolne pokryć znacznych wydatków połączonych z akcją zakreśloną na tak szerokie rozmiary. Celem zdobycia potrzebnych funduszy urządziły komitety fryburski i lwowski szereg aktualnych odczytów naukowych, przeznaczając część dochodu na cele dobroczynne. Z wydatną pomocą pospieszył P.A.W. radca dworu przy ministerium dla Galicji dr.Juliusz Twardowski, udzielając na jego cele znaczniejszego zasiłku. Wzrastające z rokowiem organizacji potrzeby i wydatki wymagają stałej pomocy społeczeństwa, która w warunkach naszych zastąpić winna opiekę państwową.

Skoro istnieje instytucja, której celem jest gromadzenie i przechowywanie dla potomności źródeł współczesnej chwili, obowiązkiem jest wszystkich tę instytucję, jako ważną placówkę narodową, wszechstronnie popierać i wzbogacać.

Polskie Archiwum Wojenne zbiera: Czasopiisma polskie i obce, te ostatnie, o ile zajmują się Polską i Polakami; książki, broszury, druki ulotne, odczwy, obwieszczenia, afisze, programy, zaproszenia, kłapsyory i inne druki związane z chwilą wojenną, pamiątki, wspomnienia i zapiski, listy i karty polowe żołnierzy polskich i osób, które osobiście przeżywały wypadki wojenne. Na żądanie wysyła Zarząd P.A.W. instrukcję dla piszących i prowadzących dzienniczki. Papiery urzędowe i rękopisy, dotyczące się działalności polskich komitetów narodowych o charakterze politycznym i społecznym, organizacji militarynych, uchodźstwa wojennego etc. Pieśni wojenne i napisy nagrobkowe; wszelkie ilustracje, jakoto fotografie z miejsc dotkniętych wojną, zwłaszcza zniszczonych budynków i okolic, rysunki poważne i karykaturalne, widokówki, znaczki pocatowe, bony wojenne, odznaki, medale, pieczętki, mapy, rzeźby i obrazy, plakiety, utwory autyczne etc.; Szczególnie gromadzi P.A.W. wszelkie pamiątki i dokumenty tyczące się Legionów Polskich, fotografie Legionistów, ilustracje życia obozowego, pisma okopowe, pieśni wojenne /niedrukowane/, odprawy i rozkazy dzienne, mapy i plany sytuacyjne etc.

Datki i materiały przyjmują następujące składnice Polskiego Archiwum Wojennego: 1. Zarząd P.A.W. we Lwowie /ul. Lelewela 5/. 2. Składnica P.A.W. w Krakowie /Akademia Umiejętności/ 3. Komisja P.A.W. w Warszawie /Tow. Miłośników Historii, Stary Rynek 41/. 4. Komitet P.A.W. w Wiedniu /Polnisches Kriegsarchiv, Wien I Wallnerstr. 1a/. 5. Komitet P.A.W. w Fryburgu /Suisse, Fribourg-Peyrolles 70/.

№ 38/1917 z 14/11/17

Polskie Archiwum Wojenne zwraca się do ogółu społeczeństwa, a w szczególności do posiadaczy dóbr książeczki, rękopisów, zajętych przy opadawie strachu, administratorów ziem i ziemskich, wójtów i innych funkcjonalistów, o przekazanie do zbiorów P.A.W. fotografii, niszczonych wojną okolic, w szczególności kościołów, dworów, pałaców, widoków krajoznawczych, ulic, placów, ogrodów i ważniejszych budynków etc. Do każdej fotografii dołączyć należy szczegółowy opis przedmiotu fotografii, oraz podać czas wykonania. Adres P.A.W. Kraków, ul. Szewkowska 17 /siedz. Akademii Umiejętności/.

№ 369/1917 z 1/3/1917

Sprzedażia okolicznościowa dla Polaków w Archiwum Wojennym

Zarząd P.A.W. we Lwowie zwraca się z uprzejmą prośbą do rejencji, uniwersyteckich i zakładów naukowych w kraju o przekazanie do zbiorów P.A.W. sprzedawek z r. 1915/16, o ile takie nie zostały wydane. Posiadaciele powyższych sprzedawek mogą się wnieść do pomnożenia materiałów, dotyczących historii i geologii polskiego w czasie wojny, a przechowywanych w P.A.W. W celu tego, aby pomóc w tym dziełach, proszę dostarczyć materiały w zakresie jak najbardziej wychodzących. Adres P.A.W. Polskie Archiwum Wojenne, lwów, ul. Lelewela 1.5.

GŁOS NARODU

Nr. 491/XXV z 6.X.1916:

Polskie Archiwum Wojenne w Krakowie.

Zarząd P.A.W., gromadzącego dokumenty i pamiątki udziału Polaków w wojnie światowej, przeniósł swą siedzibę ze Lwowa do Krakowa, gdzie zbiory jego znalazły tymczasowe przechowanie w Akademii Umiejętności, co wszakże nie przesądza sprawy ich ostatecznego przeznaczenia i umieszczenia. We Lwowie pozostał tylko komitet miejscowy, oprócz którego istnieją w ramach organizacji: Komitet P.A.W. we Wiedniu i Fryburgu zwajcarskim, komisje P.A.W. przy T-wie miłośników historii w Warszawie, oraz szereg delegatur na ziemiach polskich i zagranicą. W sprawach P.A.W. zwracać się należy do kierownika Zarządu prof. dra Władysława Semkowicza, Kraków, Podwale 2, lub Akademia Umiejętności.

Nr. 537/XXV z 31.X.1916:

O fotografii Legionistów dla Polskiego Archiwum Wojennego

Zarząd P.A.W., gromadząc m.i. materiały do dziejów Legionów Polskich, zwraca się do Szanownej P.T. Publiczności z gorącą prośbą o łaskawe nadsyłanie do zbiorów tejże instytucji fotografie legionistów. Fotografie należy zaopatrzyć w krótką notatkę, zawierającą najważniejsze daty, dotyczące życia i czynów legionisty /rok i miejsce urodzenia, szkoły, zajęcie przed wojną, data wstąpienia do Legionów, brygada, pułk, baon, kompania, udział w wojnie, stopień wojskowy, ew. odznaczenie itp./. Zarząd Archiwum pragnie tą drogą pomnożyć i uzupełnić swój dotychczasowy zbiór fotografii legionistów, który będzie cenną i drogą pamiątką na rodową i już zgóry za każdy przyczynek wyraża przysługą ofiarodawcom szczerą wdzięczność i serdeczne podziękowanie. Przesyłki należy skierować do głównych komitetów i składnic P.A.W., których adresy są następujące: Zarząd P.A.W. Kraków /Akad. Umiej./, Komitet P.A.W. w Wiedniu /Polnisches Kriegsarchiv/ Wien I Wallnerstr. 1a, Komitet P.A.W. Włwów, ul. Lelewela 1.5.

Nr. 38/XXV z 14/2.1917:

Polskie Archiwum Wojenne zwraca się do ogółu społeczeństwa, a w szczególności do pp. właścicieli dóbr ziemskich, inżynierów zajętych przy odbudowie kraju, burmistrzów miast i miasteczek, wójtów i innych życzliwych osób z gorącą prośbą o nadsyłanie do zbiorów P.A.W. fotografii zniszczonych wojną okolic, w szczególności kościołów, dworów, pałaców, widoków zrujnowanych miast, ulic, placów, większych i ważniejszych budynków etc. Do każdej fotografii dołączyć należy szczegóły objaśniające przedmiot fotografii, oraz podać czas zniszczenia. Adres P.A.W. Kraków, ul. Sławkowska 17 /gmach Akademii Umiejętności/.

~~Nr. 369/XXVI z 1/8.1916:~~~~Sprawozdania szkolne dla Polskiego Archiwum Wojennego.~~

~~Zarząd P.A.W. we Lwowie zwraca się z uprzejmą prośbą do dyrekcji wszystkich szkół i zakładów naukowych w kraju o łaskawe nadesłanie do zbiorów P.A.W. sprawozdań za r. 1915/16, o ile obecnie zostały wydane. Posiadanie powyższych sprawozdań przyczyni się walnie do pomnożenia materiałów, dotyczących historii szkolnictwa polskiego w czasie wojny, a przechowywanych w P.A.W., które dąży do tego, aby późniejszym dziejopisom dostarczyć dokumentów w zakresie jak najbardziej wyczerpującym. Adres P.A.W.: Polskie Archiwum Wojenne, Lwów, ul. Lelewela 1.5.~~

GŁOS NARODU Nr.7/XXVz 8.I.1917

Praca wojenna Polek

Zarząd Polskiego Archiwum Wojennego nadesłał nam odezwę "Do kobiet polskich", z której powtarzamy poniżej główne ustępy:

Przyszła historia losów Narodu w dobie wojny światowej nie byłaby pełna, gdyby nie uwzględniła czynów i pracy kobiety polskiej. W tej myśli zwracamy się do Was, kobiety polskie, oddające się pracy społecznej i narodowej, kulturalnej i humanitarnej, z prośbą o dostarczenie materiału, któryby pozwolił stworzyć obraz całokształtu pracy Waszej.

Niechaj pomoc niesiona walczącym i rannym, pomoc rodakom pozostającym w krajach okupowanych, lub wiodącym życie tułacznie na obczyźnie, pomoc niesiona internowanym, dzieciom bezdomnym sierotom i rodzinom poległych, dalej współpraca około odbudowy kraju, prace teoretyczne, naukowe, jakoteż prace polityczne, ideowe, organizacyjne i agitacyjne, dokonywane przez kobiety nasze, niechaj wszystkie te prace znajdą miejsce w historii współczesnej wojny, która dla sprawy polskiej ma tak doniosłe znaczenie. Chodzi tu nie tylko o suchy materiał liczbowych wykazów, ale też o historię, warunki, trudy i ułatwienia, wśród jakich dane instytucje powstały i rozwijały się. Obok takiego tego zaś prosimy o cyfrowe wykazy ilości i jakości pracy - wykazy uczestniczek i ich fotografie.

Zwracamy się przede wszystkim do inicjatorek, przewodniczących i kierowniczek danych instytucyj, ich oddziałów, sekcji itp., w dalszym ciągu organizatorek grup pomocniczych dla prac ideowych, zmierzających do ziszczenia ideałów narodowych, tudzież do poszczególnych jednostek, które samoistnie podjęły jakiś kierunek lub dział pracy w powyższym znaczeniu, z prośbą o nadsyłanie sprawozdań drukowanych i rękopiśmiennych, wydanych odezw i druków, oraz materiałów wyświełających ich działalność.

Materiały powyższe należy nadsyłać do Zarządu P.A.W. Kraków gmach Akademii Umiejętności, ul. Sławkowska 17, albo do Komitetu P.A.W. we Lwowie /Lelewela 5/. Można je też składać na ręce ~~nie~~ delegatów, którzy z ramienia P.A.W. pracują w różnych miejscowościach na ziemiach polskich oraz zagranicą, a których adresy wskaże na żądanie Zarząd. Archiwum Wojenne otworzy z zebranych dokumentów dział, który posłuży do wydania dzieła o działalność kobiety polskiej w czasie wojny. Komitet redakcyjny, do którego wejdą reprezentantki wszelkich kierunków i działów pracy kobiecej w czasie wojennym, zajmie się wydawnictwem przyszłego dzieła, które odpowiednio zasilone i poparte przez całe społeczeństwo, będzie stanowić trwały pomnik pracy odrodzonej Polski.

Za Zarząd Polskiego Archiwum Wojennego:
Prof. Dr. Władysław Semkowicz, przewodniczący,
Dr. Janę Bystron, sekretarz.

GŁOS NARODU

Nr.120/XXV z 23.V.1917:

Wiedeński Komitet Polskiego Archiwum Wojennego przeniósł z dniem 10.bm.swój lokal z I Wallnerstr.1a na I Helferstorferstr.5, I.p. /Biuro przydziałne N.K.N./.

Nr.142/XXV z 16.VI.1917:

Polskie Archiwum Wojenne.

Pojawiło się świeżo sprawozdanie P.A.U.z dwuletniej działalności tej instytucji naukowej /1915-1916/, która postawiła sobie za cel zbierać i skupiać dla przyszłego dziejopisarstwa dokumenty i pamiątki, dotyczące sprawy polskiej i udział Polaków w wojnie światowej.

Nad rozwojem P.A.W.ozuwa prezydium honorowe, którego skład wchodzi wybitni przedstawiciele nauki polskiej: Prof.Dr.Oswald Balzer, ks.Biskup Dr.Władysław Bandurski, Dr.Kazimierz Chłędowski, Prof.Dr.Ludwik Finkel, Prof.Dr.J.Kallenbach, Prof.Dr.Kaz. Kostanecki, Prof.Dr.Kaz.Twarowski i Prof.Dr.Bol.Ulanowski.

Kierownictwo spoczywa w rękach Zarządu, na którego czele stoi Prof.Dr.Władysław Semkowicz jako przewodniczący i Dr.Jan Bystro jako sekretarz. Sprawozdanie uzasadnia bliżej potrzebę takiej centralnej instytucji, oraz przedstawia jej organizację, która objęła siecią swych kilkudziesięciu ekspozytur znaczną część ziem polskich i zagranicy. Praca Zarządu zmierza ku temu, aby stworzyć ognisko archiwalne, mające uchronić od rozproszenia ogromny, a niewskazywany dla nas ważny materiał historyczny, dotyczący wojny, ognisko, mające wchłonąć z czasem i zjednoczyć archiwalia "wojennych" instytucji, bezpośrednio lub pośrednio służących sprawie polskiej w okresie wojny, z której rodzi się jedność i niepodległość Polski. Tak pojęty zbiór stać się winien własnością Narodu, winien też być po wojnie złożony w darze Stolicy państwa polskiego.

Sprawozdanie kasowe Zarządu oraz komitetu lwowskiego, wiedeńskiego i fryburskiego wykazuje ogólny przychód w sumie 12.146 Kor.76 hal., rozchód zaś w sumie 10.653 Kor.14 hal.

Fundusze czerpie P.A.W.ze składek prywatnych i subwencji. Wykaz bieżących czasopism skompletowanych od początku wojny przekracza cyfrę 200. W dodatku do sprawozdania zamieszczone są: 1.Instrukcja dla delegatów i Komitetów lokalnych P.A.W. 2. Instrukcja dla piszących wspomnienia, zapiski i pamiętniki. 3. Odezwa i kwestonariusz w sprawie zbierania materiałów do wojennego folkloru /wojennych zwyczajów ludowych/. P.A.W.nie tylko zbiera gotowe materiały, które przynosi wojna, ale daje inicjatywę do tworzenia nowych, starając się zwłaszcza modne dziś a przeważnie mało wartościowe pamiętnikarstwo skierować na takie tory, aby z nich kiedyś nauka miała rzeczywisty pożytek.

Zarząd P.A.W.ma tymczasem siedzibę w Krakowie i mieści się w gmachu Akademii Umiejętności /ul.Sławkowska 17/.

Nauka, literatura, sztuka.

„CELE I ZADANIA POLSKIEGO ARCHIWUM WOJENNEGO”
Kraków 1917.

Broszura powyższa przedstawia cele i kreśli zadania istniejącej od początku wojny instytucji, która gromadzi dla przyszłego dziejopisarstwa dokumenty i pamiątki z obecnej wojny w odniesieniu do sprawy polskiej i losów narodu. Prócz sprawozdania z dotychczasowej działalności Zarządu, podaje ona wykaz materiału, wchodzącego w zakres zbiorów. W dodatku są zamieszczone 3 instrukcje: 1/ dla delegatów P.A.W.; 2/ dla piszących pamiętniki, wspomnienia i dzienniki wojenne; 3/ dla zbierających materiały z zakresu ludoznawstwa wojennego.

Przystępna cena /K 1.50/, z której czysty dochód przeznaczony na cele P.A.W., umożliwi każdemu zapoznanie się z zadaniami tej tak ważnej i pożytecznej instytucji. Skład główny w Księgarni Gebethnera i Wolffa.

Skorogłowa wyżej przedstawia dla zbiorów Polskiego Archiwum Wojennego: wspomnienia i zapiski wojenne, rozkazy i obywatelskie, listy i pisma żołnierskie, obrazy i rysunki, fotografie legendarzy, portrety bohaterów żyjących i zmarłych, jennych, zdjęcia z wojny, z życia obozowego, mapy i plany bitew, pisanki, plakaty, broń i mundury polskie. Zarząd wydał na ten cel broszurę informacyjną, w której bliższych wyznaczył, w jaki sposób należy zbierać i przysyłać materiały do Polskiego Archiwum Wojennego.

Adres Zarządu Polskiego Archiwum Wojennego: Kraków, Akademicka 17, k. 1, przy gmachu Urzędu 12-3.

Za Zarząd Polskiego Archiwum Wojennego: Prof. Dr. Władysław S. K. o. w. i. o. g., przewodniczący; Władysław St. Bytański, sekretarz.

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE

Zarząd Archiwum komunikuje nam: Legiony chlubnie spełniły swe szczerne posłannictwo, dodając do łańcucha wiekowej walki o niepodległość narodu nowe ognisko ofiarne. Odradzająca moc tej krwawej ablucji spłynie na przyszłe pokolenia, trzeba im tylko przekazać jak najpełniejszy zasób materiału historycznego, który we właściwym świetle przedstawia prawdę dziejową, wolną od wszelkiej skazy i fałszu. W tej myśli od początku wojny pracuje Polskie Archiwum i Muzeum Wojenne, instytucja o charakterze wyłącznie naukowym, mająca na celu ratować od **zatrafy i rozproszenia**, skupiać i otaczać troskliwą opieką pamiątki i dokumenty współczesnej doby, celem stworzenia zbioru, który po wojnie, złożony w darze stolicy Polski, stanowić będzie pomnik doli i niedoli obecnego pokolenia. Tymczasowo korzysta Polskie Archiwum Wojenne, mające już rozgałęzioną organizację w całej Polsce, z gościny Akademii Umiejętności w Krakowie, a kierownictwo jego, spoczywające w rękach ludzi nauki, daje zupełną gwarancję rzetelnego spełnienia tych zadań. Lecz do osiągnięcia celu potrzeba czynnego współdziałania tych, którzy sami kładli cegiełki pod budowę **gmachu** dziejów współczesnych. Tu czeka ich dalsze zadanie i niemniej ważny obowiązek wobec przyszłych pokoleń. Zarząd Polskiego Archiwum Wojennego zwraca się przeto do byłych legionistów, ich rodzin i wogóle do całego społeczeństwa z gorącym apelem o jak najwydatniejsze poparcie jego usiłowań. Niechaj wszyscy miłośnicy pamiątek polskiego "Dzisiaj" zechcą z miłości dla polskiego - da Bóg - jaśniejszego "Jutra", powierzyć je naszemu Archiwum, na własność lub w depozyt. Tam znajdą one lepszą i bezpieczniejszą przystań, niż w prywatnym przechowaniu, gdzie prędzej czy później narażone być mogą na zapomnienie i zatrąę, tam też jedynie spełniać będą mogły w przyszłości swoje społeczne i narodowe zadanie, jako materiał dziejopisarski.

Szczególną wartość przedstawiają dla zbiorów Polskiego Archiwum Wojennego pamiątki, wspomnienia i zapiski wojenne, rozkazy i odprawy wojskowe, odezwy i pisma żołnierskie, obrazy i rysunki, fotografie legionistów /z podaniem szczegółów życiowych i losów wojennych/, zdjęcia scen rodzajowych z życia obozowego, mapy i plany bitew, pieczętki, odznaki i ordery, wreszcie broń i mundury polskie. Zarząd wysyła na żądanie bezpłatnie broszurę informacyjną i udziela bliższych wyjaśnień, wskazując adresy swoich delegatów miejscowych, ustanowionych w całej Polsce i przyjmujących dary dla Polskiego Archiwum Wojennego.

Adres Zarządu Polskiego Archiwum Wojennego: Kraków, Akademia Umiejętności, ul. Sławkowska 17, I. p., godziny urzędowe 12-2.

Za Zarząd Polskiego Archiwum Wojennego: Prof. Dr. Władysław S e m k o w i c z, przewodniczący; Dr. Jan St. B y s t r o Ń, sekretarz.

HOJARIŚ ACHIWUM WOJENNE

Zarząd Archiwum Komunikuje nam: Legiony ochotnicze specjalny
 we specjalne poselstwo, dobiegając do zachowania wiarygodności
 niepodległość narodu nowego państwa. Odrzucając moc tej
 krzywej słońca epizy nie na przyszłość, trzeba im tylko
 przekazać jak najpełniejszy zaszczepienie historycznego, który
 we właściwym świetle przedstawia przeszłość, wojnę o weso-
 kiej śmieszności i fałszu. W tej chwili od przeszłości wojny polskiej
 Archiwum i Muzeum wojenne, kładąc o charakterze wyjątkowo nar-
 kowym, mając na celu ratować od zapomnienia i rozproszenia, skłania i
 otaczać troskliwą opieką pamięć i dokumenty wyjątkowo dobre,
 celem stworzenia zbioru, który po wojnie, chociaż w czasie wojny
 Polski, stanowiłby dowód i nieodwołalną świadomość pokoleń.
 Tymczasowo kierując Polskie Archiwum wojenne, mając już rozcią-
 zione organizację w całej Polsce, z siedzibą w Akademii Umiejętności
 w Krakowie, a kierownictwo jego, spoczywające w rękach ludu nar-
 ki, daje zupełnie gwarancję rzetelnego opiewania tych zdarzeń. Jest
 do osiągnięcia celu potrzeba czynnego współdziałania tych, którzy
 sami posiadają cenne podane zasoby i materiały. Tu
 czeka ich dalsze zadanie i nie mniej ważny obowiązek wobec przy-
 szłych pokoleń. Zarząd Polakiego Archiwum wojennego zwraca się
 przede do byłych legionistów, do rolników i wojska do całego spo-
 łeczeństwa z gorącym apelem o jak najwydatniejszą pomoc. Jest
 właśnie. Niechaj wszyscy miłośnicy pamięci polskiej "dają"
 trochę z miłości dla polskiego - da bog - "życiowego" "życia".
 powierzyć je naszemu Archiwum, na własność lub w depozyt. Tam naj-
 że one będą i bezpieczniej przetrwać, niż w prywatnym przecho-
 waniu, gdzie przedmiot czy podobny narazony był może na zapomnienie
 i zniszczenie, tam też jedynie spełnić będą mogły w przyszłości swoje
 społeczne i narodowe zadanie, jako materiał datujący.

Szczególną wartość przedstawiają dla zbiorów Polakiego Ar-
 chiwum wojennego pamiętniki, wspomnienia i zapiski wojenne, rozkazy
 i obywateli wojenne, obrazy i plakaty żołnierskie, obrazy i rysunki,
 fotografie legionistów z podaniem szczegółów życiowych i losów wo-
 jennych, zdjęcia scen rodzajowych z życia obywateli, mapy i plany
 bitew, plakatki, obrazy i obrazy, wreszcie broń i mundury pol-
 skie. Zarząd wysyła na szczebel bezpłatnie proszę informacyjną i
 dane bliższych wyjątków, wskazując adresy swoich delegatów
 miejscowych, ustanowionych w całej Polsce i przystających dary dla
 Polakiego Archiwum wojennego.

Adres Zarządu Polakiego Archiwum wojennego: Kraków, Akademia
 Umiejętności, ul. Szawłowska 17, I p., kabinę nr 12-2.
 Za Zarząd Polakiego Archiwum wojennego: Prof. Dr. Władysław
 Semkowicz, przewodniczący; Dr. Jan St. Bystrzycki, sekretarz.

"GŁOS NARODU" Nr.235/XXVI z 19.X.1918

O dokumenty i pamiątki legionowe

Do powracających legionistów zwraca się Zarząd Polskiego Archiwum i Muzeum Wojennego z gorącą prośbą o składanie w zbiorach jego wszelkich dokumentów i pamiątek wojennych legionowych /także pamiątek i wspomnień osobistych z ostatnich przeżyć/. Obowiązek m.rodowy względem przyszłych pokoleń nakazuje przekazać im jak najwięcej świadectw czystej prawdy dziejowej. Złożone w darze Warszawie, stanowić będzie P.A.W. trwały pomnik ostatecznej naszej walki o niepodległość.

Zarząd Archiwum rozsyła na żądanie bezpłatnie broszurę o "Celach i zadaniach P.A.W.". Adres: Kraków, ul. Słowkowska 17 /gmach Akademii Umiejętności, I.p./: Godziny urzędowe: codziennie od 12-2.

"GŁOS NARODU" Nr.160/XXVII z 18/7.1919.

Do wszystkich Komitetów Kresowych i pokrewnych organizacji narodowych zwraca się Zarząd Polskiego Archiwum Wojennego /Kraków, gmach Akademii Umiejętności/ z gorącą prośbą o składanie swych archiwów po likwidacji, w tym centralnym zbiorze pamiątek i dokumentów walk naszych o wolność, zjednoczenie i granice państwa. Polskie Archiwum Wojenne pozostaje pod opieką Wydziału archiwów państwowych, na którego ręce przekazało swe zbiory dla państwa polskiego.

Bogate już zbiory, pośród których największy udział stanowi prasa polska z okresu wojny oraz dzieła druków wojennych, posiadał Zarząd Archiwum rządowi polskiemu na ręce Wydziału Archiwów Państwowych, a życzeniem, aby zbiory te weszły w przyszłości w skład Archiwum i Muzeum walki o niepodległość, które niewątpliwie powstanie w przyszłości w Warszawie.

Fundusze P.A.W. płyną ze składek prywatnych i wszelkich innych instytucji prywatnych i publicznych. Z końca r.1918 dochody Zarządu wynosiły 11,203.38 koron, wydatki 9,184.05 koron.

O działalności P.A.W. informuje Miłej broszura, wydane nakładem Zarządu, pt. "Cele i zadania Polskiego Archiwum Wojennego", zawierająca też sprawozdanie z działalności Zarządu za lata 1918/19 oraz II Sprawozdanie Zarządu za lata 1917/18.

O dokumenty i pamiętki legionowe

Do powracających legionistów wraca się Zarząd Polaków
 Archiwum i Muzeum Wojskowego z gorącą prośbą o składowanie w jego
 rękach tego wszelkich dokumentów i pamiętek wojennych legiono-
 wych /także pamiętników i wspomnień osobistych z ostatnich
 przeszłości/. Opowiadajcie nam w sposób najciekawszy i najpełniejszy
 o tym, jak przeżywałeś im tak najcięższe chwile, o tym, jak
 żyłeś. Złóżcie w dzisiejszym tygodniu, stanowicie będziecie P.A.W. w
 pomnik ostatniej naszej walki o niepodległość.
 Zarząd Archiwum rozsyła na każde bezplatnie proszenie o
 "Głos i zadania P.A.W.". Adres: Kraków, ul. Sławowska 17
 /Głuch Akademii Umiejętności, I.p./; Główny urząd: oddział
 nie od 12-2.

Do wszystkich Komitetów Hrosowych i porównanych organizac-
 cji narodowych wraca się Zarząd Polaków Archiwum Wojskowego
 /Kraków, Głuch Akademii Umiejętności/ z gorącą prośbą o składowanie
 nie swoich archiwów po likwidacji, w tym centralnym zbiorze
 pamiętek i dokumentów walk naszych o wolność, zjednoczenie i
 granice państwa. Polakowie Archiwum Wojskowe pozostaje pod opie-
 ką Wydziału archiwów państwowych, na którego ręce proszemy
 o składowanie dla państwa polskiego.

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE

Założone w styczniu 1915 r., celem gromadzenia dla przyszłego dziejopisarstwa dokumentów i pamiątek, dotyczących udziału Polaków w wojnie światowej i skutków jej dla Polski.

Zarząd P.A.W. ma siedzibę w Krakowie przy Polkiej Akademii Umiejętności, która w gmachu swym udzieliła gościny dla zbiorów archiwum. W skład Zarządu wchodzi: prof.dr Władysław Semkowicz jako przewodniczący, dr Stefan Wierczyński, zastępca przewodniczącego, dr Jan St. Bystron, sekretarz, Helena Gałkówna, zast. sekretarza.

Organizacja Polskiego Archiwum Wojennego polega na współdziałaniu Komitetów i delegatur lokalnych, które zbierają materiały na miejscu i przesyłają je do centralnego zbioru w Krakowie. Komitety Archiwum istnieją w Warszawie, Lwowie, Poznaniu, Wilnie i Przemyślu. Zanknęły swą działalność Komitety: w Wiedniu, Fryburgu szwajcarskim i Kijowie. Oprócz Komitetów posiada Polskie Archiwum Wojenne około 50 delegatów miejscowych.

Bogate już zbiory, pośród których największy dział stanowi prasa polska z okresu wojny oraz dział druków wojennych, przekazał Zarząd Archiwum rządowi polskiemu na ręce Wydziału Archiwów Państwowych, z życzeniem, aby zbiory te weszły w przyszłości w skład Archiwum i Muzeum walki o niepodległość, które niewątpliwie powstanie w przyszłości w Warszawie.

Fundusze P.A.W. płyną ze składek prywatnych i zasiłków różnych instytucji prywatnych i publicznych. Z końcem r.1918 dochody Zarządu wynosiły 11,003.38 koron, wydatki 8,184.05 koron.

O działalności P.A.W. informuje bliżej broszura, wydana nakładem Zarządu, pt. "Cele i zadania Polskiego Archiwum Wojennego", zawierająca też sprawozdanie z działalności Zarządu za lata 1915/16 oraz II Sprawozdanie Zarządu za lata 1917/18.

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE

Założone w styczniu 1918 r., celem gromadzenia dla przysz-
łego badawczego i naukowego i pamiątek, dotyczących wojny
Polskiej w wojnie światowej i skutków tej dla Polski.

Zarząd P.A.W. ma siedzibę w Krakowie przy ulicy Akademickiej 10.

W skład Zarządu wchodzi: prof. dr. Stanisław Sem-
kowicz jako przewodniczący, dr. Stefan Wierczyński, zastępca prze-
wodniczącego, dr. Jan St. Bystron, sekretarz, Helena Galkówna, zast.
sekretarza.

Organizacja Polskiego Archiwum Wojennego polega na wyde-
lowaniu Komitetów i delegatów lokalnych, które zbierają materia-
ły na miejscu i przesyłają je do centralnego biura w Krakowie.
Komitety Archiwum istnieją w Warszawie, Łodzi, Poznaniu, Wilnie
i Przemyslu. Zamknęły swe działalność Komitety: w Wiedniu, Rydze
i Szwajcarii i Kijowie. Oprócz Komitetów posiada Polskie Archi-
wum wojenne około 50 delegatów miejscowych.

Wszystkie te zbiorczy, pośród których największy zbiór ma-
nowy pras polski z okresu wojny oraz zbiór druków wojennych, prze-
kazał Zarząd Archiwum rządowi polskiemu na ręce Wydziału Archiwów
Państwowych, z życzeniem, aby zbiorczy te zostały w przyszłości w skład
Archiwum i Muzeum walki o niepodległość, które niewątpliwie powsta-
nie w przyszłości w Warszawie.

Tudzież P.A.W. posiada ze składek prywatnych i zaszkód-
zonych instytucyj prywatnych i publicznych. Z końcem r. 1918 dochód
był Zarządu wynosił 11,003.38 koron, wydatki 8,184.05 koron.

O działalności P.A.W. informuje bliżej broszura, wydana
na kładem Zarządu, pt. "Cele i zadania Polskiego Archiwum Wojennego",
zawierająca też sprawozdanie z działalności Zarządu za lata 1917/18
oraz II sprawozdanie Zarządu za lata 1917/18.

O D E Z W A

Dla Komisji odpowiedzialności za wojnę /Responsabilité de la guerre/, wyłonionej z konferencji pokojowej w Paryżu, potrzebne są ściśle dane o nadużyciach władz wojskowych /rosyjskich, austro-węgierskich i niemieckich/ w Galicji. Chodzi w pierwszym rzędzie o drakońskie rozporządzenia, krzywdzące dotkliwie ludność i wyniszczające kraj /masowe wieszania, nadużycia przy ewakuacjach i rekwizycjach i t.p./.

Uprasza się władze i osoby prywatne, posiadające w tym zakresie wiarygodne materiały, oryginalne rozporządzenia i wyroki, zeznania wiarygodnych świadków i t.p., aby zechciały nadesłać je jak najrychlej /ew.wypożyczyć/ dla celów Biura Prac Kongresowych do Zarządu Polskiego Archiwum Wojennego w Krakowie, gmach Akademii Umiejętności, ul.Sławkowska 17.

ODBIEWA

Dla Komisji odpowiedzialności za wojnę / Responsabil-
 ité de la guerre /, wyłonionej z konferencji pokojowej
 w Tarynu, potrzebne są ściśle dane o nadużyciach władz
 wojskowych / wojskowych /, austro-węgierskich i niemieckich /
 w Galicji. Chodzi w pierwszym rzędzie o brackość rozpo-
 rządzenia, krzywdzące dotkliwie ludność i wyniszczające
 kraj / masowe wieszania, nadużycia przy ewakuacjach i re-
 kwizycjach i t. p. \.

Uprasz się władze i osoby prywatne, posiadające
 w tym zakresie wiarygodne materiały, oryginalne rozporo-
 ządzenia i wyroki, zeznania wiarygodnych świadków i t. p.,
 aby zechciały nadać je jak najrychlej / w wyposzych /
 dla celów Biura Prac Kongresowych do Zarządu Politycznego
 Archiwum Wojennego w Krakowie, przez Akademię Umiejętności,
 ul. Sławowska 17.

GAZETA PODHALANSKA Nr.6 z 9.lutego 1919:

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE uprasza o oddawanie aktów kancelarji byłych Legionistów Polskich na własność lub jako depozyt /Kraków, Akademia Umiejętności, Polskie Archiwum Wojenne/.

GLEŚ NARODU, Rocznik XXIX Nr.129 z 8/6.1921, str.3:

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE otrzymało w ostatnich czasach cenne zbiory od wdowy po śp.Z.Rychterze z Sosnowca, od prof.L.Grabowskiego ze Lwowa, p.Z.Wdowiszewskiego z Warszawy, prof.K.Sosnowskiego, p.J.Moczydłowskiego z Nowego Targu i innych. Zarząd Polskiego Archiwum Wojennego składa niniejszym podziękowanie wszystkim ofiarodawcom oraz prosi społeczeństwo o dalsze składanie zbiorów w Akademii Umiejętności, ul.Sławkowska 17.

KARTKI KORESPONDENCYJNE, zaopatrzone odezwą P.A.W.i winietą przedstawiającą żołnierza legionowego w polu:

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE, Lwów, ul.Lelewela 5.

Polskie Archiwum i Muzeum Wojenne powstało w tym celu, aby zbierać i przechowywać dla potomności wszelkie pamiątki udziału Polaków w wojnie światowej. Należy się spodziewać, że do pomnożenia jego zbiorów przyczynią się przede wszystkim ci, co osobiście uczestniczą w wielkich zmaganiach się ludów. Między innymi gromadzi Polskie Archiwum i Muzeum Wojenne ilustracje życia żołnierskiego i zniszczonych wojną okolic /fotografie i rysunki, także karykaturalne/, anegdoty i pieśni wojenne /teksty i melodie/, napisy nagrobkowe, zapiski i wspomnienia żołnierskie /na żądanie wysyła się instrukcję, objaśniającą, jak je pisać należy/, pisma okopowe i inne tego rodzaju dokumenty i pamiątki.

POLESKIE ARCHIWUM WOJENNE...
Akademia Umiejętności, Polskie Archiwum Wojskowe.

GIOS NARODU, Rocznik XIX Nr. 129 z 8/8. 1921, str. 3.

POLESKIE ARCHIWUM WOJENNE otrzymano w ostatnich czasach cenną
skrypkę od włochy po śp. E. Kucharskiego z Poznania, od prof. I. Grabow-
skiego z Lwowa, p. S. Włodarskiego z Warszawy, prof. E. Sosnow-
skiego, p. J. Mozydzkiego z Nowego Targu i innych. Zarząd Pol-
skiego Archiwum Wojskowego składa niniejszym podziękowanie wszyst-
kim ofiarodawcom oraz proszą społeczeństwo o dalsze składanie kpi-
sów w Akademię Umiejętności, ul. Giszowska 17.

KARTKI KORESPONDENCYJNE, zapożyczone obywat. P. A. W. i winieta przed-
stawiana żołnierskiej korespondencji w polu:

POLESKIE ARCHIWUM WOJENNE, Lwów, ul. Leleweja 5.
Polskie Archiwum i Muzeum Wojskowe powstało w tym celu, aby
zbiierać i przechowywać dla potomności wszelkie pamiątki udziału
Polski w wojnie światowej. Należy się spodziewać, że do pomnoże-
nia tego zbioru przyczynią się przede wszystkim ci, co osobiście
uczestniczyli w walkach zmaganiach się ludów. Między innymi groma-
dzą Polskie Archiwum i Muzeum Wojskowe ilustracje życia żołnier-
skiego i interesujących wojnę okolic /fotografie i rysunki, także
karykatury/, anegdoty i plenery wojenne /teksty i melodie/, na-
pięty materjałowe, zapiski i wspomnienia żołnierskie /na przykład wy-
stąpienie się instrukcyjne, objaśnienia/, jak też przedmioty, pióra, obo-
powe i inne tego rodzaju dokumenty i pamiątki.

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE /por.4.II Nauki Polakiej s.584/

Zarząd Polskiego Archiwum Wojennego, zaskarżony z dnia 1. stycznia 1922 r. o gromadzenie bieżącego materiału, rozwi...

swój zakres działalności nadal w dwóch kierunkach: 1/ likwidacji...

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE, gromadzące pamiątki i dokumenty z czasów wojny światowej ~~XXXX~~ oraz z walk orężnych i plebiscytowych wskrzeszonej Polski, wciąż pomnaża swe zbiory dzięki licznym ofiarodawcom.

W ostatnich czasach otrzymało Polskie Archiwum Wojenne cenne zbiory w odezwach, rozporządzeniach władz, odznakach i czasopismach etc. od wdowy po śp. Zygmuncie Rychtorze z Sosnowca, która złożyła nadto pamiątnik męża z lat 1914-1918, dalej od prof. L. Grabowskiego ze Lwowa zbiór po bracie jego, śp. Eugeniuszu Grabowskim, od p. Zygmunta Wdowiszewskiego z Warszawy, od prof. K. Sosnowskiego /druki plebiscytowe z Górnego Śląska/, od radcy J. Moczydłowskiego z Nowego Targu i in.

Zarząd Polskiego Archiwum Wojennego, składając niniejszym podziękowanie wszystkim Ofiarodawcom, zwraca się do osób posiadających pamiątki narodowe i dokumenty historyczne z lat 1914-1920, z gorącą prośbą o składanie ich w zbiorach Polskiego Archiwum Wojennego w Krakowie, Akademia Umiejętności, ul. Sławkowska L.17.

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE, zrodzajace pamiatki i do-
 kumenty z czasow wojny swiatowej oraz z walk organizacji i
 placacych walczykow walczykow polski, wojak pomaza awa szory
 datki licznym ofiarowcom.

W ostatnich czasach otrzymala Polskie Archiwum Wo-
 jenne czynniki w odzwazheniu, rozporozdeniach wiada, obna-
 kach i czasopiismach etc. od wlowy po ep. Nymuach Rychtorze
 z Sosnowa, ktora ziozyla nadto pamiatnik maza z lat 1914-1918
 dajac od prof. L. Grabowskiego ze lwowa ktora po bracie jego, ep.
 Eugeniusza Grabowskiego, od p. Zygmunta Wdowiszewskiego z Wawsa-
 wy, od prof. K. Sosnowskiego (ktory placacych walczykow z 1914-1918
 skaz, od rady J. Moszydzkowskiego z Nowego Targu i in.

Sarad Polskiego Archiwum Wojennego, skladajac ni-
 niejszym podajowanie wszystkim ofiarowcom, wzruszajac do
 cady posiadajacych pamiatki narodowe i dokumenty historyczne
 z lat 1914-1920, z gorzka prosba o skladanie ich w sztorach
 Polskiego Archiwum Wojennego w Krakowie, Akademia Umiejscowio-
 ni. Szankowska I. 17.

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE /por.t.II Nauki Polskiej s.584/. Zarząd Polskiego Archiwum Wojennego, zamknawszy z dniem 1. stycznia 1921 r. dalsze gromadzenie bieżącego materiału, rozwijał swoją działalność nadal w dwóch kierunkach: 1/ likwidacji komitetów miejscowych z równoczesnym ściąganiem nagromadzonych przez nie materiałów do zbiorów centralnych w Krakowie i Warszawie; 2/ kompletowania i uzupełniania zbiorów. Cenne zbiory komitetu fryburskiego, zgromadzone dzięki usilnej pracy prof. St. Dobrzyckiego, przewiezione zostały do Warszawy, gdzie oddział P.A.W. pozostaje pod opieką i zarządem Wydziału Archiwów Państwowych. Po likwidacji Komitetu lwowskiego zbiory jego złożono narazie jako depozyt w Bibliotece Uniwersyteckiej, gdzie czekają w najbliższym czasie na przewiezienie do Warszawy. Czynnym jest nadal tylko oddział wileński, który w dalszym ciągu gromadzi materiały do sprawy wileńskiej. Dzięki ofiarności publicznej zbiory P.A.W. stale się pomnażają, subwencja zaś Wydziału Nauki Ministerstwa W.R. i O.P. umożliwia Zarządowi dalsze prowadzenie prac swoich. Zarząd Polskiego Archiwum Wojennego, pragnąc zabezpieczyć losy swoich zbiorów i oddać je na użytek publiczny, zwrócił się do Rady Archiwalnej z wnioskiem o przekazanie tych zbiorów Centralnej Bibliotece Wojskowej w Warszawie, który to wniosek Rada na posiedzeniu w dn. 3 stycznia 1922 r. aprobowwała.

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE \ Por. J. II Nauki Polskiej s. 584 \.
 Zarząd Polakiego Archiwum Wojennego, zamknęwszy z dniem 1. sty-
 cznia 1921 r. dalsze gromadzenie bieżącego materiału, rozwiął
 swoją działalność nadal w dwóch kierunkach: 1) likwidacji komi-
 tetów miejscowych z równoczesnym dążeniem nagromadzonych przez
 nie materiałów do zbiorów centralnych w Krakowie i Warszawie;
 2) kompletowania i uzupełniania zbiorów. Cenne zbiory komitetu
 trybunackiego, zgromadzone dzięki uciążliwej pracy prof. St. Dobrzy-
 kiego, przewidziane zostały do Warszawy, gdzie oddział P. A. W.
 pozostał pod opieką i zarządem Wydziału Archiwów Państwowych.
 Po likwidacji Komitetu Iwowskiego zbiory jego złożono narazie
 jako depozyt w Bibliotece Uniwersyteckiej, gdzie czekała w naj-
 bliższym czasie na przewiezienie do Warszawy. Czynnym jest na-
 dal tylko oddział wileński, który w dalszym ciągu gromadzi ma-
 teriały do sprawy wileńskiej. Dzięki ofiarności publicznej
 zbiory P. A. W. stale się pomnażają, subwencją zaś Wydziału Nauki
 Ministerstwa W. R. i O. P. umożliwiał zarządowi dalsze prowadzenie
 prac swoich. Zarząd Polakiego Archiwum Wojennego, pragnąc za-
 bezpieczyć losy swoich zbiorów i oddać je na użytek publiczny,
 zwrócił się do Rady Archiwalnej z wnioskiem o przekazanie tych
 zbiorów Centralnej Bibliotece Wojakowej w Warszawie, który to
 wniosek Rada na posiedzeniu w dn. 5 stycznia 1922 r. aprobowala.

KWARTALNIK HISTORYCZNY 1928 t.XLII s.472.

Centralna Biblioteka Wojskowa święciła 29 XI 1927 potrójną uroczystość: otwarcia nowego lokalu przy Alejach Ujazdowskich 1 /gmach b.szkoły podchorążych/, zamknięcia pierwszego dziesięciolecia istnienia Centralnej Biblioteki Wojskowej oraz udostępnienia zbiorów raperswilskich, które nadeszły do Warszawy 15 października. W uroczystości wzięło udział około 150 osób. Pułkownik Łodyński wygłosił odczyt o "Pierwszym dziesięcioleciu Centralnej Biblioteki Wojskowej", kustosz der Lewak o "Archiwalnych i bibliotecznych zbiorach raperswilskich", a prof. S e m k o w i c z o sprawie tzw. "POLSKIEGO ARCHIWUM WOJENNEGO", przekazanego prez CBW w charakterze wiecznego depozytu.

Centralna Biblioteka Wojskowa...
potrójną przyczynę: awaria nowego lokalu przy Aljejach
Ujazdowskich I gmach b. szkoły podchorążych, zamknięcie
pierwszego dziesięciolecia istnienia Centralnej Bibliote-
ki Wojskowej oraz ukończenia zbiorów rękopiśmiennych,
które nadeszły do Warszawy 15 października. W przyczynę
ci wzięto udział około 150 osób. Rękopiśmiennych było
aż około 1000. Pierwszym dziesięcioleciem Centralnej Biblio-
teki Wojskowej, kwatera b. lewak o "Archiwum i biblio-
tecznych zbiorach rękopiśmiennych", a prof. S e m k o w i c z
o sprawie tzw. "POLSKIEGO ARCHIWUM WOJENNEGO", przekazanego
przez ONW w charakterze wiecznego depozytu.

Przegląd Historyczno-Wojskowy, Organ Wojskowego Biura Historycznego, Zeszyt I Warszawa 1929 s.186-187

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE. W roku 1915 powstało z inicjatywy prof. Władysława S e m k o w i c z a, przy poparciu sfer niepodległościowych, Polskie Archiwum Wojenne, mające gromadzić materiał historyczny, dotyczący udziału Polaków w wojnie światowej. Polskie Archiwum Wojenne siecią swej organizacji objęło w czasie wojny wszystkie ziemie polskie oraz utworzyło szereg placówek zagranicznych. Pozostając po wojnie pod opieką Wydziału Archiwów Państwowych, złożone początkowo w Polskiej Akademii Umiejętności, P.A.W. przekazane zostało w 1922 roku Centralnej Bibliotece Wojskowej w charakterze wieczystego depozytu na podstawie uchwały Rady Archiwalnej i specjalnej "umowy", zawartej z komitetem Archiwum Wojennego w dniu 16 kwietnia 1922 roku. Zbiory te obejmują wszystkie dziedziny życia polskiego z czasów wojny: wojsko, politykę, oświatę, literaturę, naukę, sztukę, prasę, gospodarstwo. Podzielone one są obecnie na następujące działy: 1/ rękopisy, 2/ czasopisma, 3/ afisze, odezwy i rozporządzenia władz, 4/ prasę okopową, jednodniówki i prasę ulotną, 5/ broszury, 6/ klisze, pocztówki, mapy itd. Systematyczne porządkowanie zbiorów P.A.W. rozpoczęła C.B.W. jesienią 1927 roku po przeprowadzeniu się do nowego lokalu i po uzyskaniu odpowiednich subsydiów. Zbiór ten oczywiście nie jest kompletny, a rzeczą społeczeństwa jest dopełnienie go, by historyk znalazł w nim wszystko, co do nakreślenia obrazu epoki może być potrzebne i pożądane. Toteż Zarząd Polskiego Archiwum Wojennego w 10-tą rocznicę odzyskania niepodległości zwrócił się z odezwą do społeczeństwa, aby ze swej strony poparło akcję, mającą na celu zgromadzenie kompletnego - o ile możliwości - zbioru dokumentów i pamiątek, dotyczących lat wojennych 1914-1920. Odezwa zwraca się do wszystkich, którzy posiadają dokumenty i pamiątki z czasu wojny, aby składali je do Centralnej Biblioteki Wojskowej dla P.A.W. Niemniej apeluje odezwa do osób, które brały czynny udział w wydarzeniach wojennych lub były ich świadkami, do osób, które miały wpływ na bieg spraw polskich, albo o ważniejszych wypadkach posiadają dokumenty lub informacje, aby swe przeżycia, spostrzeżenia i wiadomości ujmowały w formę pamitników, wspomnień i zapisek. Ponadto dyrekcja C.B.W. sporządziła wykaz prasy ulotnej z 1914-1921 roku, wyszczególniając wszystkie posiadane numery danych pism. Wykaz ten wraz z kwestionariuszem, dotyczącym składu redakcji, wysokości nakładu, ilości numerów stanowiących komplet, tudzież zaproszenie do nadsyłania posiadanych, a nieobjętych wykazem numerów względnie pism - załączony był do B e l l o n y 1928+r.

Władysław Semkowicz

17 Długi uzupełniające stron 3ra Aleksandra Wołoszy z IV tomu
Dziennika Polskiej /1932/ s.342-346.

18 P. Nauka Polska t.II s.584; t.IV s.408/.

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE. W roku 1915 powołano do życia
Instytut Wojskowy, który przy pomocy
gromadził materiał historyczny, dotyczący udziału Polaków
w wojnie światowej. Polskie Archiwum Wojskowe miało
głównym zadaniem w czasie wojny wszystkie dokumenty
które wchodziły w zakres działalności. Zostało ono
pod opieką Wydziału Archiwów Państwowych, z siedzibą
w Polskiej Akademii Umiejętności, F.A.W. przekształcone
w 1922 roku Centralną Bibliotecę Wojskową w charakterze
wieloletniego depozytu na podstawie uchwały Rady Archiwów
i specjalnej "umowy", zawartej z Komitetem Archiwum Wojskowe-
go w dniu 16 kwietnia 1922 roku. Zbiory te obejmują wszystkie
dokumenty życia państwa z czasów wojny: wojsko, politykę,
oświatę, literaturę, naukę, sztukę, prasę, gospodarstwo.
Podzieleno one są obecnie na następujące działy: I) Repetyty,
II) czasopiśmiennictwo, III) almanachy i rozprawy naukowe,
IV) prasa okopowa, V) techniki i prasa lotna, VI) prasa
i klasa, pocztówki, mapy itd. Systematyczne porządkowanie
zbioru F.A.W. rozpoczęła C.B.W. jesienią 1927 roku po prze-
prowadzeniu się do nowego lokalu i po uzyskaniu odpowiednich
umowy. Zbiór ten oczywiście nie jest kompletny, stracił
spółczesność jest dopóki nie go, by historyk znalazł w nim
wszystko, co do określenia czasu epoki może być potrzebne
i potrzebne. Toteż Zarząd Polskiego Archiwum Wojskowego w 10-ty
rocznicę obchodzenia niepodległości wyraził się z obawą do
spółczesności, aby ze swej strony poparła skąd, mając na
celu zgromadzenie kompletnego - o ile możliwości - zbioru dok-
umentów i pamiatki, dotyczących lat wojennych 1914-1920.
Obawa zwodzi się do wszystkich, którzy posiadają dokumenty
i pamiatki z czasu wojny, aby przekazali je do Centralnej
Biblioteki Wojskowej dla F.A.W. Niemniej spełnia obawa do
tego, które były czynne udział w wydarzeniach wojennych lub
były ich świadkami, do tego, które miały wpływ na bieg spraw
państwa, albo o ważniejszych wypadkach posiadają dokumenty
lub informacje, aby swe przemyślenia, spostrzeżenia i wiadomości
ujmowały w formie pamiatników, wspomnień i szkiców. Ponadto
dyrektora C.B.W. sporządziła wykaz prasy lotnej z 1914-1921
roku, wyznaczając wszystkie posiadane numery danych
pism. Wykaz ten wraz z kwestionariuszem, dotyczącym składu
redakcji, wysokość nakładu, tytuł numerów stanowiących kom-
plet, także przedstawienie do nadania posiadanych, a nie-
opiętych wykazem numerów względnie pism - załączony był do
B e l o n y 1928 r.

Listy do Redakcji:

W sprawie gromadzenia materiałów z wojny światowej^{1/}.

Apel p. Aleksandra Macieszy pod powyższym tytułem w XV t. Nauki Polskiej skłonił mnie do przypomnienia czy też podania do wiadomości nieświadomym tej rzeczy, że Naród Polski był jednym z pierwszych narodów świata, który pomyślał o gromadzeniu pamiątek wojny światowej, w szczególności pamiątek udziału w niej sprawy polskiej, i stworzył w tym celu jeszcze w samych początkach wojny 26 stycznia 1915 r./ instytucję zwaną "Polskie Archiwum Wojenne"^{2/}. Instytucja ta powstała z inicjatywy dyr. Stefana Wierczyńskiego a pod kierunkiem prof. Władysława Semkowicza w zaborze austriackim, ale wnet rozszerzyła swoją działalność organizacyjną na wszystkie zabory, a następnie na wszystkie, cały świat obejmujące ogniska żywotnej myśli polskiej. Odezwy Komitetu Polskiego Archiwum Wojennego, setkami rozsyłane drogami okrężnymi już wtedy przewidywały powstanie niezawisłego państwa polskiego i na siedzibę P.A.W. przeznaczyły wolną jego stolicę Warszawę, gdy wielu ludziom jeszcze się o tym nie śniło. Archiwum to przez długi czas, aż do r. 1922, przechowywane było w Krakowie przy Polskiej Akademii Umiejętności, potem przekazane w myśl intencji założycieli Warszawie, znajduje się dziś, jako osobny oddział, w Centralnej Bibliotece Wojskowej /Aleje Jeruzolimskie, Pałac Szkoły Podchorążych/ pod troskliwą opieką i znakomitym kierownictwem dyr. ppłkownika dra Mariana Łodyńskiego. Otóż pośród dziesiątków tysięcy "bibuły" i druków w niej wszelkiego rodzaju znajduje się w tym Archiwum i dział rękopisów, analogicznych do tych, o jakich wspomina p. Aleksander Maciesza. Nie śpieszno im jednak do druku w tych ciężkich czasach, ale czekają cierpliwie swego historyka, który kiedyś będzie czerpał z nich materiał do stosunków wojennych, gospodarczych czy społecznych, nie z regionalnego punktu widzenia, lecz z ogólniejszego, nakazującego szersze nie regionalne ujmowanie tych kwestyj naukowych, przeto mniej jednostronnego. Dlatego byłoby ze wszechmiar pożądanym, aby jak najwięcej prac tego rodzaju, jak pamiętniki pp. Świeckiego i Wybulta, wpływało do wspomnianego Polskiego Archiwum Wojennego. Ileż to takich pamiętników z dawnych wieków, pozostających dotychczas w rękopisie, dostarczyło i dostarcza wątku dziejowego historykom ubiegłych epok. Nie wszystko, co się pisze, musi być zaraz drukowane, ale trzeba tego rodzaju wspomnienia i pamiętniki pisać ze świeżej jeszcze pamięci i składać je w odpowiednim miejscu do użytku przyszłego historyka. Skoro istnieje w Warszawie wspomniane Polskie Archiwum Wojenne, mające na celu gromadzenie takich materiałów historycznych, trzeba tam właśnie składać wszelkie pamiątki czyto drukowane czy rękopiśmienne z czasów walk naszych o nową Polskę, czyniąc to z myślą o ciężkim zadaniu przyszłego historyka tych wiekopomnych czasów, który powinien je mieć możliwie skupione w jednym zbiorze centralnym, by nie szukać go w rozproszonych zbiorach prowincjonalnych. W tym celu istnieje właśnie Polskie Archiwum Wojenne przy Centralnej Bibliotece Wojskowej w Warszawie!

Kraków

Władysław Semkowicz

1/ Uwagi uzupełniające głos dra Aleksandra Macieszy z XV tomu Nauki Polskiej /1932/ s.342-346.

2/ p.Nauka Polska t.II s.584, t.IV s.408/.

Liść do Redakcji:

W sprawie opracowania materiałów z wojny światowej

Apel p. Aleksandra Macieja pod powyższym tytułem w XV t. Nanki Polakiej skłonił mnie do przypomnienia czy też podania do wiadomości niedzielnym tej rzeczy, że Nanki Polakiej był jej dany z pierwszych narodów świata, który pomysł o opracowaniu pamiętek wojny światowej, w szczególności pamiętek udziału w niej armii polskiej, i stworzył w tym celu zespół w ramach Instytutu wojny światowej, Instytutu z siedzibą w Warszawie. Instytut ten powstał z inicjatywy dyr. Stefana Wierzyńskiego z pod kierunkiem prof. Władysława Semko- wicza w zakresie naukowym, ale wnet rozszerzył swoją działalność organizacyjną na wszystkie działy, a następnie na wszystkie, co się wiąże z wojną światową, i w tym celu Instytut Polakiej Armii Wojennej, sekcjami rozłożył program określony już wtedy przewidziany powstanie niezależnego państwa polskiego i na siedzibie P.A.W. przemaszynowały w jego siedzibie w Warszawie, gdy wielu ludziom jeszcze się o tym nie śniło. Archiwum to przez długi czas, aż do r. 1932, przechowywane było w Krakowie przy Polakiej Akademii Umiejętności, potem przeniesiono w myśl intencji założycieli w Warszawie, znajdując się jako jeden oddział, w Centralnej Bibliotece Wojskowej w Warszawie. Instytut Polakiej Armii Wojennej, pod kierunkiem dyr. Stefana Wierzyńskiego i znakomitym kierownictwem dyr. Polkowika dra Mariana Jodłowskiego. Od tego czasu dzieła archiwum i dzieła rękopiśmienne, analogicznych do tych, o jakich wspomina p. Aleksander Maciejko. Nie śniło im jednak do dnia w tych ciężkich czasach, ale cała karta dzieł jego historii, który kiedyś będzie czerpał z nich materiał do stworzenia wojennych, gospodarczych czy społecznych, nie z regionalnego punktu widzenia, lecz z ogólniejszego, narazającego szeroko nie regionalne ujmowanie tych kwestii naukowych, przede wszystkim jednoczynnego. Dlatego byłoby właściwym, aby tak najwięcej prac tego rodzaju, jak pamiętniki p. Świeckiego i Wypulca, wpływało do wspomnianego Polakiego Archiwum Wojennego. I tak to takich pamiętników z dawnych wieków, pozostałych dotychczas w rękopisach, dostarczyło i dostarcza w tym zakresie historykom wstępnym epok. Nie wystarczy, co się dzieje, musi być zaraz drukowane, ale trzeba też do rodzaju wspomnienia i pamiętniki pisać ze wszelkiej jeszcze pamięci i składać je w odpowiednim miejscu do wstępu przyszłego historyka. Skoro istnieją w Warszawie wspomniane Polakie Archiwum Wojenne, mające na celu gromadzenie takich materiałów historycznych, trzeba tam właśnie składać wszelkie pamiętniki czy to drukowane czy rękopiśmienne z czasów walk naszych o nową Polskę, czy nie to z myślą o ciężkim zadaniu przyszłego historyka tych wojennych dzieł, który powinien je mieć możliwie skupione w jednym zbiorze centralnym, by nie szukać go w rozproszonych źródłach prowincjonalnych. W tym celu istnieje Polakie Archiwum Wojenne przy Centralnej Bibliotece Wojskowej w Warszawie!

Władysław Semkowicz

IV Uwagi uzupełniające cisł dra Aleksandra Macieja z XV tomu Nanki Polakiej 1932 t. a. 342-346.
 V p. Nanka Polska t. II a. 584, t. IV a. 408.

POMNAŻAJMY ZBIORY POLSKIEGO ARCHIWUM WOJENNEGO

Komitet Polskiego Archiwum Wojennego w Warszawie ogłasza następującą odezwę:

Kiedy przed laty 20-tu z wybuchem wojny światowej zaświtała dla Polski jutrzienka swobody i kiedy na apel zesłanego Jej przez opatrność Wodza pojawiły się na terenie boju zastępy zapomnianego od pół wieku żołnierza polskiego, co za niepodległość i zjednoczenie rozdartej Ojczyzny ofiarnie krew swą oddawał, było jasnym, iż nadeszła w życiu Narodu chwila osobliwa, która chyba tylko z narodzinami państwa piastowskiego porównaną być mogła. Zdając sobie sprawę z doniosłości tego historycznego momentu, grono ludzi zaraz w początkach wojny przystąpiło do celowej akcji ratowania i zbierania ginących niemal w oczach pamiątek wojennych z całego terenu Polski oraz dokumentów, dotyczących sprawy polskiej w kraju i zagranicą, zakładając Komitet "Polskiego Archiwum Wojennego" o szeroko rozgałęzionej organizacji.

Już w pierwszej swej odezwie, wydanej jeszcze w styczniu 1915 r., Komitet w głębokim przeczuciu mających nastąpić wydarzeń, przeznaczył zbiory P.A.W. dla przyszłej stolicy wskrzeszonego państwa polskiego. W ciągu 8-letniej gorliwej pracy Komitetu zbiory te urosły do poważnych rozmiarów, idących w dziesiątki tysięcy numerów. Spełniając pierwotne zamierzenie, Komitet złożył je w r. 1923 jako wieczysty depozyt w Centralnej Bibliotece Wojskowej w Warszawie, gdzie dzięki szczególnej opiece i pracy Dyrekcji, przy pomocy zasiłek Funduszu Kultury Narodowej i Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, zostały one uporządkowane, wydatnie uzupełnione i oddane do użytku publicznego.

Wiele jednak tych cennych pamiątek i dokumentów do dzieł dziejów żołnierza polskiego i losów sprawy polskiej pozostało po dziś dzień w rękach prywatnych. Narażone są tam one z czasem na zapomnienie i poniewierkę, z wielką szkodą dla przyszłego dziejopisarstwa oraz dla poznania i ukochania przez dalsze pokolenia wiekopomnych czynów pierwszych budowniczych odrodzonej Polski.

Komitet P.A.W. w dwudziestą rocznicę swego założenia zwraca się do wszystkich prywatnych posiadaczy takich pamiątek i dokumentów z czasów wojny światowej i walk o zabezpieczenie kresów Polski, z gorącym apelem, aby w poczuciu obowiązku względem wskrzeszonej Ojczyzny zechcieli składać je w zbiorach Polskiego Archiwum Wojennego i nadsyłać pod adresem: Centralna Biblioteka Wojskowa /dla P.A.W./, Warszawa, Aleja Ujazdowska 1.

Za Komitet Polskiego Archiwum Wojennego: prof. Władysław Semkowicz przewodniczący, prof. Jan St. Bystron sekretarz. Za Dyrekcję Centralnej Biblioteki Wojskowej: mjr. dr Jan Niezgoda.

POZNANIA WYBRANYCH ZBIORÓW TOŁAKIEGO ARCHIWUM WOJENNEGO

Komitet Tołakiego Archiwum Wojennego w Warszawie ogłasza następujące odczyty:

Kiedy przed laty 20-tu a wybuchem wojny światowej zawi-
tała dla Tołaka trudniejsza swoboda i kiedy na speli zasnęło tej
przez opatrność Włosa pojawiły się na terenie polskiemu i
mianego od pda wian żołnierza polskiego, ce za niepodległość i
zjednoczenie rozdarłej Ojczyzny ofiarne krew swa oddawał, było
Jestym, iż nadeszła w życiu Narodu chwila oświeła, która cnyła
tylko z narodowymi państwami państwowością porównana być mogła. Zda-
ję sobie sprawę z doniosłości tego historycznego momentu, grom-
ludzi zarys w początkach wojny przystąpiło do celowej akcji ratowa-
nia i zbierania rękopisów i innych pamiątek wojennych z oca-
to teren Tołaki oraz dokumentów, dotyczących sprawy polskiej w kra-
ju i zagranicą, zainicjował Komitet "Tołakiego Archiwum Wojennego"
o szeroko rozległej działalności.

Już w pierwszą swą odczyt, wydana jest w styczniu
1915 r., Komitet w dziedzinie przetrwania naszych nastąpił wydział
przepraczył zbiory T.A.W. dla przeważnie etnicznej wkręconego pałacu
polskiego. W dniu 8-letniej Korywey pracy Komitetu zbiory to groziły
do powstania rozmiarów, liczący w dziesiątki tysięcy numerów. Spel-
niące pierwotne zamiarzenie, Komitet złożył je w r. 1923 jako wie-
czysty darowizny w Centralnej Bibliotece Wojennej w Warszawie, gdzie
działa specjalnej odczyt i pracy Dyrekcji, przy pomocy specjalistów
Fundacja Książki Narodowej i Ministerstwa Wychowania i Świe-
ceni Publicznego, zostały one uporządkowane, wydatnie napełnione
i oddane do użytku publicznego.

Wiele jednak tych cennych pamiątek i dokumentów do dzisiaj
działów żołnierza polskiego i ludów sprawy polskiej pozostało po
dług daty w rękach prywatnych. Narzeczono są tam one z czasem na za-
pomnienie i powiewie, a wielka męka dla przyszłego badacza i
stawać odczyt dla poznania i ukochania przez dalsze pokolenia wiarom-
nych dzieł w pierwszych podwójnych odczytów Tołaki.

Komitet T.A.W. w dalszym ciągu rozszerza swoje założenia zwa-
żając na wszystkie przysiężki postępujące takimi pamiątkami i dokm-
mentami z czasów wojny światowej i walk o zjednoczenie i krew pol-
ski, z gorącym spolem, aby w poczuciu obowiązku względem wkręconego
nas Ojczyzny zechcieli złożyć je w zbiorach Tołakiego Archiwum Wo-
jennego i uzyskać pod adresem: Centralna Biblioteka Wojenna, dla
T.A.W., Warszawa, Alja Ujazdowska 1.

Na Komitet Tołakiego Archiwum Wojennego: prof. Władysław
Sawicki przewodniczący, prof. Jan Świrski sekretarz. Na Dyrekcję
Centralnej Biblioteki Wojennej: mgr. dr. Jan Lisowski.

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE

Lat temu 20, w samych początkach wojny światowej, powstała na ziemiach polskich instytucja naukowa ~~na~~ pod nazwą "POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE". Założyciele tej instytucji w osobach prof. Władysława Semkowicza, dyrektora Stefana Vrtel-Wierczyńskiego i prof. Jana Stanisława Bystronia, którzy stanowili prezydium Komitetu P.A.W., postawili sobie za cel zebranie rozproszonych dokumentów i pamiątek, dotyczących udziału Polski i Polaków w wojnie światowej, w jedną wielką całość, dającą obraz wysiłków Narodu około odzyskania niepodległego bytu; z myślą o przyszłym historyku pragnęli oni ratować od zagłady i zatracenia tak łatwo w czasie zawieruchy wojennej ginące dokumenty, pozostające w związku z wojną i sprawą polską. Pośród narodów, ogarniętych pożarem wojny, byliśmy jedni z pierwszych, którzy pomyśleli o zabezpieczeniu pamiątek swego w niej wystąpienia. Pierwsza odezwa Komitetu P.A.W., nawołująca do akcji zbierania, ukazała się w lutym 1915 r.; tchnąc już wówczas głęboką wiarą w zwycięstwo sprawy polskiej i w odbudowanie Państwa Polskiego, przeznaczając ta odezwa zbiory Polskiego Archiwum Wojennego dla stolicy niepodległej Polski.

Zarząd Komitetu miał początkowo swą siedzibę we Lwowie, skąd później /od jesieni 1916/ przeniósł się do Krakowa, gdzie gromadzone i rosnące z dniem każdym zbiory znalazły gościnę w czcigodnych murach Akademii Umiejętności. Organizacja tej trudnej w czasie działań wojennych i skomplikowanej pracy polegała na współdziałaniu całej sieci komitetów miejscowych oraz delegatów, zarówno w Polsce jak i poza Polską, których było przeszło 50, w tym ekspozytury w Austrii, Szwajcarii, Danii, Szwecji, Turcji, Stanach Zjednoczonych i t.d. Za pośrednictwem tych ekspozytur płynęły zewsząd do centralnego zbioru liczne i cenne dary w postaci książek, broszur, czasopism, druków ulotnych, rękopisów, aktów, map, rysunków, fotografij oraz różnych przedmiotów pamiątkowych i muzealnych. W ciągu 17 lat pracy powstał zbiór wielkich rozmiarów, obejmujący materiał różnorodny i rozmaitej wartości. Znalazły się tam obok oryginalnych dokumentów pierwszorzędnej doniosłości historycznej, liczne, drobne, choć miłe pamiątki: od dziennika rozkazów i odpraw Komendy Legionów z r. 1914, odebranego z rąk dziecka w Poroninie, do skromnych pamiątek żołnierzy polskich pisanych w okopach i do wspomnień nauczycielki z dni grozy na linii ognia bojowego; od autografu Księgi Ubogich Kasprowicza do wesołego śpiewnika leguńskiego; od kompletów najpoważniejszych pism i dzienników z całego niemal świata, do potarganych i splamionych egzemplarzy pisemek żołnierskich, powielanych na hektografie w rowach strzeleckich lub w obozach jeńców; od pełnych grozy i surowości odezw i wyroków śmierci władz ~~wojennych~~ wojennych, do malutkich ulotek, rozrzuconych z samolotów lub puszczanych z wiatrem z okopu do okopu. Największy jednak nacisk kładł Komitet na kompletowanie prasy polskiej i zagranicznej, dzięki czemu pochlubić się może kompletami pism, jakich napewno nie posiada dziś żadna w Polsce biblioteka. Lecz nie tylko wojna i polityka budziły zainteresowanie Komitetu - starano się niemniej pilnie zbierać wszystko, co było świadectwem ówczesnego życia politycznego, stosunków gospodarczych, oświaty i szkolnictwa, nauki i literatury, aby przyszłemu historykowi dać możliwie pełny i wszechstronny obraz skutków i przejawów wojny na ziemiach polskich, tak głęboko nią dotkniętych i przeoranych.

Nie ograniczał się jednak Komitet do samego zbierania dokumentów i pamiątek wojennych; starał się on pozatem jeszcze dawać inicjatywę do ich tworzenia, nawołując w odezwach swych do pisania pamiętników i ogłaszając instrukcję dla piszących wspomnienia, dzienniczki i pamiętniki, w której wskazywał, na co głównie trzeba zwracać uwagę, co i jak spisywać, by opis wypadków i przeżyć indywidualnych miał istotną wartość źródła historycznego. Inna odezwa Komitetu wzywała do zbierania produktów wojennej twórczości ludowej, pieśni wojennych nieogłoszonych drukiem, opowieści ostnutech na tle wojny, napisów na mogiłach żołnierzy polskich i t.d.

Komitet P.A.W. zdawał sobie sprawę z tego, że z chwilą tworzenia się i ustalenia władz polskich, cywilnych i wojskowych, zaczęły one tworzyć swoje własne archiwa, dlatego starał się ratować tylko archiwa instytucyj nieustalonych, efemerycznych, zagrożonych w swym istnieniu, dlatego też w stosunku do władz polskich spełniał niekiedy rolę posłkownika w charakterze depozytariusza. W takim to charakterze przechowywało Polskie Archiwum Wojenne w czasie wojny pewne partie archiwów legionowych /np. Archiwum Karpackiej Brygady/, a gdy w lutym r.1917 Archiwum Komendy Legionów w Krakowie znalazło się w niebezpieczeństwie ze strony władz austriackich, Komitet P.A.W. przyjął to Archiwum w depozyt i ukrył w piwnicach Akademii Umiejętności, aby po wskrzeszeniu Państwa Polskiego wydać je w ręce polskich władz wojskowych. Przechowywał też Komitet przez pewien czas cenny zbiór pamiątek Marszałka Piłsudskiego.

Gdy w r.1917 powstał związek rządu polskiego w Warszawie, Komitet starał się zainteresować go sprawą Polskiego Archiwum Wojennego. Dzięki tym zabiegom powstał naprzód przy Radzie Stanu referat P.A.W., który objął prof. Vrtel-Wierczyński, starając się równocześnie zorganizować pracę zbierania i kompletowania materiałów archiwalnych na terenie b. Królestwa a zwłaszcza Warszawy. Później zajął się sprawą P.A.W. Wydział Archiwów Państwowych, który mianował dla niej specjalnego referenta w osobie dra Wincentego Łopacińskiego.

Praca Komitetu nad gromadzeniem a równocześnie nad porządkowaniem zbiorów /w czym nieocenione usługi oddała Polskiemu Archiwum Wojennemu p. Dr. Helena Lipska, obecna bibliotekarka Bibl. Jag./, trwała do początków r.1922, w którym to czasie Komitet, spełniając wolę założycieli Polskiego Archiwum Wojennego, postanowił zbiory te przekazać Warszawie, a mianowicie zbiory muzealne oddać do Muzeum Wojska, a zbiory biblioteczno-archiwalne, po porozumieniu z Wydziałem Archiwów Państwowych, w ilości 350 pak, złożyć w Centralnej Bibliotece Wojskowej w wieczysty depozyt, z zastrzeżeniem, że będą w niej tworzyć osobny oddział pod nazwą "POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE". Tam to zbiory Polskiego Archiwum Wojennego pod troskliwą opieką i fachowym kierunkiem dyrektorów Biblioteki pp. Dra M. Łodyńskiego, a następnie m. jra dra J. Niezgody, w dalszym ciągu uzupełniane i dzięki pomocy finansowej Ministerstwa Spraw Wojskowych oraz Funduszu Kultury Narodowej porządkowane, zostały w listopadzie r.1927 otwarte i oddane do użytku publiczności. Dyrekcja Biblioteki zamierza przystąpić w najbliższym czasie do opracowania katalogów pewnych działów P.A.W., w pierwszym ~~xxxix~~ zaś rzędzie katalogu prasy ulotnej, prasy żołnierskiej oraz aktualnej prasy, wydawanej w latach wojny oraz w celach wojska polskiego. Ważny ten dział opracowany został i przygotowany do druku z ramienia Dyrekcji przez p. Helenę Siemińską i oczekuje wydania.

nie ograniczał się jednak Komitet do samego zbierania do-
kumentów i pamiętek wojennych; starał się on poznać i zebrać do-
wad i instytucyj do ich tworzenia, nawiązać w odzwierciedleniu do
planu pamiętników i ogłaszać instrukcje dla piszących wopom-
nieniu, bieleniczkę i pamiętniki, w której walczyli, na co się
wzię trzeba zwrócić uwagę, co i jak opisywać, by opisy wypadków i
przeżyć indywidualnych miały istotną wartość i różni historycznego.
Ilna odzwierciedla Komitetu wyzwała do zbierania produktów wojennych
twórczości innowej, piękni wojennych nieogłoszonych druków, ope-
wiedzi ostatnich na tle wojny, napisów na mogiłach żołnierzy pol-
skich i t.d.

Komitet P.A.W. zabrał sobie sprawę z tego, że z chwilą
tworzenia się i ustalenia władz polskich, cywilnych i wojskowych,
zaczyna one tworzyć swoje własne archiwa, dlatego starał się jako-
ś wytknąć archiwa instytucyj ministerialnych, elementarnych, zagro-
żonych w wymiarach, dlatego też w stosunku do władz polskich
spełniał niekiedy rolę pośredniczą w charakterze depozytariusza.
W takim to charakterze przystąpił do zbierania i opisywania
w czasie wojny pewne partie archiwów legjonowych /np. Archiwum
Karpacijskiej Brygady/, a gdy w lutym r. 1917 Archiwum Komendy Legjo-
nów w Krakowie znalazło się w niebezpieczeństwie ze strony władz
austriackich, Komitet P.A.W. przystąpił do Archiwum w depozyt i ukrył
w piwnicach Akademii Umiejętności, aby po wkręceniu Łódzkiego
Łódzkiego wyjechał je wrócić do władz wojskowych. Przechowywał
też Komitet przez pewien czas cenny zbiór pamiętek Marszałka Pił-
sudskiego.

Gdy w r. 1917 powstał zawiązek radu polskiego w Warszawie,
Komitet starał się zainteresować go sprawą Łódzkiego Archiwum
Wojennego. Dzięki tym zabiegom powstał narząd pracy Radzie Stanu
referat P.A.W., który objął prof. Vrtel-Witczyski, starał się
równocześnie zorganizować prace zbierania i kompletowania mate-
riałów archiwalnych na terenie Łódzkiego z zawiązką Warszawy.
Później zajął się sprawą P.A.W. Wydział Archiwów Państwowych, który
mianował dla niego specjalnego referenta w osobie dra Wincentego
Łopacińskiego.

Prace Komitetu nad gromadzeniem i równoczesnym nad porządko-
waniem zbiorów /w tym znaczeniu ujął oddział Łódzkiego Archiwum
Wojennego p. Dr. Helena Łopacińska, obecna bibliotekarka Biblioteki
trwała do początków r. 1922, w którym to czasie Komitet, spełnia-
jąc swoje zadanie Łódzkiego Archiwum Wojennego, postanowił
zbiory te przekazać Warszawie, a mianowicie zbiory muzeum oddać
do Muzeum Wojska, a zbiory biblioteczno-archiwalne, po porozumie-
niu z Wydziałem Archiwów Państwowych, w ilości 350 pak, złożyć
w Centralnej Bibliotece Wojskowej w Warszawie, z zastrze-
żeniem, że będą w niej tworzyć osobny oddział pod nazwą "ŁÓDZKIE
ARCHIWUM WOJENNE". Tam to zbiory Łódzkiego Archiwum Wojennego pod
troskliwą opieką i fachowym kierunkiem dyrektora Biblioteki pp.
Dra M. Łopacińskiego, a następnie pp. dra J. Wierzyńskiego, w dalszym cią-
gu uzupełniane i dzięki pomocy finansowej Ministerstwa Spraw Woj-
skowych oraz Fundacji Kultury Narodowej porządkowane, zostały w li-
stopadzie r. 1927 otwarte i ogłone do użytku publiczności. Dyrekcja
Biblioteki kamierą przystąpiła w najbliższym czasie do opracowania
katalogów pewnych części P.A.W., w pierwszym xxixx zaś rozbiła
katalogu pracy ulotnej, pracy żołnierskiej oraz aktualnej pracy,
wydanej w latach wojny oraz w celach wojska polskiego. Wazny
ten katalog opracowany został i przygotowany do druku z zamiarem
Dyrekcji przez p. Helenę Łopacińską i córkę jej wydziału.

Nie ulega jednak wątpliwości, że mnóstwo cennych pamiątek i dokumentów wojennych, związanych z dziejami żołnierza polskiego i z losami sprawy polskiej pozostaje do dziś dnia w rękach prywatnych, gdzie narażone są, jeśli nie dziś, to w przyszłości, na zapomnienie i poniewierkę, z wielką szkodą dla przyszłego dziejopisarstwa oraz dla poznania i ukochania przez dalsze pokolenia wiekopomnych czynów pierwszych budowniczych odrodzonej Polski. Dlatego Komitet P.A.W. Nie zawiesił swej działalności i oto w dwudziestą rocznicę swego powstania zwraca się do wszystkich prywatnych posiadaczy takich pamiątek i dokumentów z okresu wojny światowej oraz z czasu późniejszych naszych walk i zabiegów około utrwalenia i zabezpieczenia granic wskrzeszonego Państwa, z gorącym apelem, by w poczuciu dobrze względem niego spełnionego obowiązku, zechcieli składać je w zbiorach Polskiego Archiwum Wojennego i nadsyłać pod adresem Centralnej Biblioteki Wojskowej /dla P.A.W./, Warszawa, Aleje ~~Ujazdowskie~~ Ujazdowskie 1.

Jak dziś pamiątki z czasów nieszczęśliwych naszych powstań, kościuszkowskiego, listopadowego czy styczniowego, tak kiedyś, po wielu latach może bardziej jeszcze będą czczone i poszukiwane przez historyków dokumenty tych niedawnych zdarzeń dziejowych, walk i cierpień, ale też dni szczęścia i triumfu, z których wyszła ~~nieszczęśliwa~~ odrodzona i niepodległa Polska.

Nie dajmy przeto tym pamiątkom i dokumentom zbutwieć i szejnąć, ale chrońmy je ~~nawczasu~~, składając w zbiorach na użytek publiczny i na potrzeby nauki.

Władysław Semkowicz

Wielkiemu Komitetowi, że mdatwo cennych pamiat-
 tek i dokumentow wojennych, zwiazanych z dziejami
 polskiego i z losami sprawy polskiej pozostaje do dzis dnia
 w rękach przywzstych, gdzie narozne sa, jedli nie bala, to
 w przyzycio, na zapomnienie i powiewierke, z wiekta szkoda
 dla przyzycio dziejowisrwa oraz dla poznania i ukochania
 przez dalje pokolenia wiekopomnych czynow przewazych budowni-
 cych odbrodzonej Polaki. Dlatego Komitet P.A.W. Nie zawiala
 awaj dzialalnosci i oto w dwudziestym rocznicu swego powstania
 swraca sie do wszystkich przywzstych posiadaczy takich pamiatek
 i dokumentow z okresu wojny swiatowej oraz z czasu podniezajacych
 naszych walk i zabiegow okofo utrwalenia i zabezpieczenia gra-
 nic wkrzeszonego Państwa, z gorczym apellem, by w poczciu do-
 prze wygladem niego apelnionego opowisaku, zechcieli skladac
 je w zbiorach Polakiego Archiwum Wojennego i nadzylac pod sre-
 sem Centralnej Biblioteki Wojakowej / dla P.A.W. / Warszawa,
 Alje kszyuz Ujazdowski 1.

Tak gzie pamiatki z czasu niezozeglijwych naszych pow-
 stan, kocimuskowskiego, listopadowego czy styczniowego, tak
 kiedy, po wielu latach moze parzkiej, jeszcze beda cenne i
 pozukwane przez historykow dokumenty tych niedawnych zdarzen
 dziejowych, walk i cierpien, ale tez dni szczescia i tittwinu,
 z ktorych wyzisa wzruszajacych odbrosn i niepodlegla Polaka.

Nie dajmy przeto tym pamiatkom i dokumentom zablwied i
 szoznanc, ale chroimy je nawozsam, skladajgo w zbiorach na nzy-
 tek publiczny i na potrzeby nauki.

Wielkiemu Komitetowi

Wielkiemu Komitetowi, że mdatwo cennych pamiat-
 tek i dokumentow wojennych, zwiazanych z dziejami
 polskiego i z losami sprawy polskiej pozostaje do dzis dnia
 w rękach przywzstych, gdzie narozne sa, jedli nie bala, to
 w przyzycio, na zapomnienie i powiewierke, z wiekta szkoda
 dla przyzycio dziejowisrwa oraz dla poznania i ukochania
 przez dalje pokolenia wiekopomnych czynow przewazych budowni-
 cych odbrodzonej Polaki. Dlatego Komitet P.A.W. Nie zawiala
 awaj dzialalnosci i oto w dwudziestym rocznicu swego powstania
 swraca sie do wszystkich przywzstych posiadaczy takich pamiatek
 i dokumentow z okresu wojny swiatowej oraz z czasu podniezajacych
 naszych walk i zabiegow okofo utrwalenia i zabezpieczenia gra-
 nic wkrzeszonego Państwa, z gorczym apellem, by w poczciu do-
 prze wygladem niego apelnionego opowisaku, zechcieli skladac
 je w zbiorach Polakiego Archiwum Wojennego i nadzylac pod sre-
 sem Centralnej Biblioteki Wojakowej / dla P.A.W. / Warszawa,
 Alje kszyuz Ujazdowski 1.

Kartka korespondencyjna na cele P. A. W. - Rok 1915.

Polskie Archiwum i Muzeum wojenne powstało w tym celu, aby zbierać i przechowywać dla potomności wszelkie pamiątki udziału Polaków w wojnie światowej. Należy się spodziewać, że do pomnożenia jego zbiorów przyczynią się przede wszystkim ci, co osobiście uczestniczą w wielkich zmaganiach się ludów. Między innymi gromadzi Polskie Archiwum i Muzeum wojenne ilustracje życia żołnierskiego i zniszczonych wojną okolic (fotografie i rysunki, także karykaturalne), anekdoty i pieśni wojenne (teksty i melodie), napisy nagrobkowe, zapiski i wspomnienia żołnierskie (na żądanie wysyła się instrukcję, objaśniającą, jak je pisać należy), pisma okopowe i inne tego rodzaju dokumenty i pamiątki.

KOMITET POLSKIEGO ARCHIWUM WOJENNEGO.

Legitymacya

W. P. *Prof. Feliks Przyjemski*

jako delegat Komitetu Polskiego Archiwum Wojennego jest upoważniony do przyjmowania darów na rzecz Archiwum.

Za

Szt. Adm. Sierżant Korij

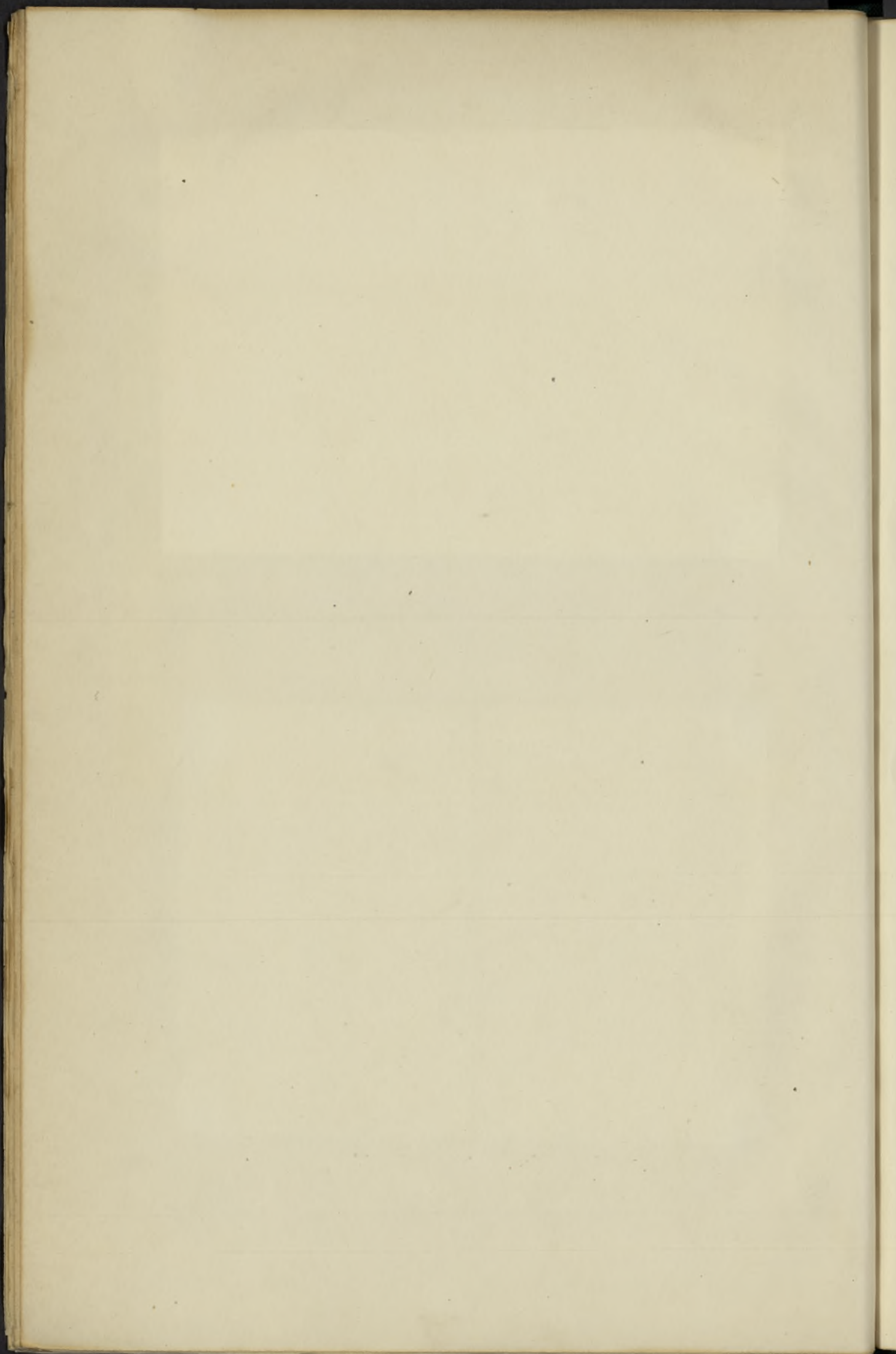
Przewodniczący.

J. H. Bytko

Sekretarz.

578 915.

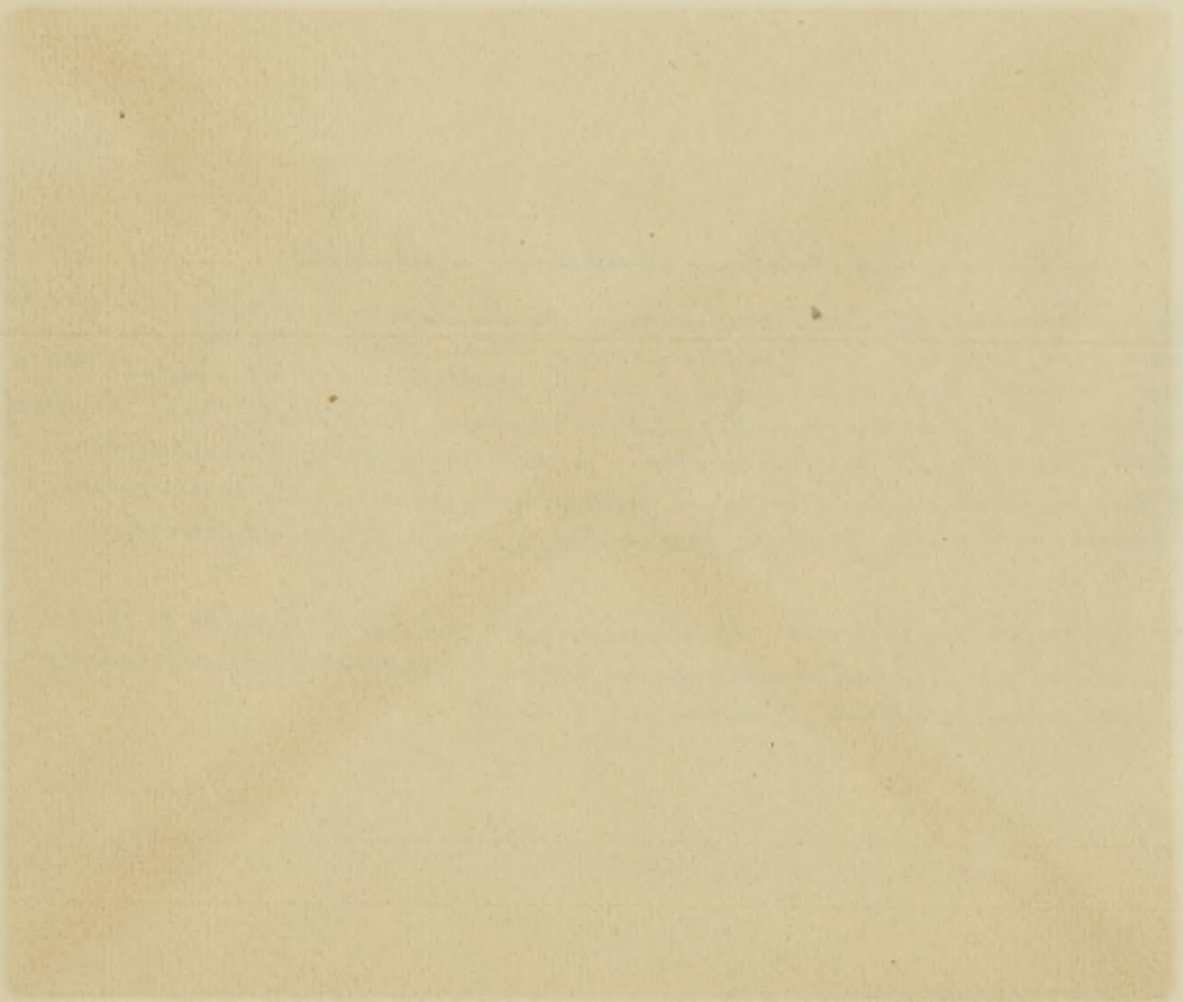

Larząd Gólskiego Archiwum Wojennego

z przewodniczącym dr. Stanisławem Samkowiczem w środku, wiceprez-
sem prof. Stefanem Wtalem po jego lewej i dr. Janem Bystrzaniem po pra-
wej stronie. Grupę dopełniają w górnym rzędzie: prof. dr. Leopold Wato-
ńcza, prof. dr. Elżbieta Janelli, prof. dr. Antoni Liszajski, prof. dr. Zdzisław
Ważniński, dr. Jan Rutkowski i prof. Elżbieta Krawczyńska.
W dolnym rzędzie po obu stronach prędyjuna pannie: Iga Niemcowska i
Aniela Wolańska, prof. dr. Todor Machet i p. Stefan Chębarski.

Fotografia z „Nowości Ilustrowanych”, Kraków R. XII nr 39, 25 IX 1915 s. 6.
To samo pt. „Polskie Archiwum wojenne w Krakowie” w „Ilustrowanym
Tygodniku Polskim”, Kraków 1915 nr 7.

POLSKIE ARCHIWUM I MUZEUM
WOJENNE. Lwów. UL. LEWELA 5.

GROMADZI DLA PRZYSZŁEGO
DZIEJ OPISARSTWA WSZELKIE
PAMIĄTKI I WZDZIAŁY POLAKÓW
W WOJNIE ŚWIĄTOWEJ, JAKOŻ
ILUSTRACJE ŻYCIA ŻOŁNIER-
SKIEGO I OKOLIC WOJNA ZNISZ-
CZONYCH (FOTOGRAFIE, RYSUN-
KI) ANEKDOTY, PIESNI WOJEN-
NE, ZAPISKI, WSPOMNIENIA ŻOŁ-
NIERSKIE, PISMA OKOPOWE I
WSZELKIE DRVKI.

Lwów 2/XII 34 r.

Kochany Władziu!

Żatobramu odpis kardki, wystanej
do ks. Protata Machaya na dowód,
że o sprawie wyjazdu chowu oraw.
skiego do Loowa pamis talera.
to do odbioru archimeljoim
legionowyh, to orehuzobietriiny
odwiedzenia mnie jny sposobu
pobytu we Lwowie.

Łożę serdeczne powdrowienia
dla Ciebie i Twoj, córki

P.S. Twój Władziu
O wrót odpisu będz liż prout.

KOMITET POLSKIEGO ARCHIWUM WOJENNEGO

Nadawca:

Karta korespondencyjna polowa.

Feldpostkorrespondenzkarte.

J. W. Rau, Władysław Sosnowicz
Prof. Uriskryptela Jagiell. w Krakowie

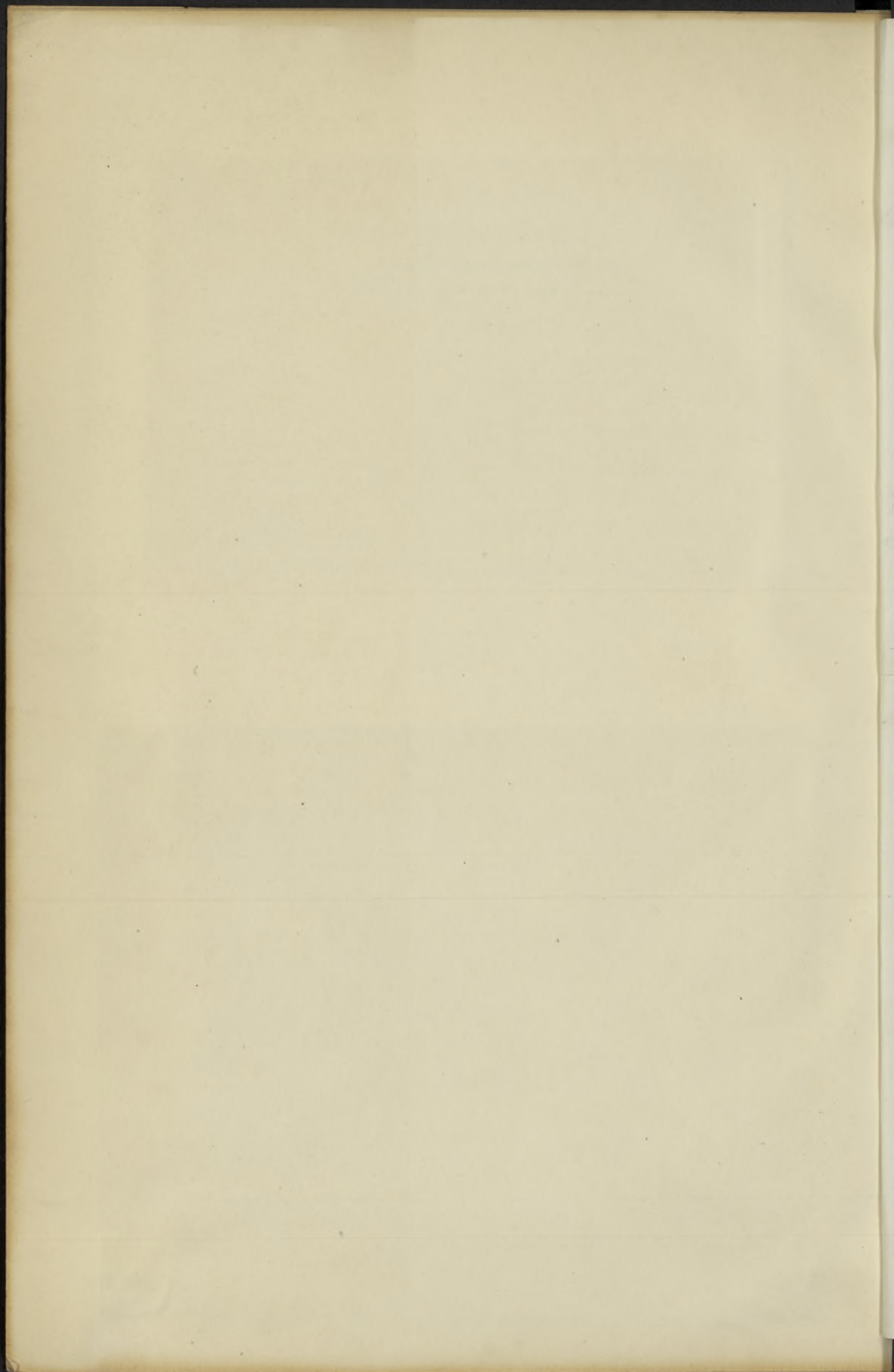
Polski Komitet

zbiórki marek pocztowych

na cele narodowo-społeczne

we Lwowie, Stryjska 24, l. p.

z listami S. Władysława Sosnowicza

VOORZITTER
SECRETARIS
ARCHIVARIS
KOMITEE

18. April 18. 1916

Geachte Heeren, de voorzitters van de

commissie van onderzoek naar de
toestand der school en de
toestand der schoolgebouwen.

met name

de schoolgebouwen van de
school te Rotterdam.

De voorzitter

De voorzitter van de

commissie van onderzoek

naar de toestand der school

Wiedeń 28. IX. 1916.

Jasnie Wielmożny Panie Profesorze!

Z okazji zamianowania jasnie Wielmoż-
nego Pana profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego
przesyłamy nasze najszczerze i najserdeczniejsze
gratulacje.

Wiedeński Komitet Polskiego Archiwum
Wojennego.

Karol Trzmiel
przewodniczący
Włodzimierz Resl
A. Hajdecki
Mariano w. Albinowski
Helena Kuryńska

Anna Kuryńska
Sekretarz.

SEKCJA OŚWIATOWA KOMITETU POLSKIEGO ARCHIWUM WOJENNEGO.
czasowo we Wiedniu, Wien, I. Steindelgasse 6/II.

SZANOWNY PANIE!

Komitet Polskiego Archiwum Wojennego zbiera dla przyszłego dziejopisarstwa materiały, dotyczące udziału Polaków w wojnie światowej i śladów, jakie ona wyciska na społeczeństwie i ziemiach polskich. Materiały te mają ilustrować wszechstronnie dobę współczesną w zakresie różnych przejawów życia narodowego, szczególną jednak uwagę poświęcił Komitet sprawom oświaty i szkolnictwa w okresie wojny oraz stosunkom uczącej się młodzieży. W tym celu zorganizowana w łonie Komitetu Sekcja oświatowa zmierza do zebrania materiałów, któreby wyświeśliły, co w dobie wojennej działo się z młodzieżą i ze szkolnictwem. W sekcji tej istnieje osobna Komisja szkolnictwa najwyższego, zajmująca się badaniem stosunków wśród profesorów i młodzieży, tych odłamów społeczeństwa, od których w znacznej mierze zależy i zależeć będzie stan i rozwój kultury naszej w najszerszym tego wyrazu pojęciu.

Do współpracownictwa zaprasza Komisja załączonym kwestyonaryuszem ogół młodzieży akademickiej. Spełnienie tej prośby winno być nie tyle aktem zwykłej grzeczności, ile wynikiem dobrze zrozumiałego obowiązku młodzieży względem nauki. Powaga odpowiedzi oraz bezwzględna prawda i ścisłość w podawaniu faktów są nieodzownymi wymogami wartości materiałów, gromadzonych dla przyszłych pokoleń, które w nich szukać będą odpowiedzi na pytanie, czym byliśmy w dziejowej chwili.

Jakkolwiek zapytania naszego kwestyonariusza dotyczą przeważnie tylko zewnętrznej strony życia młodzieży, nie mniej jednak pożądaną są opisy własnych przeżyć i wrażeń z okresu wojny.

Nie potrzebujemy zaznaczać, że Komitet poręcza nadsyłającym odpowiedzi bezwzględną dyskrecję i zobowiązuje się publicznie nie czynić z tych materiałów innego użytku, jak tylko ten, który podyktowany mu jest celami archiwum, t. j. będzie je przechowywał sumiennie i troskliwie, aby kiedyś posłużyły badaczom naszym do odtworzenia obrazu życia i stosunków młodzieży w obecnej niezwyklej chwili.

Nie wątpimy więc, że wezwanie nasze znajdzie życzliwy odzew pośród wszystkich, którzy czują się związani z życiem Narodu, dla których historia nie służy jedynie do zaspokojenia ciekawości, ale jest istotnie mistrzynią życia.

Za Prezydium Komitetu Polskiego Archiwum Wojennego:

Dr. Oswald Balzer, Ks. Dr. Władysław Bandurski, Dr. Kazimierz Chłędowski, Dr. Kazimierz Kostanecki, Dr. Kazimierz Twardowski, Dr. Bolesław Ulanowski.

Za Zarząd Komitetu P. A. W.:

Dr. Władysław Semkowicz,
Przewodniczący Zarządu.

Dr. Jan Bystron,
Sekretarz.

Za Sekcję oświatową K. P. A. W.:

Dr. Teodor Nacher,
Przewodniczący Sekcji.

Ida Wieniewska,
Sekretarka.

Za Komisję szkolnictwa najwyższego:

Dr. Antoni Cieszyński,
Przewodniczący Komisji.

Zygmunt Rusinek,
Sekretarz.

Konfed. Maika Park.

Roty konferencyjne

Porach młoi

Roty konferencyjne		Porach młoi	
1	Marij s. pom. — <u>Napier</u>	Włodzisław, star. gen. op. —	Mieszko
2	Stanisław k. poz. — <u>Szymala</u>	Michał — <u>Łanowski</u> s. kal. —	<u>Łanowski</u>
3	Mik. s. poz. — <u>Szymala</u>	Benjamin, k. gn. —	Zarba
4	Dobrosław s. kal. — <u>Ludanice</u>	Czesław k. kator. —	(Borys)?
5	Sędziwoj k. nek. — <u>Nasocz</u>	Jasło k. kator. k. kator. —	Łopysko
6	Karol k. leśn. — <u>Zarba</u>	Wincenty, k. rucm. —	Małgor.
7	Jamur k. stary. — <u>Dryja</u>	K. Włoch —	
8	Wojciech k. dróg.	K. Jan —	
9	Adam k. Ostrow.	Podant k. pucm. —	Sędziwoj
10	Jurek k. kator. — <u>Ludanice</u>	K. Sędziwoj. —	
11	Jasło (Cory) kal. —		
12	Stanisław, potkon. kal. — <u>Szymala</u>	Stanisław pucm. —	Nasocz
13	Wit p. poz. —		
14	Andrzej p. kal. — ?	Jamur s. Małgor. k. kator. —	Dolina
15	Flojan starb pom. — <u>mięchodanice</u>	Jan k. kator. 1881	
16	Włodzisław p. kal. — <u>Szymala?</u>	K. Brin —	
17	Filip p. kal. — ?	K. Czarak.	
18	Wojciech p. pom. — <u>Nowina</u>	K. Łanowski?	
19	Stanisław mier. pom. — <u>Szymala</u>	K. Giecha	
20	Jan " gn. — ?	Andrzej br. Włoch. k. kator. —	
21	Andrzej Dobrosław — <u>mięchodanice</u>	Duch gn. k. kator. —	
22	Marcin z Łanowska — ?	K. kator. —	
23	Herkulbold s. p. — <u>Zarba</u>	K. kator. ?	
24	Dziwko z Chyż — <u>Młotek</u>	K. kator. —	
25	Benjamin z Jarosław — <u>Zarba</u>	K. kator. —	
26	Stanisław z Rucm. — <u>Nasocz (Rucm.)</u>	K. kator. —	
27	Michał z Chyż — <u>Łanowski</u>	K. kator. —	
28	Wojciech z Jarosław — <u>Szymala</u>	K. kator. —	
29	Wojciech z Jarosław — <u>Ludanice</u>		
30	Stanisław		
31	Stanisław } p. — <u>Nowina</u>		
32	Jasło } p. —		
33	Sędziwoj } p. —		
34	Andrzej } p. — <u>Lis</u>		
35	Marcin } p. —		
36	Wojciech } p. —		
37	Michał z Jarosław — <u>Łanowski</u>		
38	Jan z Jarosław — ?		
39	Jan z Jarosław — <u>Napier</u>		
40	Stanisław z Jarosław — <u>mięchodanice (Łanowski)</u>		
41	Stanisław z Jarosław — <u>Nasocz</u>		
42	Stanisław z Jarosław — <u>Nasocz</u>		
43	Stanisław z Jarosław —		
44	Stanisław z Jarosław — <u>Łanowski</u>		
45	Stanisław z Jarosław —		
46	Stanisław z Jarosław —		

Sekcja oświatowa Komitetu Polskiego Archiwum Wojennego
t. cz. we Wiedniu — Wien, I., Steindelgasse Nr. 6/II.

Kwestyonaryusz.

1. Pytania wstępne:
 - a) imię, nazwisko, wiek;
 - b) skąd pochodzi i gdzie kończył szkołę średnią;
 - c) zakład naukowy wyższy, w którym prowadził studia przed wojną; rok, semestr.
2. Położenie materyalne w chwili wybuchu wojny i zmiana tegoż wskutek wojny:
 - a) czy pobierał zasiłki z domu;
 - b) czy znalazł zajęcie płatne;
 - c) czy i skąd otrzymywał pomoc w jakiegokolwiek formie (zapomogi, mieszkanie, wikt);
 - d) czy i gdzie był internowany przez władze;
 - e) czy, gdzie i jak długo przebywał w barakach; spostrzeżenia własne.
3. Udział czynny w wojnie:
 - a) w armiach:
 - α) służba frontowa;
 - β) świadczenia wojenne;
 - b) w legionach:
 - α) służba frontowa;
 - β) świadczenia wojenne;
 (szczegółowe daty najważniejszych wydarzeń osobistych).
4. Studya naukowe w okresie wojny:
 - a) czy i gdzie kontynuował studia (zakład; ewentualnie strata półrocza);
 - b) czy składał egzamina (kolokwia, prace w seminariach, laboratoryach, bibliotekach i instytutach naukowych).
5. Udział w życiu społecznym.
6. Zmiana planów życiowych na przyszłość.
7. Inne ważniejsze uwagi.

Instrukcja.

1. Pytania i odpowiedzi obejmują czas od początku wojny aż do ostatniej chwili.
2. Każda odpowiedź znaczone liczbą ma być podana na osobnej kartce formatu ćwiartki arkusza (= 1/2 formatu kwestyonaryusza) i ma być na niej pisana wzdłuż, ze względu na ułatwienie katalogowania i opracowywania materiału.
3. Każdą kartkę należy zaopatrzyć numerem (w lewym rogu numer pytania, w prawym numer kwestyonaryusza), odpowiadającym odnośnemu pytaniu, względnie jego punktowi.
4. Kwestyonaryusz nie może być odstępiony innej osobie, gdyż liczba porządkowa przywiązana jest do danej osoby.
5. Podanie nazwiska jest pożądanem, gdyby jednak miało to kogo krępować, może być opuszczone, ale odpowiedzi powinny być zaopatrzone wówczas liczbą, odpowiadającą liczbie porządkowej kwestyonaryusza.
6. Uprasza się o odesłanie kwestyonaryusza choćby częściowo wypełnionego, gdy odpowiedź na niektóre punkta jest chwilowo niemożliwa, później zaś o nadsyłanie uzupełnień.
7. Prosimy o bezzwłoczne nadesłanie każdej zmiany adresu.

W załączniku:

- 1) oryginalna okładka PAW.
- 2) okładka 95 x 65 cm:
Okładka Delegatury Polskiego Archiwum Wojskowego w Gremyulu z 29 V 1919 r. dotycząca zebrania organizacyjnego na ten dzień o godz. 5 po południu w wielkiej sali magistratu.
Podpisami Delegacji PAW Stanisław Juszek i Feliks Fryjowski.
- 3) Jadwiga Semkowiczowa: Polskie Archiwum Wojskowe (Zwycięże instytucji). Wzrost. z „Archiwum” t. XLV s. 63-74, Warszawa 1966.

J. Semkowiczowa

Kraków 16. V. 1967.

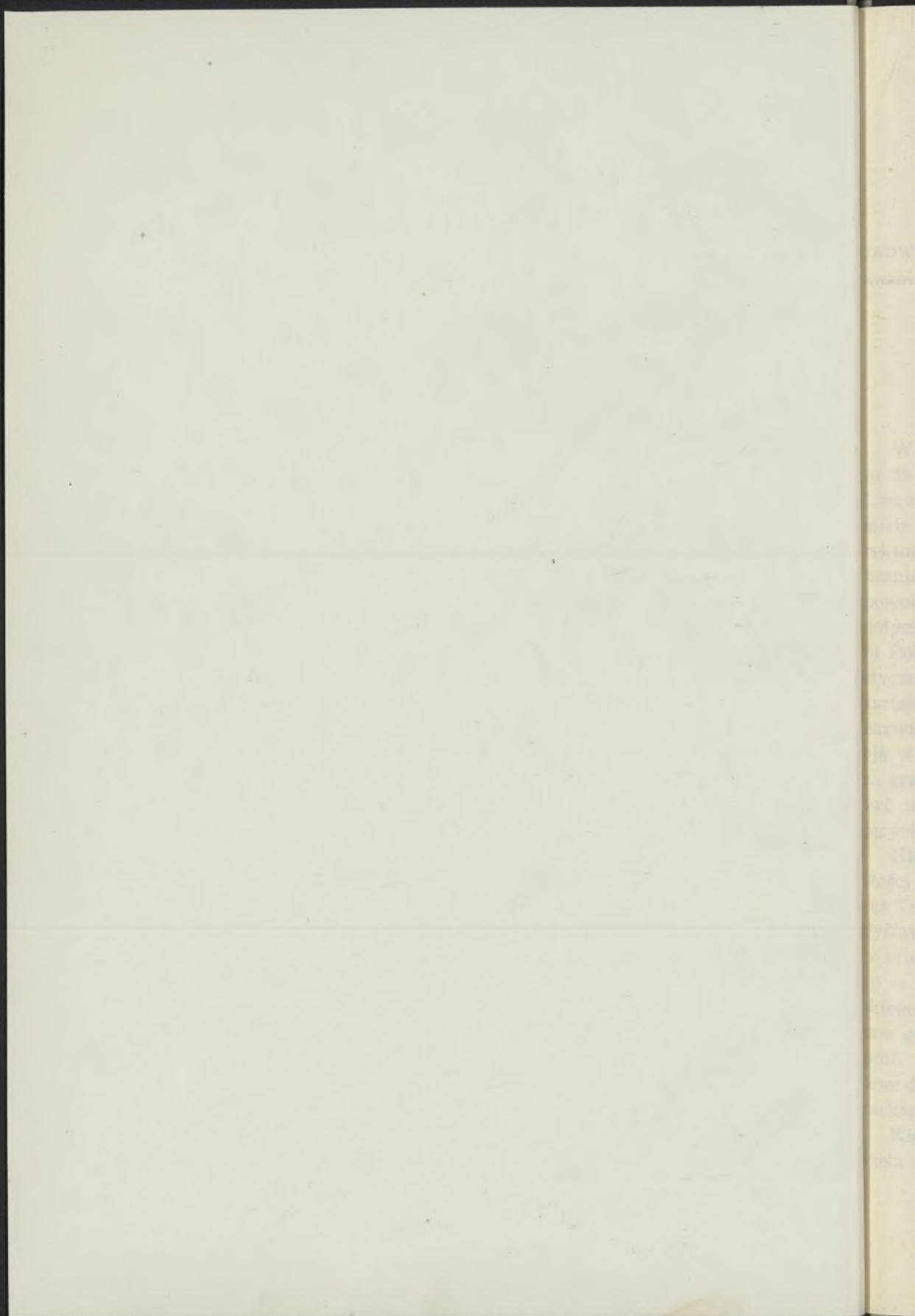
BJ

JADWIGA SEMKOWICZOWA

POLSKIE ARCHIWUM
WOJENNE

Prob. B-7.

65/67

JADW
Kraków

W
nr 25
Lwow
stwie
rektor
branie
powoła
dotyc
ku Po
styczn
kształ
nazwa
cją w
za gra
być n
jących

Na
stości
zes To
dysław
b. mir
go w
skiego
tarz g
prof.
oraz d

rackie

Ki
częła

JADWIGA SEMKOWICZOWA

Kraków

POLSKIE ARCHIWUM WOJENNE

(Dzieje instytucji)

W skromnym lokalu Domu Polskiego w Wiedniu przy Boerhavegasse nr 25 odbyło się dnia 17 stycznia 1915 z inicjatywy docenta Uniwersytetu Lwowskiego Władysława Semkowicza, pełniącego tam wtedy na wychodźstwie funkcję nauczyciela w polskim gimnazjum, a pod przewodnictwem rektora Uniwersytetu Lwowskiego prof. Kazimierza Twardowskiego, zebranie złożone z kilkudziesięciu Polaków. Uczestnicy zebrania uchwalili powołać do życia Komitet celem gromadzenia materiałów historycznych, dotyczących sprawy polskiej w toczącej się wojnie światowej i udziału Polaków w tej wojnie. Na następnych posiedzeniach w dniach 21 i 23 stycznia myśl rzucona na pierwszym zebraniu skryształizowała się w tym kształcie, że postanowiono stworzyć instytucję naukową ogólnopolską pod nazwą Polskie Archiwum Wojenne, mającą objąć swą akcją w przyszłości całość ziem polskich oraz te ogniska życia politycznego na granicy, gdzie ono żywszym biło tętnem. W samym założeniu miało to być nie tyle statutowe Towarzystwo, ile zespół pracowników organizujących zbieranie i konserwację materiałów archiwalnych.

Na czele PAW jako prezydium honorowe stanęły następujące osobistości z kręgów uchodźczych: dr Oswald Balzer, prof. uniwersytetu, prezes Towarzystwa dla Popierania Nauki Polskiej we Lwowie; ks. dr Władysław Bandurski, biskup-sufragan lwowski; dr Kazimierz Chłędowski, b. minister; dr Kazimierz Kostanecki, rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie; dr Kazimierz Twardowski, rektor Uniwersytetu Lwowskiego; dr Bolesław Ulanowski, prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego, sekretarz gen. Akademii Umiejętności w Krakowie. Później: dr Ludwik Finkel, prof. uniwersytetu i prezes Towarzystwa Historycznego we Lwowie oraz dr Józef Kallenbach, prof. uniwersytetu i prezes Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza, również we Lwowie.

Kierownictwo sprawami PAW, w szczególności jego organizacja, spożyła w rękach Zarządu Komitetu, w skład którego weszli: dr Władysław

Semkowicz, przewodniczący Zarządu; dr Stefan Vrteľ (Wierczyński), zastępca przewodniczącego i kustosz zbiorów muzealnych; dr Jan Stanisław Bystron, sekretarz; Stefan Mękowski, zastępca sekretarza; dr Marian Janelli, skarbnik; Bronisław Kryczyński, zastępca skarbnika; dr Franciszek Smolka, bibliotekarz; dr Bronisław Pawłowski, archiwariusz.

Trzej pierwsi tu wymienieni, jako właściwi założyciele tej instytucji stanowili poza tym stałe prezydium Zarządu.

Zyskawszy aprobatę władz austriackich, Zarząd ogłosił drukiem w polskich i niemieckich czasopismach Odezwę wyjaśniającą cele i zadania Polskiego Archiwum Wojennego oraz określającą zakres zbiorów, mających obejmować: I. Druki, II. Rękopisy, III. Muzealia¹.

O dalszych losach tego przedsięwzięcia napisze wkrótce jeden z jego działaczy prof. Witwicki w krakowskim Ilustrowanym Tygodniku Polskim, co następuje²:

„Wąska, zaciszna uliczka śródmieścia wiedeńskiego, zamknięta gotycką sylwetką kościelnej absydy. Stary, pamiątkowy dom o szerokiej, sklepionej bramie. Wśród szeregu komitetów wychodźczych, jakie się w nim cisną, znalazło przytułek i Polskie Archiwum Wojenne. Strone, ciemne, kręte schodki kamienne wiodą na drugie piętro, gdzie w jednym pokoju mieszczą się dotychczasowe zbiory i pracuje Komitet Archiwum.

Pół roku temu zeszło się we Wiedniu grono wychodźców z inicjatywy dra Władysława Semkowicza i rozpoczęło organizować instytucję, pracującą dziś z pomocą siedmiu komitetów miejscowych we wszystkich większych centrach w kraju i za granicą nad stworzeniem polskiego muzeum wojennego, zbioru dokumentów, okazów źródeł autentycznych i wiarygodnych dla przyszłego historyka, polityka i artysty, który się zechce z chwilą obecną zapoznać, zrozumieć i ocenić jej znaczenie dla naszego narodu. Dokumenty te i pamiątki powinny dać wierny obraz udziału Polaków w obecnej wojnie, powinienn się w nich odbić stan sprawy naszej w Europie czasów wojny i skutki, jakie zawierucha wojenna wywarła na społeczeństwie i na naszej ziemi.

Zadanie to, ściśle naukowe i ogólnonarodowe, a wolne od zabarwienia partyjnego-politycznego, starają się spełniać ekspozytury i delegatury Archiwum w kraju i za granicą, zostające w łączności z Komitetem głównym. O łączność stałą ze wszyst-

¹ Artykuły o Polskim Archiwum Wojennym zob. w „Szkole Polskiej”, Wiedeń 1915 nry 1, 4, 5, 6 oraz pod różnymi tytułami o Komitee des polnischen Kriegsar-chivs w „Polen” (Wochenschrift für polnische Interessen), Wien, r. 1915 nry 9, 10, 22, 37, 38, 52; r. 1916 nry 55, 58, 95; r. 1917 nr 142. Ponadto artykuły: *Polskie Archiwum Wojenne*, „Ilustrowany Tygodnik Polski”, Wiedeń-Kraków-Poznań, 27. II. 1915 nr 1; *Zjazd profesorski w Wiedniu* (z apelem Semkowicza o popieranie działalności PAW), tamże 27. VI. 1915 nr 10; „Nowości Ilustrowane”, Kraków XII nr 3 z 25. IX. 1915, s. 6 (z fotografią Zarządu PAW).

² Wł. Witwicki, *Polskie Archiwum Wojenne*, „Ilustrowany Tygodnik Polski”. Kraków Nr 6 z 5. IX. 1915 i nr 7 z 12. IX. 1915 (fotografia ściślejszego Wydziału Komitetu PAW z Wł. Semkowiczem na czele).

stkimi w dzisiejszych czasach niełatwo, toteż niektóre filie pracują na razie niezależnie od głównej instytucji.

Po nastaniu stosunków pokojowych zbiory złożone zostaną w naszej przyszłej, oby nie tylko duchowej stolicy, i tam też osiadzie jej zarząd. Tam będzie można rozpocząć opracowywanie nagromadzonego materiału, który się dziś tylko porządkuje, zaciąga do katalogów, numeruje i dba o jego całość i bezpieczeństwo.

W lokalu Archiwum ruszyć się trudno. Woń czernidla drukarskiego zalatuje już w sieniach: stosy gazet swoich i obcych leżą w szafach i na szafach, powiązane sznurkami, podzielone w grupy. Archiwum otrzymuje około 80 pism polskich z tej strony frontu wojennego, a oprócz tego szereg dzienników niemieckich, czeskich, ruskich i słoweńskich. Dzięki osobnemu abonamentowi otrzymuje Archiwum od jednego z biur wycinki z gazet obcych, dotyczące w jakimkolwiek sposobie sprawy polskiej...

Wszystkich, którzy by darem, depozytem lub datkiem przyczynić się zamierzali do wzbogacenia zbiorów Polskiego Archiwum Wojennego, interesować będzie adres jego: Wien I, Steindlgasse 6/II".

Lokal ten, uzyskany od Centralnego Komitetu Opieki nad Wychodźcami, kierowanego przez ministra dra Juliusza Twardowskiego, zamieniono następnie w lipcu 1915 r. również za jego pośrednictwem na wygodne pomieszczenie w tej samej dzielnicy przy Wallnerstr. 1-a, mezz.

Praca podjęta na obczyźnie natrafiała na poważne przeszkody. Wobec tego, że przeważna część ziem polskich znajdowała się po przeciwnej stronie frontu bojowego, trzeba było oprzeć się na pojedynczych współpracownikach, którzy na razie zbierali materiały w miejscu swego pobytu. W ten sposób powstały ekspozytury w państwach centralnych, a więc w Bernie Morawskim, Switawie, Przybramie, Morawskiej Ostrawie, Pradze, Węgierskim Hradyszczu, Budapeszcie, Grazu, Salzburgu, Berlinie, Sofii, Konstantynopolu, oraz w państwach neutralnych: w Fryburgu szwajcarskim (najważniejsza), Sztokholmie, Kopenhadze, Bukareszcie i w Hadze, później nawet w Stanach Zjednoczonych, Paryżu, Kijowie itd. Naturalnie, liczniejsze były delegatury w Polsce. Nie brakło ich w żadnym większym mieście.

Komitet zorganizował się w następujące sekcje: skarbowo-gospodarcza (przewodniczący Stanisław Bal, zastępca dr Marian Janelli), wojskowo-polityczna (przewodniczący dr Bronisław Pawłowski, zastępca dr Oskar Halecki), muzealna (przewodniczący dr Bronisław Gubrynowicz), ekonomiczno-kulturalna (przewodniczący dr Zdzisław Słuszkiewicz, zastępca dr Jan Rutkowski), prasowo-literacka (przewodniczący L. Skoczylas, zastępca Al. Medyński), oświatowa (przewodniczący dr Teodor Necker, zastępca dr Wiktor Osiecki) i pamiętnikarska (przewodniczący dr Władysław Witwicki, zastępca dr Mieczysław Szerer).

PAW prowadziło też propagandę w formie odezwo i krótkich komunikatów prasowych. W tysiącach egzemplarzy zostały rozesłane następujące odezwy:

w kwietniu 1915 — Instrukcja dla piszących wspomnienia, zachęcająca i objaśniająca, jak je należy ujmować, aby miały istotną wartość źródła historycznego;

w grudniu 1915 — Odezwa do społeczeństwa, określająca cele i zadania PAW;

w styczniu 1916 — Artykuł „O wojenną twórczość ludową”, wzywający do zbierania pieśni wojennych, podań i opowieści;

w lipcu 1916 — Komunikat przypominający społeczeństwu istnienie Polskiego Archiwum Wojennego, przedstawiający rozwój akcji i zawierający gorący apel do zbierania pamiętek;

w grudniu 1916 — Wezwanie „Do Kobiet polskich” o nadsyłanie materiałów obrazujących działalność kobiety polskiej w czasie wojny (przesłane do wszystkich stowarzyszeń kobiecych).

Odezwy te były jednak mniej skuteczne niż oddziaływanie przez osobiste stosunki.

Oprócz wymienionych odezw ukazywały się często w gazetach apele do różnych sfer społeczeństwa o wspomaganie akcji zbierania pamiętek, a więc do prezesów rad powiatowych i burmistrzów, inżynierów i obywateli ziemskich, autorów i wydawców, władz szkolnych i wojskowych, wreszcie do komitetów kresowych i pokrewnych organizacji narodowych³. W papierach prof. Semkowicza zachował się formularz z r. 1915 wysyłany do władz, zawierający m. in. następujące wyjaśnienie:

„Doniosłość naszych zadań oceniły takie instytucje polskie, jak Naczelny Komitet Narodowy, Samarytanin Polski, Koło Polskie, Wydział Krajowy i in., które przyrzekły swe materiały z okresu wojny złożyć Polskiemu Archiwum i Muzeum Wojennemu ... Bylibyśmy też bardzo wdzięczni, gdyby ... zechciał powziąć w tej mierze uchwałę i przesłać nam ją na piśmie, podobnie jak to uczyniły wyżej wymienione instytucje polskie”...

Zasadniczą troską Zarządu było zdobywanie funduszków, których źródła stanowiły:

1) dotacje różnych urzędów, z których najpoważniejsza była stała pomoc wymienionego już wyżej ministra Twardowskiego,

2) składki miesięczne członków Komitetów w Wiedniu i we Lwowie (w Wiedniu było ich 85, we Lwowie 80), dobrowolne i w dowolnej wysokości, oraz składki w różnych gronach, np. szkolnych,

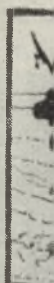
3) dochody z organizowanych odczytów wybitnych prelegentów,

4) datki groszowe na bloczki PAW,

5) rozsprzedaż kart pocztowych z winietą pomysłu prof. Witwickiego,

³ Zob. np. „Głos Narodu”: r. 1915 nry 86, 149, 235(107), 364(178), 401, 517, 534; r. 1916 nry 43, 56, 72, 297, 369, 412, 491, 537; r. 1917 nry 7, 38, 120, 142, 206; r. 1918 nry 143 (wyd. por.), 235; r. 1919 nr 160; r. 1921 nr 129 itd.

prze
ry prz
krótki
groma

Pe
celu,
pamięt
spożi
prze
zmaga
Archiv
i znis
karyk
napis
żądani
należy
i pam

6) :
twicki
skiej,
Archiv
Urz
Do zbi
zaopat
Dru
1917—
dania

⁴ Le
w Przen
nyskieg
organiza
⁵ Sp
Kraków
ata 1917

przedstawiającą na tle noszącego ślady wojny krajobrazu legionistę, który przystanąwszy na drodze kreśli coś w swym notatniku. Pod winiętą krótki tekst wyjaśnia cele PAW i wskazuje rodzaje materiałów przez nie gromadzonych (według załączonej fotografii),

Polskie Archiwum i Muzeum wojenne powstało w tym celu, aby zbierać i przechowywać dla potomności wszelkie pamiątki udziału Polaków w wojnie światowej. Należy się spodziewać, że do pomnożenia jego zbiorów przyczynią się przede wszystkim ci, co osobiście uczestniczą w wielkich zmaganiach się ludów. Między innymi gromadzi Polskie Archiwum i Muzeum wojenne ilustracje życia żołnierskiego i zniszczonych wojną okolic (fotografie i rysunki, także karykaturalne), anekdoty i pieśni wojenne (teksty i melodie), napisy nagrobkowe, zapiski i wspomnienia żołnierskie (na żądanie wysyła się instrukcję, objaśniającą, jak je pisać należy), plama okopowe i inne tego rodzaju dokumenty i pamiątki.

Propagandowa pocztówka Polskiego Archiwum Wojennego z r. 1915

6) należytości za odznaki PAW, projektowane również przez prof. Witwickiego, wzorowane na srebrnych groszach polskich z epoki jagiellońskiej, wyobrażające pośrodku orła polskiego z napisem w otoku: *Polskie Archiwum Wojenne*.

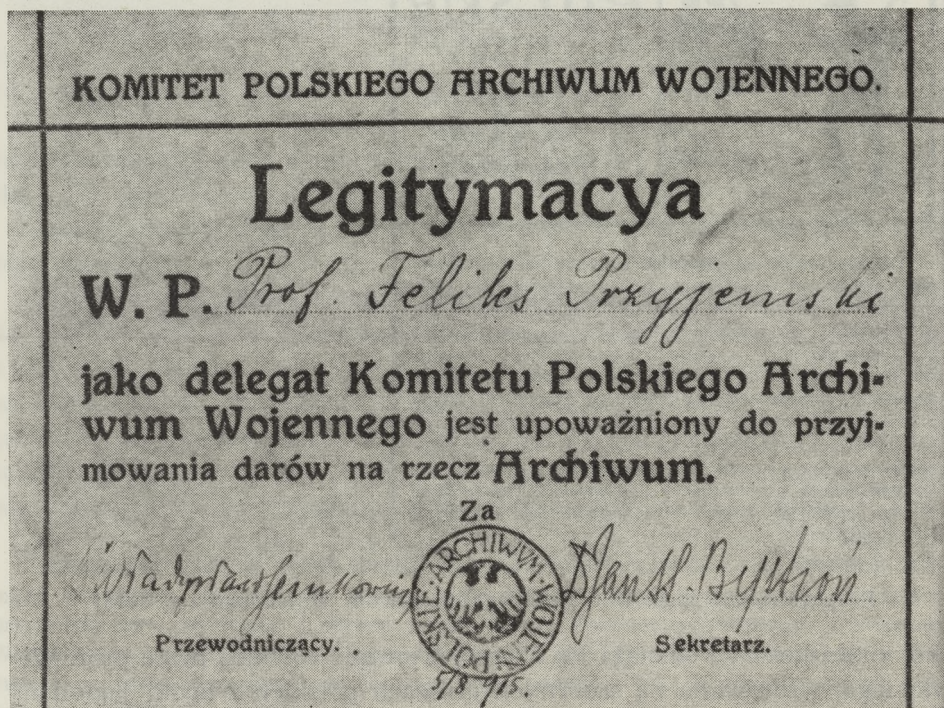
Urzędowa pieczęć PAW wzorowana była na powyższej odznace. Do zbierania darów na rzecz Archiwum upoważnieni byli jego delegaci zaopatrzeni w legitymacje (według załączonej fotografii)⁴.

Drukowane sprawozdania, jakie ukazały się za lata 1916—1917 oraz 1917—1918⁵, przedstawiają działalność PAW, a mianowicie: Cele i zadania instytucji (wydane również jako osobna broszurka); Działalność

⁴ Legitymację tę ofiarował piszącej te słowa p. Feliks Przyjemski, prof. gimn. w Przemyślu, ostatnio kurator szkolny w Krakowie (wraz z odezwą delegatów przemyskiego Komitetu PAW z 29. V. 1919, zwołującą wszystkich obywateli na zebranie organizacyjne tegoż).

⁵ *Sprawozdanie Zarządu Polskiego Archiwum Wojennego*: a) za lata 1915—1916, Kraków 1917, ss. 56 i odb. pt. *Cele i zadania Polskiego Archiwum Wojennego*, b) za lata 1917—1918, Kraków [1919], ss. 16. Nakład PAW.

Zarządu PAW i jego Komitetów; Organizacje lokalne PAW; Poczty członków wiedeńskiego i lwowskiego Komitetu PAW oraz członków ekspozytur zagranicznych i delegatur krajowych; Wykaz ofiarodawców; Sprawozdanie kasowe Zarządu PAW oraz Komitetów lwowskiego, wiedeńskiego i szwajcarskiego; Spis zebranych czasopism i innych zbiorów PAW; Instrukcje i odezwy.

Legitymacja dla Delegata Polskiego Archiwum Wojennego

Z „Kwartalnika Historycznego”⁶ dowiadujemy się, że na pierwszym posiedzeniu Wydziału Towarzystwa Historycznego po inwazji rosyjskiej odbytym w dniu 7 sierpnia 1915 r. we Lwowie, omawiano sprawę „Archiwum Wojennego”, m. in. odezwę w tym kierunku wydaną i akcję prowadzoną tam przez dra St. Sochaniewicza. Kwestię utworzenia Komitetu dla Galicji Wschodniej postanowiono jednak wówczas odroczyć z powodu braku funduszy, jak również z powodu oczekiwanego już powrotu z Wiednia Wł. Semkowicza. Gdy to nastąpiło, z końcem września 1915 przeniósł się do Lwowa Zarząd PAW. W Wiedniu pozostał Komitet miejski, zreorganizowany pod kierunkiem nowego prezydium z radcą

⁶ „Kwartalnik Historyczny” XXIX (1915), s. 480.

dworu
niku r
go do
niej d
zyciel
władz
nizuje

Zarząd

W I rze
staw Sen
w II rze

Wy
Polskie
mu je
„pragn
cji, zna
da m. I

7 Sp
1916, s. 3

Poczet dworu drem Karolem Łozińskim na czele. Semkowicz zaraz w październiku na zebraniu, zwołanym w celu zorganizowania Komitetu lwowskiego do gimnazjum im. Franciszka Józefa, zdaje sprawozdanie z poprzedniej działalności, apelując o pomoc do nauczycielstwa, które było założycielem tej instytucji. Następnie skierowuje szereg podań do różnych władz o jednorazowe poparcie materialne lub stałe subwencje oraz organizuje szereg odczytów.

Zarząd Polskiego Archiwum Wojennego według fotografii umieszczonej w krakowskich „Nowościach Ilustrowanych” z 25. IX. 1915, R. XII nr 39 s. 6.

W I rzędzie siedzą (od strony lewej do prawej): Ida Wieniewska, dr Stefan Vrtel, dr Władysław Semkowicz, dr Jan St. Bystron, Aniela Wolańska, dr Teodor Necker i Stefan Mękarcki; w II rzędzie stoją: dr Leopold Wołowicz, dr Marian Jnell, dr Antoni Cieszyński, dr Władysław Witwicki, dr Jan Rutkowski, dr Mieczysław Kwiatkowski.

Wyniki są od razu widoczne. Np. Towarzystwo dla Popierania Nauki Polskiej we Lwowie udzieliło w r. 1915 Polskiemu Archiwum Wojennemu jednorazową subwencję 500 K (w następnych latach dalsze kwoty), „pragnąc w ten sposób przyjąć z materialną pomocą tej ważnej instytucji, znajdującej się pod sprężystym i umiejętnym kierownictwem”⁷, Rada m. Lwowa z kwotą 300 K, Galicyjski Bank Hipoteczny 100 K itd.

⁷ Sprawozdanie Wydziału Towarzystwa dla Popierania Nauki Polskiej, Lwów 1916, s. 27.

Ze stycznia roku 1916 zachowała się wiadomość, że są już skompletowane dzienniki lwowskie i odezwy z minionego okresu wojennego, dużo ciekawych książek i broszur. Komitety powstały w Lublinie, Kielcach i wielu miastach galicyjskich. W Warszawie zbierają prywatnie dla PAW, ponieważ oficjalna akcja jeszcze jest niemożliwa⁸.

We Lwowie mieściło się PAW najpierw w lokalu udzielonym mu przez Towarzystwo Nauczycieli Szkół Wyższych przy ul. Małeckiego 5 następnie zaś, po ukonstytuowaniu się przy nim osobnego Komitetu przeniosło się do wynajętego lokalu przy ul. Lelewela 5.

Ale już po roku Zarząd PAW zmienia swą siedzibę z powodu powołania prezesa Wł. Semkowicza na katedrę historii średniowiecznej U. w Krakowie, gdzie znajdując wraz ze zbiorami tymczasowe pomieszczenie przy ul. Sławkowskiej 17 w budynku Akademii Umiejętności, do której władz prof. Semkowicz należy. Tutaj dogląda on codziennie pracy w PAW, załatwia jego korespondencję i wydaje wszystkie dyspozycje. Cały Zarząd zbiera się w komplecie raz na 2—3 miesiące. Zbiory porządkują jako wolontariusze słuchacze UJ⁹. Płatna, choć skromnie, jest w tej organizacji jedynie posada sekretarki, którą przez dłuższy okres czasu zajmuje szczerze oddana sprawie p. Helena Gałkówna.

Kilka prelekcji informacyjnych ma pobudzić wzmożenie akcji na tym terenie. M. in. 11 sierpnia 1916 r. mówi o PAW na zebraniu Towarzystwa Numizmatycznego Jan St. Bystron¹⁰. Dnia 20 października Semkowicz przedstawia tamże kilkadziesiąt ciekawych i rzadkich okazów ze zbiorów PAW. W dyskusji mówcy wyrazili zapatrywanie, że Archiwum to, posiadające tyle żywotności i aktualności, powinno na stałe pozostać w Krakowie¹¹. W dniu 10 listopada O. Halecki swoje wystąpienie na temat PAW z inicjatywy Koła Historyków UJ (kurator prof. Semkowicz) kończy apelem do młodzieży o dostarczanie materiału charakteryzującego wpływ wojny na młodzież akademicką¹².

W styczniu 1918 r. na posiedzeniu Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu załatwia Semkowicz z drem Celichowskim sprawy tamtejszego Komitetu PAW, poruszane już niejednokrotnie korespondencyjnie. W r. 1919 omawia osobiście w Paryżu stan zbiorów z tamtejszym delega-

⁸ Z listu z 6. I. 1916 r. do ojca, Aleksandra Semkowicza, dyrektora lwowskiej Biblioteki Uniwersyteckiej, przebywającego jeszcze w Wiedniu.

⁹ Uprzejma informacja p. Heleny z Gałków Lipskiej, em. kustosa i kierownika Działu II Opracowania Druków w krakowskim PAN-nie, która według słów prof. Semkowicza oddała PAW nieocenione usługi.

¹⁰ „Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne” VII (1916—1917), s. 104.

¹¹ Tamże, s. 157.

¹² *Wspomnienia z życia i działalności Koła Historyków U. U.J. w latach 1892—1927*, Kraków 1928, s. 29—30.

tem Józefem Rufferem, pracownikiem Biblioteki Polskiej przy Stacji PAU. Należy dodać, że w tym czasie stawia w stolicy pierwsze kroki polska archiwistyka, obejmująca nie tylko organizację polskiej służby archiwalnej, ale i rewindykację naszych zabytków od państw zaborczych. Władysław Semkowicz, będący od samych początków członkiem powstałej wówczas Rady Archiwalnej¹³, pisze te słowa:

„Komitet PAW zdawał sobie sprawę z tego, że z chwilą tworzenia się i ustalenia władz polskich, cywilnych i wojskowych, zaczną one tworzyć swoje własne archiwa, dlatego starał się ratować tylko archiwa instytucyj nieustalonych, efemerycznych, zagrożonych w swym istnieniu, dlatego też w stosunku do władz polskich spełniał niekiedy rolę posiłkową w charakterze depozytariusza ... Gdy w roku 1917 powstał związek rządu polskiego w Warszawie, Komitet starał się zainteresować go sprawą Polskiego Archiwum Wojennego. Dzięki tym zabiegom został na-przód utworzony przy Radzie Stanu referat PAW, który objął prof. Vrtel (Wierczyński), starając się równocześnie zorganizować pracę zbierania i kompletowania materiałów archiwalnych na terenie b. Królestwa, a zwłaszcza Warszawy. Później zajął się sprawą PAW Wydział Archiwów Państwowych, który mianował dla niej specjalnego referenta w osobie dra Wincentego Łopacińskiego”¹⁴.

Polskim Archiwum Wojennym zainteresowane zostały najpierw warszawskie koła naukowe i jeszcze w r. 1916 dowiadujemy się, że:

„W obradach Wydziału Polskiego Archiwum Wojennego przy Towarzystwie Miłośników Historii w sprawie centralnego Archiwum Wojennego w charakterze przedstawiciela Towarzystwa Naukowego brał udział J. Siemiński”¹⁵.

Na łamach „Nauki Polskiej” czytamy w latach 1919¹⁶ i 1923¹⁷ odezwę propagandową Zarządu PAW, zaś w r. 1932 list prof. Semkowicza do jej Redakcji *W sprawie gromadzenia materiałów z wojny światowej*¹⁸. W Poznaniu ukazał się w r. 1928 artykuł St. Vrtela (Wierczyńskiego) pt. *Kto ma jakie pamiątki z czasu wojny światowej*¹⁹.

Z dniem 1 stycznia 1921 zamknęło Polskie Archiwum Wojenne dalsze gromadzenie bieżącego materiału, rozwijając swą działalność nadal w dwóch kierunkach: 1) likwidacji komitetów miejscowych z równoczesnym ściąganiem nagromadzonych przez nie materiałów do zbiorów

¹³ Zob. fotografię: Zebranie archiwalne 26 i 27. III. 1928 r. w Warszawie. *Dziesięciolecie Polski Odrodzonej, Księga Pamiątkowa 1918—1928*. Wyd. IKC Kraków-Warszawa 1928.

¹⁴ Wł. Semkowicz, *Polskie Archiwum Wojenne*, Tygodnik literacko-społeczny „Pion”, Warszawa 1935 R. III Nr 23, s. 12.

¹⁵ „Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego” IX (1916), Warszawa 1917, s. 62.

¹⁶ „Nauka Polska, jej potrzeby, organizacja i rozwój”, t. II, Warszawa 1919, s. 584—5.

¹⁷ Tamże, t. IV, Warszawa 1923, s. 408.

¹⁸ Tamże, t. XVI, Warszawa 1932, s. 90.

¹⁹ „Kurier Poznański” z 14. IV. 1928 r. Nr 173.

centralnych w Krakowie i Warszawie, 2) kompletowania i uzupełniania zbiorów.

Na podstawie uchwały Rady Archiwalnej oraz specjalnej umowy zawartej z Komitetem PAW w dniu 16 kwietnia 1922 r. zbiory te przekazane zostały w charakterze wieczystego depozytu Centralnej Bibliotece Wojskowej w Warszawie i oddane pod nadzór historykowi płk. drowi Marianowi Łodyńskiemu z zastrzeżeniem, że będą w niej tworzyć osobny dział pod nazwą: „Polskie Archiwum Wojenne”. Systematyczne porządkowanie i opracowywanie, a także wydawanie katalogów zbiorów, rozpoczęła Centralna Biblioteka Wojskowa jesienią r. 1927 po uzyskaniu subsydiów ze strony Ministerstwa Spraw Wojskowych i Funduszu Kultury Narodowej oraz po uzyskaniu odpowiedniego lokalu.

Muzealia, na które składały się: znaczki pocztowe, bony wojenne, noty bankowe, pieczętki, odznaki okolicznościowe, medale pamiątkowe, monety, rzeźby, pierścionki itp., zostały oddane równocześnie do Muzeum Wojska Polskiego.

W owym czasie ukazuje się w „Kwartalniku Historycznym” następująca notatka dotycząca m. in. dziejów PAW²⁰:

„Centralna Biblioteka Wojskowa święciła 29. XI. 1927 potrójną uroczystość: otwarcia nowego lokalu przy Alejach Ujazdowskich 1 (gmach b. Szkoły Podchorążych), zamknięcia pierwszego dziesięciolecia istnienia Centralnej Biblioteki Wojskowej oraz udostępnienia zbiorów raperswilskich, które nadeszły do Warszawy 15 października. W uroczystości wzięło udział około 150 osób. Pułkownik Łodyński wygłosił odczyt o »Pierwszym dziesięcioleciu Centralnej Biblioteki Wojskowej«, kustosz dr Lewak o »Archiwalnych i bibliotecznych zbiorach raperswilskich«, a prof. Semkowicz o sprawie tzw. »Polskiego Archiwum Wojennego«, przekazanego Centralnej Bibliotece Wojskowej w charakterze wiecznego depozytu”.

Wymienione tu trzy odrębne trzony stanowiły teraz całość Centralnej Biblioteki Wojskowej, ale traktowane były — jak wynika nie tylko z powyższego, ale i ze Sprawozdań CBW — oddzielnie.

Po tej uroczystości apeluje Centralna Biblioteka Wojskowa o poparcie Polskiego Archiwum Wojennego w kompletowaniu jego zbiorów²¹, sporządza sprawozdania, instrukcje dla porządkowania druków ulotnych i inwentarz rękopisów²², jako też w specjalnej 12-stronicowej broszurze,

²⁰ „Kwart. Hist.” XLII (1928), s. 472; zob. też *Wydawnictwa Centralnej Biblioteki Wojskowej* Nr 4, t. VII (1927) — 10 i 11—12 Komunikat bibliograficzny, Kronika.

²¹ „Przegląd Historyczno-Wojskowy”, organ Wojskowego Biura Historycznego, Warszawa 1929, z. 1, s. 186.

²² *Wydawnictwa Centralnej Biblioteki Wojskowej*: Nr 16 — *Sprawozdanie z działalności CBW t. I—VIII (1925—1932)*; Nr 21 — *Instrukcja dla porządkowania druków ulotnych Polskiego Archiwum Wojennego*, Warszawa 1930, Nr 23 — *Inwentarz rękopisów Centralnej Biblioteki Wojskowej i Polskiego Archiwum Wojennego*, Warszawa 1931 (rękopis).

zawierającej dokładny wykaz posiadanych pism ulotnych, skierowuje szereg pytań do obecnych i byłych wojskowych w celu uzupełnienia żołnierskiej prasy, wydawanej w czasie wojny dla potrzeb chwili. Z broszury tej możemy się dowiedzieć, że zbiory PAW zostały teraz podzielone na 6 wielkich działów: 1) Rękopisy, 2) Czasopisma i wycinki z czasopism, 3) Afisze, odezwy i rozporządzenia władz, 4) Prasa okopowa, jednodniówki i prasa ulotna, 5) Broszury, 6) Klisze, pocztówki, mapy itd.²³

Same zbiory biblioteczno-archiwalne (bez uwzględnienia zbiorów muzealnych) liczyły 350 pak. Był to materiał różnorodny.

„Znalazły się tam obok oryginalnych dokumentów pierwszorzędnej doniosłości historycznej liczne drobne, choć miłe pamiątki: od dziennika rozkazów i odpraw Komendy Legionów z r. 1914, odebranego z rąk dziecka w Poroninie, do skromnych pamiętników żołnierzy polskich pisanych w okopach i do wspomnień nauczycielki z dni grozy na linii ognia bojowego; od autografu *Księgi Ubogich* Kasprowicza do wesołego śpiewnika leguńskiego; od kompletów najpoważniejszych pism i dzienników z całego niemal świata do potarganych i splamionych egzemplarzy pisemek żołnierskich, powielanych na hektografie w rowach strzeleckich lub w obozach jeńców; od pełnych grozy i surowości odezwy i wyroków śmierci władz wojennych do malutkich ulotek rozrzucanych z samolotów lub puszcanych z wiatrem z okopu do okopu. Największy jednak nacisk kładł Komitet na kompletowanie prasy polskiej i zagranicznej, dzięki czemu pochlubić się mógł kompletami pism, jakich nie posiadała żadna inna biblioteka w Polsce. Lecz nie tylko wojna i polityka budziły zainteresowanie Komitetu — starano się nie mniej silnie zbierać wszystko, co było świadectwem ówczesnego życia politycznego, stosunków gospodarczych, oświaty i szkolnictwa, nauki i literatury, aby przyszłemu historykowi dać możliwie pełny i wszechstronny obraz skutków i przejawów wojny na ziemiach polskich, tak głęboko nią dotkniętych i przeoranych”²⁴.

Spółeczeństwo śledzi i wspomaga tę akcję nie tylko przez dostarczanie eksponatów i ofiarną pomoc w ich zbieraniu. Jest ona inspiratorką także i innych poczynań. Dowodem tego może być list prezesa Towarzystwa Naukowego Płockiego dra Aleksandra Macieszy z dnia 6 marca 1933 L. 143/33 do prof. Semkowicza, przy którym Maciesza przesyła mu tenże jako kierownikowi PAW książkę pt. *Mazowsze Płockie w czasach wojny*, powstałą dzięki wezwaniu rzuconemu przez tę instytucję. Licząc się z tym, że przy ogromie pracy, jaka czeka historyków polskich, nieprędko przyszlaby kolej na opracowanie dokumentów dotyczących tamtych regionów kraju, nie poprzestano na zbieraniu ich na użytek PAW, ale i znaleziono chętnych do ich wydania²⁵.

²³ W sprawie Polskiego Archiwum Wojennego, „Bellona” 10(1928) t. 30, z. 3; to samo: Wydawnictwa Centralnej Biblioteki Wojskowej Nr 4: t. VIII (1928), 5 i 6 Komunikat bibliograficzny.

²⁴ Wł. Semkowicz, *Polskie Archiwum Wojenne...*

²⁵ T. Świecki i Fr. Wybult, *Mazowsze w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932 [1933], s. XII, 599.

W r. 1934 święci Polskie Archiwum Wojenne 20-tą rocznicę założenia, z racji czego odnajdujemy w „Ilustrowanym Kurierze Codziennym” artykuł pt. *Pomnażajmy zbiory Polskiego Archiwum Wojennego*²⁶, w którym Komitet PAW w Warszawie zwraca się do wszystkich prywatnych posiadaczy pamiątek i dokumentów z czasów wojny światowej i walczy o zabezpieczenie kresów Polski z apelem, aby w poczuciu obowiązku względem wskrzeszonej Ojczyzny zechcieli je składać w zbiorach PAW przy Centralnej Bibliotece Wojskowej w Warszawie. Gdy dotychczas podpisywali za Komitet profesorowie: Semkowicz jako przewodniczący albo Vrtel (Wierczyński) jako zastępca przewodniczącego i Bystron jako sekretarz, teraz występuje obok Komitetu za Dyрекcję Centralnej Biblioteki Wojskowej jej nowy dyrektor mjr dr Jan Niezgoda. Osobno działa Dyrekcja CBW. Dawny Komitet pozostał jednak nadal, uproszony do pełnienia swych czynności w dalszym ciągu po przejęciu zbiorów przez Państwo i do kontynuowania akcji pomnażania zbiorów. W tym też charakterze przewodniczącego Komitetu pisze Semkowicz w „Pionie” na 20-lecie założenia Polskiego Archiwum Wojennego artykuł cytowany wyżej w wyjątkach. Jednak oficjalnym kierownikiem Polskiego Archiwum Wojennego był on według własnych jego słów od r. 1915 do r. 1925, ale interesował się nim do samego końca, tj. do wybuchu drugiej wojny światowej, która położyła kres istnieniu tej instytucji.

Całe to bogate, wzorowo urządzone i wciąż jeszcze uzupełniane Archiwum, obejmujące zbiory ze wszystkich dziedzin życia polskiego z czasów pierwszej wojny światowej, stało się, niestety, wraz z całym gmachem Biblioteki całkowicie ofiarą pożaru i bomb nieprzyjacielskich, jakie padły zaraz w początkach września r. 1939 na Warszawę.

²⁶ „Ilustrowany Kurier Codzienny”, Kraków, Nr 216 z 6. VIII. 1934.

doże-
nym"
któ-
nych
walk
iązku
PAW
nczas
czący
jako
j Bi-
dzia-
ny do
przez
cha-
" na
y wy-
iwum
5, ale
wojny

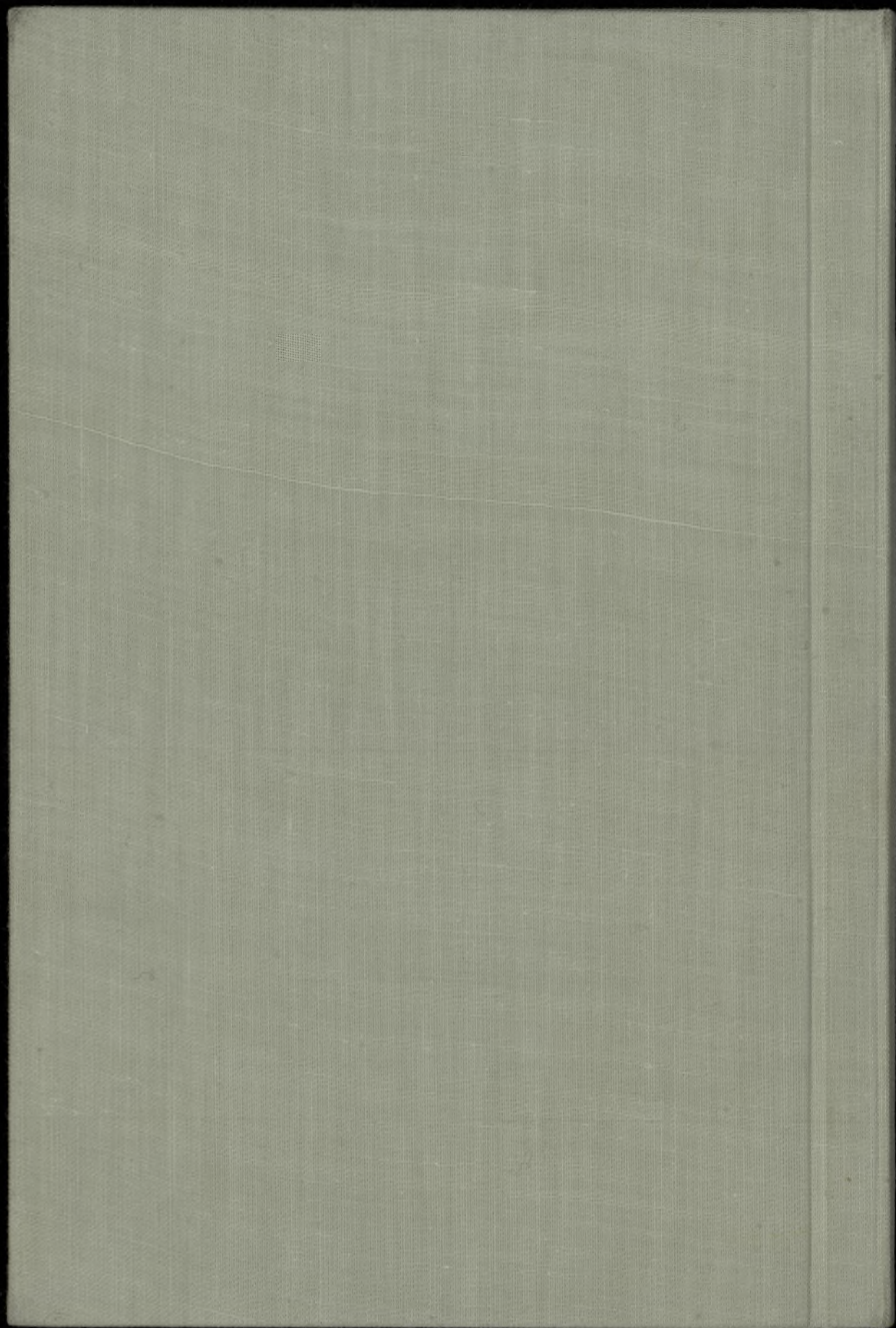
archi-
zasów
chem
e pa-

First main paragraph of text, containing several lines of faint, illegible script.

Second main paragraph of text, continuing the faint, illegible script.

Third main paragraph of text, continuing the faint, illegible script.

Fourth main paragraph of text, continuing the faint, illegible script.

0520

6009